

ישיבת שערי שמים
ישיבה תורנית לצעירים

בס"ד

הגדה של פסח

ועליה נלווים מאמרים שנתלבנו
בישיבת שערי שמים
בזמן חורף תשע"א

חרשה תשע"א

הגדה של פסח

תמונת הכריכה צולמה מהישוב חרישה

"סערי שחיים"
ישיבה תורנית לצעירים

עורך: ר' שילה גוטמן

עורך משנה: משה דדשי

עיצוב וכריכה: ינון נעם שפירא

הישיבה לצעירים 'שערי שמים' חרשה

עבודת ה' בשמחה עמל תורה והרבה סיפוק אישי.

ישיבת 'שערי שמים' היא ישיבה תורנית שממוקמת ביישוב חרשה שבגוש דולב-טלמונים. הישיבה הוקמה בשנת ה'תשס"ז. מרכז הלימודים בישיבה הוא בלימודי הקודש והגמרא תוך הכוונה רוחנית של הנערים ליראת שמים ויישום לימודיהם בחיי היומיום. הלימוד נעשה בשילוב שיעורים ולימוד בחברותות בסדרים תוך הדגשת הספקים, דיוק בהבנה ושמירת הידע הנרכש. הישיבה נותנת ערך רב ומקדישה רבות לבניין הבחורים כבני תורה. משקל גדול ניתן לקשר האישי בין הצוות והתלמידים, מה שתורם רבות לעיצוב פנימיותם של הבחורים כבני ישיבה, להכוונת שאיפותיהם ומגמת התגדלותם. מגמה זו כוללת דגשים בענייני תפילה, דקדוק המצוות, הקשר לעם ישראל ולארץ ישראל, דרכי הלימוד, מטרותינו בלימוד וטהרת המידות.

תשומת לב רבה ניתנת גם לצרכים, נפשיים כגופניים של הבחורים, לרוחב דעתם ושלווות רוחם ע"י פעילויות ואירועים שיוצרים אוורור ומונעים מתח רב ובלתי פוסק. בין הפעילויות- טיולים, פעילות ספורטיבית, פעילות עם המדריכים, חוגים, הרצאות ועוד.

כמו-כן, על פני כל השנה מפוזרים מבצעים שונים לדרבון, עידוד הלימוד בשעות הפנאי וחזרות על הנלמד ע"י פרסים, חידונים ושוק פורים ייחודי.

בנוסף ללימודי הקודש, כבר מכיתה ט', מוקדש זמן בכל יום להתקדמות בלימודי החול לקראת תעודת בגרות מלאה. הישיבה מפוקחת ע"י משרד החינוך, ותלמידינו רובם ככולם זכאים לתעודת בגרות בסיום לימודיהם.

תוכן

- י **שער א** _____
בעניין איסור אכילה בערב פסח והמסתעף
יב **הרב יהודה חבשוש שליטא** _____
פסח - יום ההולדת של עם ישראל
יג **ר' שילה גוטמן** _____
שמחה בבשר ויין
יד **נחמיאל בן סעדון ויקיר מנחם** _____
הסבה בפני רבו
יח **אביאל שובל** _____
כ **שער ב** _____
כב **שיעור ארבע כוסות** _____
כג **ינן נעם שפירא** _____
דין דבר שטיבולו במשקה
ל **אביעד צויג ואמיר כהן** _____
דרכו של עני בפרוסה
לב **איתמר מגארי כהן** _____
בעניין הסבה
לד **ברק ברוך ניי ופינחס הכהן** _____
כל שלא אמר
מד **אלי מורל** _____
יין אדום לקידוש וארבע כוסות
מו **חיים גיסר** _____
בעניין אכילת כזית מצה
מט **יותם קובן, שלמה וינברגר ועמית טייירי** _____
בגדר מצוות חרוסת
נא **הרב אורי שטטנר שליטא** _____
מרור זה שאנו אוכלים
נג **מתנאל כהן ויאיר פישר** _____
בדין אכילת מצה וקריאת הלל לפני חצות
נו **הרב אילן גיאית שליטא** _____
בדין טעמו פגמו
עא **משה מנשה בן-אורן** _____
פד **שער ג** _____
שמירה מן המויקין בשבת ובפסח
פז **ידידיה בדרסון** _____
הפסקת אכילה ושתייה במוצאי שבת לפני ההבדלה
פט **עדי סנירי ויהודה מטרי** _____
חמר מדינה
צב **דוד ברכה ואלישיב מגארי כהן** _____

פתחי שערים

ספס דבר ראש הישיבה ספס

בפרשת 'לך לך' כורת ה' ברית עם אברהם אהבו מבטיח לו שכר רב וזרע מרובה וכן את ארץ כנען. שואל אברהם 'במה אדע כי אירשנה והתשובה ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם... וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנוכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. דו שיח זה צריך ביאור, ומסביר הרמח"ל את שאלת אברהם 'במה אדע; הרי האנושות כיכ ירדה בחטא אדם הראשון ושאר החטאים, מנין לי שזרעי יהיה ראוי לכל הברכות וההבטחות? עונה לו ה' כבר בראתי רפואה למכה - גלות מצרים, הגלות תזכך את זרעך, עי העבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה אוכל לעשות אותם לעם סגולה ולקחת אותם בגלוי לעם, גוי מקרב גוי, וכן היה. **יציאת מצרים** היא גילוי השלמות שזכו לה ישראל מכוח קדושת אבותם וקושי השעבוד. **יציאת מצרים** הוציאה את אבותינו לחירות עולם ואפשרה את קבלת התורה היקרה שלנו, **יציאת מצרים** גלתה לעיני כל בפעם הראשונה בתולדות האנושות כי לקבה, בורא עולם השליט בכל הכוחות, יש מגמה ברורה ותכלית לבריאה. **יציאת מצרים** היא התחלת הגילוי כי העולם יגיע אל שלמותו על כל פנים, יגיע אל האור והאוויר עי עם ה' שומרי תורתו ומצוותיו וכי שום כוח טבעי או אנושי לא יוכלו לעצור את השלמות המופלאה אליה עתידה האנושות להגיע עי ישראל, שום מזיק לא יוכל לעצור זאת לילה המשומר מן המזיקים. זאת גם הסיבה שבנוסף לארבע כוסות אשר מבטאים את הגאולה אנו מדגישים בלילה זה את פרטי השעבוד והלחץ שעינונו מצרים, שהרי הם היו משמשים גדולים לגדולה אליה הגיע עם ישראל. אמנם בני חורין אנו בלילה הזה אך השלמות יצאה אל הפועל רק חמישים יום אחרי הלילה הגדול הזה ביום השבת בו קבלנו את החרות שכתובה על הלוחות, התורה, שמשחררת אותנו מן השעבוד לעולם הזה ומסילות טומאותיו.

כאן המקום להודות לכל הבחורים בישיבתנו הקדושה ישיבת 'שערי שמים' שמוקירים את תורתנו האהובה ששוקדים על תלמודם בשמחה וטוב לבב ביום ובלילה ואשר שמו להם למטרה איש לפי ערכו להעלות על הכתב סיכומי סוגיות, בירורים וחקירות לקראת חג הפסח הבא עלינו לטובה מתוך חדות יצירה בהדרכה אבהית וצמודה של רבותיהם להוציא לאור הגדה של פסח מעוטרת בסיכומים הלכתיים, יברך ה' את מעשי ידכם ויהי רצון שנוכה לראותכם מתיישבים בלימודכם, גדלים וטובים עם אלוקים ובני אדם, יפתח ה' לבבכם לעבודתו ויראתו לשמחתנו ולשמחת הוריקם.

עוד שלמי תודה מיוחדים בשם כולם לרב שילה גוטמן היוזם, העורך והמדרבן להוצאת ההגדה לאור, ישלם ה' גמולו הטוב על פעלו הברוך.

יתן ה'; שחג האביב והפריחה יקרין על כולנו התחדשות בעבודת ה'; יתר חשק בלימוד ורצון גדול לקרבת ה' לקראת גאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

הרב שאול ניר

הקדמה

בסיומו של זמן חורף בישיבתנו עלה בדעתנו להוסיף עוד חיילים לתורה. חשבנו מה יכול לגרום לנו עוד קשר וחיבור לתורה שלמדנו, וכך הרגשת סיפוק ושמחה לאחר תקופה ארוכה של לימוד ועמל. מכיוון שעסקנו רבות בזמן זה במסכת פסחים ובסופו למדנו פרקי ערבי פסחים העוסק ברובו בהלכות ליל הסדר, החלטנו להוציא לאור הגדה של פסח ועליה נלווים מאמרים שהתלבנו ונכתבו ע"י רבני הישיבה ותלמידיה היקרים.

את הקובץ חלקנו לשלושה שערים:

שער ראשון - מאמרים שעוסקים בערב חג הפסח.

שער שני - הגדה של פסח, ובה מאמרים נלווים על פי סדר ההגדה.

שער שלישי - מאמרים שעוסקים בעוד כמה סוגיות שנדונו בפרק ערבי פסחים.

התודה והברכה בראש ובראשונה לראש הישיבה הרב שאול ניר שליט"א שמוביל את הישיבה בשמחה ובגבורה. לרבני הישיבה שחזקו ועודדו אותנו להוציא לאור פרי מיוחד שכזה. לתלמידי הישיבה שעמלו והתמידו בכתיבת מאמרים יפים ומבורכים. כאן המקום להודות לתלמידים החביבים משה דדשי, וינון נעם שפירא שסייעו רבות בהפקת קובץ זה. כולם אהובים כולם ברוכים יבורכו מפי עליון.

כאן המקום להודות למנהלינו היקר ר' שמריהו איראגס היו שתודות לטרחתו המרובה יכולה תורתנו זו להלמד ולצאת אל האור.

חג פסח כשר ושמח

שילה גוטמן - עורך

השילוח והשילוח והשילוח

שער ראשון

ערבו של חג

השילוח והשילוח והשילוח

בעניין איסור אכילה בערב פסח והמסתעף

הרב יהודה חבשוש שליט"א / רמ כיתה יב

תנן בריש פרק ע"פ, ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך. ובטעם האיסור נחלקו הראשונים, שרשי פי' וזל, 'כדי שיאכל מצה של מצוה לתיאבון משום הידור מצוה. וכן שיטת רודהי (רשב"ם, הרמב"ם בפיה"מ ובחיבורו פי' הי"ב, והמאירי) נהערה: ישנם שני ענייני נוי מצווה: נוי חיצוני (כדוגמת סוכה נאה, לולב נאה שופר נאה וכו' ע"י שבת קל"ג) אבל יש גם עניין נוי מצוה בבחינת שלימות עשייתה. דוגמא לדבר, ציצין שאינם מעכבין את המילה (שבת ש"ם) אגד לולב (סוכה ל"ג). ובענייננו, הואיל ושורש ענין האכילה הוא ההנאה, איכ ככל שהנאתו גדלה כך חשיב אכילה טפי וע"י זיר כ"ג).

אבל הר"ן כתב, שמה שאסרו לאכול סמוך למנחה היא גזירה מיוחדת שמא ישבע כיכ עד שתהא אכילתו אכילה גסה, והאוכל גסה לאו שמה אכילה, ואינו יוצא בזה חובת מצה (וע"י ברבינו דוד שהביא שני הפירושים).

והנה לקמן דף ק"ז ב', מבואר לכאורה דהחשש הוא משום שמא יבא לאכול את המצה אכילה גסה ע"ש וכדעת הר"ן. אכן רש"י גם שם הלך לשיטתו, ופי' אכילה גסה, דהיינו שאינו מתאוה לאכול. ומשמע שמפרש אכילה גסה האמורה בענייננו דהיינו כל שאין מתאוה לאכול, וכמו שהביאו התוס' שם ממסכת נזיר, שגם על זה נופל שם 'אכילה גסה' וא"ש.

ובדעת הרשב"ם צ"ע, שהרי בריש פירקין פי' הטעם כרש"י, ומשום דבעינן שיאכל מצה לתיאבון, ואיך כאן (בדף ק"ז) חזר לפרש החשש משום אכילה גסה וצ"ע (וע"י רש"ש ברפ ודבריו צ"ב). וע"י מש בסמוך.

והנה נחלקו הראשונים בערב סוכות אם ג"כ אסרינן לאכול סמוך למנחה, ע"י בגמרא סוכה כ"ז. דיליף בגזש חובת אכילה בסוכה לילה הראשון מאכילת מצה בליל ט"ו, וע"ש בתוס' (נדה תשבו) בשם הירושלמי שמסתפק בעניין זה, האם נלמד כמובי מפסח איסור לסוכות גם לאסור אכילה סמוך למנחה, וכשם שבערב פסח אסור לאכול אז, היה בערב סוכות או דווקא בפסח אסור.

וע"י **ברמא** (בסי' תרל"ט סעיף ג') בשם מהר"ל (סוכה י"ח) לאסור (ע"ש בהגרא שם שמקורו בירושלמי הנ"ל) וכ"ה באור זרוע (בהלכות סוכה סימן שא) נויש שדייקו מסתימת הרמב"ם (ע"י פי' מחמץ ומצה הי"ב) להיפך, שדין זה לאסור אכילה קודם החג הוא אך בפסח ומשום מצה, וע"י גם רשב"ם (ק).

ובדרכי משה (שם אות ו) תמה על פסק זה, דמה טעם יש לאסור בחג הסוכות, ובשלמא בפסח, שאכילת המצה **בעצמה** היא המצווה צריך לאוכלה לתיאבון, אבל בסוכות אין האכילה תכלית וסוף המצווה, רק העיקר הוא שידור בסוכה, אלא שאין עיקר דירה אלא באכילה, ובאכילה בלא תיאבון נמי סגי והוא ישיבת סוכה מעלייתה. (נהערה: מאי דפשטל לד"מ שגדר חיוב לילה הראשון בסוכה הוא הישיבה בסוכה ולא האכילה בסוכה, כבר חקרו בזה, ורק אציין לרח בסוכה כ"ז א' שמפורש שם בדבריו כחילוק הד"מ, ע"ש). אכן קושיית הד"מ אינה רק על המהר"ל והאוז אלא אף על הירושלמי עצמו שהסתפק בדין זה, וא"כ צריך להבין מה היה ספיקו של הירושלמי לאסור.

אמנם, לפי מה שהקדמנו נראה שהדין תלוי במחלוקת רש"י והר"ן בטעם האיסור, ודעת הד"מ היתה כרש"י, דבעינן תיאבון, ולפי' שפיר הקשה, דזה ליש בסוכות וכ"ל, אמנם האוסרים יסברו כדעת הר"ן, שהחשש במצה הוא משום שמא יאכל אכילה גסה, ומכ"ן שאכילה גסה לאו

שמה אכילה, וכאילו לא אכל דמי, ונמצא שלא אכל בסוכה ולא יצא ידה, ושפיר שייך לגזור ע"ז גם בסוכות כמו בפסח. וספק הירושלמי בנקודה זו ממש.

ובתוספות ריש ע"פ כתבו זל, ערב פסחים אי גרסינן ערבי ניחא ואי גרסינן ערב הי"ק ערב ששוחטין בו פסחים אי"נ **ערב פסח ראשון ושני**. ע"כ. ומבואר בדבריהם זל (לת"י בתרא) שאף בפסח שני ישנו לאיסור אכילה סמוך למנחה. [וכ"ה במכתם, במאירי, וכלבו (סי' מט)] אבל **הרמב"ם** לא הביא בחיבורו ד"ז בפסח שני (כן דייקו האחרונים). ועי' גם מרדכי בריש פרקין שהביא קו' התוס' ותירוץ זה השמיט, והדברים צ"ב.

והנראה ברור בדעת הרמב"ם והמרדכי, שחלוק דין חיוב מצה בפסח ראשון מפסח שני: בעוד שבפסח ראשון חיוב מצה הוא **חיוב עצמי**, ואינו תלוי בקרבן, (וכדקיל מצה בזה"ז דאורייתא אף דליכא קרבן). אבל בפסח שני נאמר על מצות ומרורים יאכלוהו וכל עיקר לא באה המצה אלא כטפל לקרבן (כן נקטו האחרונים, שאין כאן ג' מצוות נפרדות, אלא מצוות קרבן ומכשיריו ועי' פסחים דף צ). ואי מובן היטב שדווקא פסח ראשון דאיכא חיוב מצה בפני, מסתמא היתה נאכלת כפי שאנו אוכלים בתחילת האכילה ולתיאבון, ואי שייך לאסור לאכול בע"פ כדי שיאכל מצה לתיאבון. אבל פסח שני שאין מצה באה אלא עם הקרבן, והקרבן הלא אינו נאכל אלא על השבע (עי' פסחים דף ע' ע"א), ועיכ מצה הבאה עמו נאכלת על השבע דווקא, ואין שייך להזכיר כאן תיאבון, ושוב מה לנו להרחיקו שלא יאכל מן המנחה ולמעלה. כן נראה דעת הרמב"ם והמרדכי.

באופן שכבר התקשו האחרונים מה ראו התוס' לדמות פסח שני לראשון, והחילוק מבואר וכנ"ל. אכן בדעת התוספות ודעימיהו צ"ל דאזלו בשיטת הרן דהטעם משום דחיישינן לאכילה גסה, ובה אין לחלק בין פסח ראשון לפסח שני, ואם איכא למיחש לאכילה גסה, בשני נמי איכא למיחש. וכבר עמד בזה השפ"א והעלה כן. (ועי' גם בגר"ח בסטנסיל סי' מ"ב, זכר יצחק ח"א סי' פ ובח"ט)

ובעיקר הדבר שהעלו האחרונים בפשיטות שבפסח ראשון מצוות מצה עומדת לעצמה, יש לעיין, שהרי הגמרא (דף ק"ב א') משווה דין פסח ראשון לפסח שני, ובשניהם הפסח נאכל על מצות ומרורים. וכבר מצאנו דעת רב אחא בר יעקב שפוטר לגמרי מאכילת מצה בזה"ז, ולדידיה פשיטא שמצוות מצה איננה מצווה בפ"ע, אלא אפי' לדידן דס"ל מצה בזה"ז דאורייתא מריבוי הכתוב 'בערב תאכלו מצות' מימ בזמן שבהמק היה קיים הרי היה טפל לקרבן, ושוב אין נאכל אלא על השבע (ולא משמע מתניי איירי בזה"ז דוקא).

והנראה לעד שאף בזמן המקדש היו שני חיובי מצה: מצה הבאה בפ"ע ומצה הבאה עם הקרבן, וכפי שיבואר.

שהנה, יש להבחין בשוני שבין לשון הפסוקים בפסח ראשון ושני. ובפרשת בא לשון התורה 'ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות **על מררים** יאכלהו. ונראה פירושו כן: ואכלו את הבשר **ואת** המצות, ואת הבשר יאכלו על מרורים.

אבל בפרשת בהעלותך, גבי פסח שני כתיב, 'על מצות ומררים יאכלהו ומשמע שבפסח שני כפי המרור כן המצה ושניהם אלא משמשינן לעיקר שהוא הקרבן, אבל בפסח ראשון אף המצות עיקר לעצמן, ורק המרור הוי טפלה לפסח. ושוב מצאתי בעזה"י שהדברים כבר מבוארים כן ברמב"ן (בא פרק י"ב) תל"ת. ועיש ומש בסמוך.

אלא שסוגיית השי"ס (בדף ק"ב א') ללמוד מפסח שני לפסח ראשון עומדת נגדנו, עייש בכל הסוגיא, ולכאורה משמע שאף מצת פסח ראשון אינה באה אלא כטפל לקרבן, וכמו מצת פסח

שני. (וכן נראה פשט הסוגיא בדף צ' ע"א שמצה מכשירי קרבן היא. וילד.) והוא דלא כפירושינו בפסוק, שחיוב מצה אינו תלוי בקרבן.

אלא שבלאה קשה על הש"ס מדוע נקט הלימוד מפסח שני ולא הביא הפסוק של פסח ראשון עצמו.

אלא באמת נראה דלקמ, ושיטת הש"ס היא ג"כ כדברינו, והוא, דמתחילה לא היה נראה לגמ' שפסח שני יהיה טעון מצה באכילתו ופסח ראשון לא, דאין זו סברא להחמיר בשני יותר מבראשון. וע"כ סברה הגמ' לפרש לשון הפסוק בפרשת בא 'ואכלו את הבשר... צלי אש ומצות' כלומר **עם** מצות, ושניהם, המצה והמרור טפלים לקרבן, וכמו פסח שני ממש. וזהו באמת שיטת רב אחא בר יעקב.

אבל רבא דורש את הפסוק 'בערב תאכלו מצות' לרבות מצה בזה. ולפי' יש לנו גילוי בפסוק שאכן **יש** חיוב מיוחד בפסח ראשון יותר מפסח שני, ובראשון בעינן מצה מצד עצמה. ולרבא פירוש הפסוק 'צלי אש ומצות' היינו כפשוטו, שתי מצוות נפרדות, וכמש"ל.

וביותר נראה, דודאי גם לרב אחא הו' מצה מצווה בפ"ע בפסח ראשון, וכמש"ל בפשט הפסוק, אלא שסוגיית הגמ' היא לדון האם למרות שהמצה מצווה בפ"ע, ממ' אינה נוהגת אלא בזמן הקרבן, וכמו שפשוט הדבר כך בפסח שני לפחות. ובה פליגי רבא ורב אחא כנ"ל. ונע"י בסוגיא בעניין ערל וטמא שמודה רב אחא דבאה מצה ללא קרבן, אבל כמדומה שעדיין שמשם אין להוכיח דהו' מצווה בפ"ע, דיש לדחות, דהואיל ושאר כלל ישראל אוכלין הקרבן, ראוי הוא להצטרף אליהם, ונטפל הוא לאכילת הקרבן הכללית של הציבור. וכי מדברי הרשב"ם (ד"ה כתיב בהאי) ע"ש שכתב דטמא ושהיה בדרך רחוקה אית ליה תשלומין לפסח שני ואצ' לטרוח לעשות בראשון, ומשמע דסד' דאכילת מצה בראשון ללא קרבן שווה לאכילתה בשני כטפל, וקיצרתי. אכן מסוף הפסוק דפסח ראשון יש ראיה, וכנ"ל.]

איך שלא יהיה עלה בידנו שגם בזמן שיש קרבן, יש מצווה נפרדת באכילת מצה מלבד מה שמשמשת כטפלה לקרבן. וא"כ צריך לאוכלה לתיאבון. משאיכ בפסח שני. וע"י בנצי"ב בריש פרקין, והנלע"ד כתבתי.

ונפלא על המאירי, שנראה דעתו שאף פסח שני בעי לתיאבון, ודבריו נגד הבנת כל האחרונים, וצ"ב. ושמא נאמר דס"ל שאף בפסח שני בעינן מצה לעצמה ויליף זה מפסח ראשון, ודוחק.]

לעיל הבאנו סתירת דברי הרשב"ם, שבראש בפרק פ"י טעם איסור האכילה כדי שיאכל אכילת מצה לתיאבון, ואילו בדף ק"ז פ"י מחשש שמא יאכל אכילה גסה

והנראה בזה הוא, דהנה בריש פרקין גרסי' בגמ' ז"ל, מאי איריא ערבי פסחים אפי' ערבי שבתות וימים טובים נמי דתניא לא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך. ופריק רב הונא, לא צריכא אלא לר' יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך הני מילי בערבי שבתות וימים טובים אבל בערב הפסח משום חיובא דמצה.

ורב פפא מתרץ, אפילו תימא רבי יהודה התם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה הוא דאסיר סמוך למנחה שרי אבל בערב הפסח אפילו סמוך למנחה נמי אסור. ע"כ

ומבואר מקושיית הגמ' שהגמ' הניחה שאין חילוק באיסור אכילה בין שבת ויו"ט, והאוסר כאן אוסר כאן והמתיר כאן מתיר כאן. וכן היא באמת דעת רב פפא, אלא שרב הונא מחלק ביניהם (וכן ק"ל).

והנה, לעניין שבת נראה שסברא היא שאין לגזור משום אכילה גסה, שהרי אין מצווה מסויימת לאכול, רק דין כללי הוא לענג את השבת, וביותר שמי שהאכילה צער לו - פטור, שאינו עונג. ואי צל שהאיסור לאכול בעש (לדעת ר' יהודה) נובעת משום עונג וכבוד שבת. ואם כנים הדברים, נמצא שלפי סברת הגמ' כעת, שפסח דמי לשבת, איכ גם בפסח הטעם כדי שיאכל לתיאבון, וזהו כפי רשבים במשנה.

אבל דברי רשבים בדף קז הן לפי המסקנא, וכרב הונא דסל לחלק בין עפ לעש, ובעש לא אסרינן משום תיאבון לריוס, ואיכ בפסח נמי אין לאסור מטעם זה, דמאי שנא, ורק משום גזירה דלמא אתי למיכל מיניה אכילה גסה הוא דאסרינן.

פסוּז - יום ההולדת של עם ישראל

ר' שילה גוטמן / רכז הדרכה

הנביא יחזקאל (כת, ג) מתאר את פרעה מלך מצרים בתיאור מאוד מעניין. התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו אשר אמר לי יאורי ואני עשיתיני. כידוע ע"פ דברי חז"ל פרעה התנהג בתוך היאור בצורה כזאת שיחשבו שהוא אלוהי כל יכול ובעל כוח מיוחד, וכדברי הנביא אני עשיתיני. נראה אפוא שרשעותו של פרעה לא הייתה רק בכך שרצה להיות מלך חזק ולשלוט על בני אדם בכוח הזרוע, אלא לפרעה היו מחשבות טומאה עמוקות יותר. פרעה טען שהוא יצר את העולם, ובזה הוא בעצם נלחם בהקב"ה. השעבוד של פרעה בעם ישראל היה כדי להראות שהוא בעל הדעה הנכונה והמוסרית בעולם. השם מצרים מבטא את המצרים והצמצום שהמצרים רצו להשליט בעם ישראל. וכנגד פרעה ממנה הקב"ה שליח של עם ישראל שיתמודד מול פרעה. לכאורה היינו חושבים שכדי לנצח בוויכוח עם מלך גדול כזה, היה צריך לשלוח אדם בעל שפה ברורה ותקיפה וכמובן בעל אישיות פוליטית מיוחדת. ואולם בדיוק להפך, הקב"ה ממנה את משה שהיה מגמגם בדיבורו וממילא גם הופעתו מול המלך לא הייתה כל כך מרשימה, עד כדי כך שאחיו אהרון היה נזקק להצטרף איליו. אם כן למה דווקא את משה שולח הקב"ה להתנצח עם פרעה הרשע.

התשובה לכך שבאישיותו של משה הייתה סגולה מיוחדת, סגולה שלא הייתה בצורה כזאת אצל אף ישראלי בזמן השעבוד. משה רבינו לא היה סתם בן אדם רגיל, משה היה **נביא**. ע"פ הסברו של **ריהל** בספר הכוזרי (מאמר ראשון) נבין מהי עוצמתו של הנביא. נביא בישראל הינו אדם שהצליח להרים את עצמו מההרגלים והמחשבות המצומצמות של העולם הזה, אל המחשבות העמוקות והנסתרות של הקב"ה. הנביא שהוא המאמין האמיתי בהקב"ה לא מנתח את מה שקורה בעולם הזה לפי הדרכים הפשוטות והרגילות של בני האדם, אלא הוא חי ומביט תמיד על העולם בדיוק כמו שהקב"ה מסתכל ומוביל את העולם. ממילא, אצל אדם כזה, האמונה השוכנת בקרבו היא ממש מקור חיות (צדיק באמונתו יחיה). משום שגם כאשר הוא נמצא במקום של שפל ומשבר הוא מסגל את עצמו לחשוב כיצד הקב"ה מסתכל על המצב הזה. היכולת להבין מה רצון ה' גם במקום שלרוע וקושי, נותנת לאדם תשובות איך להזיז ולקדם את המציאות ומן המיצר להגיע אל המרחב. וזה לא רק בגלל שיש שיר שמי שמאמין לא מפחד. אלא בגלל שהמאמין האמיתי יודע כיצד באמת הופכים את המר למתוק ואת הקושי להצלחה, ולא רק איך מדלגים ובורחים מן הצרה.

בשל כך דווקא משה נבחר מכל עם ישראל לייצג את הקב"ה מול פרעה הכופר. ובזה שמשה היה כבד פה, זה בא ללמדנו שכאשר צריך להתמודד עם משברים, רק בכוחה של האמונה הישראלית אפשר לנצח. רק ע"י סגולה מיוחדת זו אפשר להתמודד מול הרישעה והכפירה, דווקא כך ולא ע"י הצגות ועשיית רושם חיצוני.

ממילא כל הוויכוח המופיע בספר שמות בין פרעה למשה לא היה סתם וויכוח בין שליט אכזר לעבד משועבד, אלא הוויכוח הוא בין המאמין הגדול לכופר. פרעה טוען שהוא ברא את עצמו, ושאינ דבר יותר מוסרי ממנו. המוסר המצרי הינו המוסר הנכון להוביל את העולם. לאורך פרשיות השיעבוד פרעה טוען כל הזמן: "מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח. פרעה מתכחש לכך שיש משהו גדול ממנו שמנהל את העולם. וכנגדו, משה לא סתם מבקש לשחרר את ישראל מהשיעבוד, אלא לכל השחרור הזה ישנה מטרה מאוד מיוחדת שלח עמי ויעבדוני. אך פרעה רוצה למנוע זאת, הוא לא רוצה

שעם ישראל יצא ממצרים ויפיץ את אמונתו בכל העולם. וכאשר משה מראה את מופתיו של הקב"ה במצרים כל זה בא כדי להראות 'בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ' זלמען ספר שמי בכל הארץ.

אמנם תוך כדי הויכוח עם פרעה קורה עוד דבר חשוב. עם ישראל נמצא בתווך בין שני מנהיגים. מצד אחד שולט בהם מלך רשע ומכביד עליהם את העבודה כדי שלא יהיה להם פנאי להתבונן על חייהם ואמונתם: ואל ישעו בדברי שקר. ומאידך משה, כשמו כן הוא **מושה** ומרים את עם ישראל משערי הטומאה אל שערי האמונה בה'. שיאה של האמונה והדבקות של עם ישראל בהקב"ה מגיע כאשר עם ישראל לוקח את האלוהים של המשעבדים שלהם ושוחטו בציווי ה' לעיניהם (קורבן פסח). עם ישראל קם ושוחט את הסמל של הצמצום בעולם. את הסמל שמבטא קטנות ושיעבוד להרגלים זרים ונמוכים בעולם. ברגע זה ממש, עם ישראל זוכה לצאת ממצרים. ברגע של חסד אלוקי גדול המתבטא בגילוי השכינה האלוקית כלפי עם ישראל, בעוד עם ישראל מראה את שייכותו לה', יוצא עם ישראל ממצרים.

תמיד בליל הסדר עולה בראשי שאלת תם. לכאורה לשם מה כל החגיגה הגדולה ביום הזה. הרי הקב"ה הבטיח לאברהם שעם ישראל יהיה לעבד במצרים ואח"כ הקב"ה יוציא אותם ברכוש גדול. ממילא, הבטחות צריך לקיים, ואם הוא רצה שנרד לשם הוא גם צריך להוציא אותנו ממש. אך תשובה עמוקה מאירה את עינינו בלילה זה. לחג זה ישנם כמה שמות בתורה. חג הפסח וחג המצות. חג הפסח אמנם מבטא את החסד האלוקי שלקח אותנו ממצרים גם כשלא היינו כל כך ראויים. אך חג המצות מבטא עניין אחר. המצה מבטאת את החרות. המצה מבטאת את זה שניתן לחיות מדבר **ורק משום** שהוא פשוט וריק מתכנים חיצוניים. חג המצות מבטא את יום ההולדת של עם ישראל, כאן התחילה האמונה הישראלית להופיע את דבר ה' בעולם. כמובן את חג הפסח כל יהודי חוגג, כי אין אדם שלא חוגג את יום ההולדת שלו. ממילא כאשר אנו מסבים לליל הסדר בנוסף על כך שאנו מודים להקב"ה שגאלנו, מודים אנו להקב"ה שבחר בנו מכל עם ורומם אותנו מכל לשון וקרבנו לעבודתו. כאן בלילה זה מתחיל כל הסיפור ההיסטורי של עם ישראל ודבקותו בהקב"ה. לכן כשהחבר רוצה לספר למלך כוזר בספר הכוזרי על אמונתנו הוא מתחיל בסיפור יציאת מצרים ולא בריאת העולם. כי שם נולד הקשר המיוחד בין עם ישראל להקב"ה שמחיה ומוביל את העולם ובה מתחילה הופעת ה' בעולם. (כוזרי א', יא).

התורה מתארת בתחילת פרשת בשלח: זבני ישראל **יוצאים** ביד רמה (שמות יד, ח'). לכאורה הייתה התורה צריכה לומר בלשון עבר **יצאו** ביד רמה. אך מלמד אותנו **הרב קוק** בפתגמו לחודש ניסן שיציאת מצרים תמיד תהיה סיבת הפריחה והאביב לכל קיומו של העולם. היום הזה שבו התחיל הקב"ה להתגלות בעולם דרך עם ישראל, הינו סוד החיים של העולם, ועניין זה מיוחד דווקא בעם ישראל. שהרי כל המועדים שלנו וכמובן גם השבת הינם זכר ליציאת מצרים. ההתחדשות שלנו לאורך ימי השנה תלויה בידיעה ובהרגשה שאנו כל הזמן וגם עכשיו יוצאים ממצרים. יוצאים מכל המסגרות ומכל מיני התחייבויות שלנו שמצמצמות אותנו. יוצאים אנו מכל מיני מחשבות קטנות שמקטינות את שאיפותינו, אל אמונתנו הגדולה בהקב"ה שמוציאה אותנו לחרות עולם. אמונה שמביאה אותנו להביט את העולם לפי המבט האלוקי, המבט שמדריך ומסדר את העולם גם בזמנים שנראה שהעולם תקוע ומשועבד ומחוסר חיים.

שמוזה בבשר ויין

נחמיאל בן סעדון נ"י ויקיר מנחם נ"י / כיתה יב

נאמר בגמרא במסכת פסחים דף קט. רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר ויין שנאמר: זבחת שלמים ואכלת שם **ושמחת** לפני ה' אלוקיך ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביין שנאמר: זיין ישמח לבב אנוש.

כתב הרמב"ם בהלכות יו"ט בעניין שמחת יום טוב - כיצד משמחם, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להם בגדים ותכשיטים נאים כפי ממונו והאנשים אוכלים בשר ושותים יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין.

ולכאורה הדבר איננו מובן - הרי הגמרא אומרת שבזמננו אין שמחה אלא ביין בלבד וכיצד הרמב"ם כתב שהשמחה היא גם בבשר וגם ביין? נקושיא זו העלה **הבית יוסף** (סימן תקכ"ט)

מצאנו מספר תירוצים לקושייתו של מרן.

כתב הרב שלמה לוריא בספרו **ים של שלמה** (מסכת ביצה פרק ב' סימן ה'):

דבריו של ריב"ב בגמרא אין כוונתם למעט אכילת בשר אלא לומר שבזמן שבית המקדש קיים השמחה התקיימה באכילת בשר שלמים, כיון שמלבד אכילת הבשר הייתה שמחה בעצם המעמד של הקרבת הקורבן ובאופן זה די היה באכילת בשר הקרבן.

אולם כיום שבית המקדש חרב ואין הקרבת קורבנות, שמחתנו היא שמחת חולין באכילה ושתיה, דהיינו סעודה ויין. לדריו, הבשר אינו אלא מרכיב, אם כי עיקר, בסעודה.

תירוץ נוסף לקושיית הבית יוסף כתב ר' יואל סירקש בספרו **בית חדש** (ב"ח):

גם ריב"ב מודה שהשמחה היא באכילת בשר אלא שכתב שהשמחה היא ביין רצונו לומר שכיום שבית המקדש חרב **עיקר** השמחה היא ביין.

ביסודם של דברים, תירוצו של הב"ח דומה לתירוץ היש"ש, אלא שיש להבחין במספר הבדלים שבין תירוץיהם:

א. היש"ש סובר שבזמן שבית המקדש קיים לא היה צורך ביין, ששמחת הקורבן הייתה מספיקה.

ואילו הב"ח סובר שבזמן שבית המקדש קיים אמנם עיקר השמחה היא בבשר אך גם יש צורך ביין.

ב. ליש"ש אין די בבשר וצריך סעודה אלא שבאותה הסעודה צריך להיות בשר כחלק ממנה, ולפי הב"ח שממענו שצריך סעודה גמורה.

הערוך לנר הולך בדרך אחרת, הרב מציג סוגיות חלוקות ביסוד מצוות שמחה:

א. במסכת פסחים מובאת שיטת ריב"ב הסובר ששמחה היא דווקא בבשר **שלמים** מדאורייתא ולכן בזמן הזה שאין קרבן אין נוהגת מצוות השמחה אלא מדרבנן **ורק** כזכר למצווה כמו שכתוב 'ושמחת בחגך' תיקנו חכמים ששמחה זו תהיה ביין.

ב. אולם סוגיית הגמרא במסכת חגיגה שקיום מצוות שמחה הוא בכל דבר המשמח, לפי סוגיה זו אין צורך בקרבן דווקא.

הערוך לנר כותב, שלפי הסוגייה בחגיגה אין חילוק מהותי בין זמן המקדש לזמן הזה: כשם שבזמן המקדש היו שמחים באכילת בשר כן הוא בזמן הזה.

אולם, לשיטת ריב"ב שלמדים חיוב שמחה מגזש לקיימה בבשר שלמים, גזירת הכתוב היא דבעינן קרבן דווקא, וליכא למילף מינה שסברת התורה שבשר משמח. ואכ בזמן הזה עבדינן לשמחה ביין, שביין דווקא גלי קרא דאיכא שמחה, שנא' ויין ישמח וכו'.

הערוך לנר מוסיף, שניתנו לדייק מדברי הרמב"ם (בפ"ב דחגיגה) סובר כשיטת הגמ' דחגיגה, ולא כשיטת ריב"ב, ע"ש.

לפי זה, מסיק הערוך לנר, מבוארת שיטת הרמב"ם: שיטת הרמב"ם אכן אינו כנאמר בגמרא במסכת פסחים! הרמב"ם דוחה שיטת ריב"ב מפני סוגיא דחגיגה. לפי זה אכן איכא שמחה בבשר ובכל דבר המשמח.

יש להטעים, שאעפ" שהרמב"ם פתח שמצוות שמחה מתקיימת באכילת בשר ויין, מסיום לשון הרמב"ם משמע שאין חובה מוגדרת בשניהם יחד דווקא, אלא אפי' אם יאכל בלבד או ישתה בלבד נמי איכא שמחה. (עיין בלשונו שם). הדבר מובן ע"פ סוגיא דחגיגה, שמדאורייתא יוצאין בכל דבר המשמח.

הסבה בפני רבו אביאל שובל נ"י / כיתה יא

הגמרא פסחים דף קח. אומרת 'בן אצל אביו בעי הסיבה. איבעיא להו תלמיד אצל רבו מאי? תש דאמר אביי: כי הוינן בי מר זגיןן אבירכי דהדדי, כי אתינן לבי רב יוסף אמר לן לא צריכתו, מורא רבך כמורא שמיים. מתיבי: עם הכל אדם מיסב ואפילו תלמיד אצל רבו? כי תניא ההיא בשוליא דנגרי :

הגמרא אומרת שבן אצל אביו צריך להיסב, והסתפקה מה דין תלמיד אצל רבו. הגמרא פושטת את הספק לפי מה שמספר אביי אמר שכשהיו בליל הסדר אצל רבה ראש הישיבה, היו הבחורים נשענים כל אחד על ברכי חברו, שישב לשמאלו לקיים מצות הסיבה. אולם כשרבה נפטר ורב יוסף נתמנה לראש הישיבה הורה לתלמידיו שלא צריך להיסב, שהרי המשנה באבות מלמדת 'הי מורא רבך כמורא שמיים'. הגמרא מקשה על דין זה שהרי עם הכל אדם מיסב ואפילו תלמיד אצל רבו ותירצה שמדובר ברבו שמלמדו אומנות אבל ברבו שמלמדו תורה לא צריך הסיבה.

ההבדל בין תלמיד לבן

צריך להבין מדוע חילקה הגמרא בין תלמיד לבן הרי גם בן צריך לנהוג מורא באביו? המהרל כותב בספרו גבורות ה': כתוב 'איש אביו ואימו תיראו ובקידושין מפרש, שיראה שמדובר בה, הכוונה שלא ישב ויעמוד במקום אביו, ולא יסתור את דבריו, ולא יעשה כל הדברים שנראה שמקל בכבוד אביו, אבל מותר להיסב בפני אביו כי אין איסור שררה באביו אבל ברבו לא יסב מפני שמורא רבך כמורא שמיים ואסור לנהוג בשררה בפני רבו. בפני רבו- אסור או רשות:

אמר רב יוסף לא צריכתו מורא רבך כמורא שמיים האם אסור להיסב בפני רבו או שרק לא צריך אבל אין איסור?

הדרישה כותב שלא צריך לקיים מצות הסיבה, ממילא אסור להיסב משום מורא רבך. ואפשר לבאר זאת על פי דברי הדבר שמואל' שמבאר שתלמיד אצל רבו לא יסב מפני שבמציאות התלמיד מפחד להיסב בפני רבו ואז ההסבה שלו היא לא דרך חירות ולא יוצא ידי חובה ולכן לא יסב ומכיון שאין בהסבה זו שום מצווה, ממילא יש איסור בדבר משום שצריך לנהוג במורא בפני רבו.

בדברים אלו מיישב **הדבר שמואל**- שאלה נוספת שיש לשאול: שהרי אם רב יאמר לתלמידו לעבור עבירה מדברי סופרים אסור לשמוע לו, משום כן מדוע מבטלים את ההסבה בפני הרב משום כבוד הרב. אלא צריך לומר מכיוון שבמציאות התלמיד מפחד מרבו ויוצא שלא מיסב דרך חירות אם כן הוא פטור מטעם אונס. אביו שהוא רבו:

תוספות דה לפני רבו כותב: 'נראה דאביו והוא רבו נמי אין צריך, דלא גרע מרבו אחר. מיהו סתם אב מלמד לבנו תורה כדאמרינן פרק קמא דקידושין דף ל"א שהבן ירא מאביו יותר מאימו מפני שמלמדו תורה, ואפילו הכי קאמר בפני אביו אין צריך הסיבה.

תוספות מסתפק מה הדין ברבו של הבן והוא אביו האם לא יסב בפניו מפני דאינו גרוע מרב אחר או שבאביו והוא רבו צריך להסב שהרי סתם אב מלמד לבנו תורה והגמרא בכל זאת אומרת שמסב ומוכח מכך שגם באביו שהוא מלמדו תורה יסב.

הראש מסיק שבן אצל אביו צריך הסיבה אפילו הוא רבו, דסתם בן אביו מלמדו תורה. והקרבן נתנאל כתב דלעניין מעשה ראוי להחמיר בן אצל אביו לא יסב אלא אם כן נתן לו אביו רשות.

המהרל בגבורות ה': מקשה על הראש, שאמר באביו והוא רבו יסב שהרי סתם אב מלמד לבנו תורה ובכל זאת חייבו להסב, וקשה והרי רואים בבבא מציעא שאבידת אביו ואבידת רבו אבידת רבו קודמת שאביו מביאו לחיי העולם הזה, ורבו מביאו לחיי העולם הבא שמלמדו תורה. משמע שרבו מלמדו תורה ואביו לא? ואפשר לתרץ שאבא כן מלמד לבנו תורה אמנם לא בכמות של הרב ולכן אבידת רבו קודמת אבל עדין הוכחת הראש קיימת שסתם אב מלמד לבנו תורה ובכל זאת אמרה התורה שבן אצל אביו צריך להסב רבו שאינו מובהק:

הראש סובר שתלמיד בפני רבו לא צריך הסיבה גם ברבו שאינו מובהק, ומביא ראיה מזה שהגמרא תירצה את הקושיה 'עם הכל אדם מיסב ואפילו תלמיד אצל רבו רואים שגם תלמיד אצל רבו צריך הסיבה ולא כמו שאמרנו שתלמיד אצל רבו לא צריך ליסב משום 'מורא רבך כמורא שמים', שמדובר ברבו שמלמדו אומנות, אבל ברבו שמלמדו תורה לא צריך הסיבה. ומזה שלא אמרנו שמדובר ברבו שאינו מובהק סימן שלא יסב אפילו ברבו שאינו מובהק.

המהרל מקשה על כך:

הטעם 'מורא רבך כמורא שמים' לא שייך ברבו שאינו מובהק שאם היה שייך היה צריך לעמוד כשרואה את רבו שאינו מובהק כמלוא עיניו והרי זה לא נכון.

ואת הוכחת הראש דוחה המהרל- שהגמרא הבינה שמה שכתוב 'אפילו תלמיד אצל רבו מדובר ברבו מובהק כי אם היה מדובר ברבו שאינו מובהק היו כותבים זאת, כי סתם רבו הכוונה רבו המובהק ולכן הוצרכנו לתרץ את הקושיה שמדובר בשוליא דנגרי, אבל באמת גם תלמיד אצל רבו שאינו מובהק.

השוע בסימן תוב סעיף ה' פוסק: תלמיד לפני רבו אין צריך הסיבה ואפילו אינו רבו מובהק, אלא אם כן יתן לו רבו רשות.

הגדה של פסח

שער שני

הגדה של פסח

הגדה של פסח

קִדְשׁ. וְרַחֵץ. בְּרַפֵּס. יַחֵץ. מַגִּיד. רְחֹצָה. מוֹצִיא. מִצָּה.
מְרוֹר. כּוֹרֵךְ. שְׁלַחַן עֹזֵרֵךְ. צְפוּן. בְּרֵךְ. הַלֵּל. גְּרֻעָה.

קדש

מוזגים לו כוס ראשון ומקדש עליו, כל אחד מבני הבית ייקח כוסו בידו ויעמוד, ובעל הבית יקבל את הכוס בשתי ידיו משתי ידיו של אדם אחר, ואחר כך יאחזנו רק בימין ויקדש (וייכון להוציא את השומעים ידי חובה וגם הם יכוננו לצאת ידי חובה).

אם חל בשבת אומרים:

יום הששי. ויבלו השמים והארץ וכל צבאם: ויבלו אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה. וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו. כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

ואם חל יום טוב בחול מתחילים מכאן:

אלה מועדי יהוה מקראי קדש. אשר תקראו אתם במועדים. וידבר משה את מועדי יהוה אל בני ישראל:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל עם. ורוממנו מכל-לשון. וקדשנו במצותיו. ותתן לנו יהוה אלהינו באתקה. (שפתות למנוחה ו) מועדים לשמחה. חגים וזמנים לששון. (את יום השבת הזה ו) את יום חג המצות הזה. ואת יום טוב מקרא קדש הזה. זמן חרותנו. באתקה מקרא קדש. וזכר ליציאת מצרים. כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים. (ושפתות ו) מועדי קדשך (באתקה וברצון) בשמחה ובששון הנחלתנו. ברוך אתה יהוה מקדש (השבת ו) ישראל והזמנים.

כשחל יום טוב במוצאי שבת מוסיפים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאוּרֵי הָאֵשׁ.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמְבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל. וּבֵין אֹרֶךְ לְחֹשֶׁךְ. וּבֵין יִשְׂרָאֵל לְעַמּוּם. וּבֵין יוֹם הַשַּׁבָּעִי לְשֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֵׂה. בֵּין קִדְשֵׁת שַׁבָּת לְקִדְשֵׁת יוֹם טוֹב הַבְּדֻלָּה. וְאֵת יוֹם הַשַּׁבָּעִי מְשִׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֵׂה הַקִּדְשֵׁת וְהַבְּדֻלָּה. וְהַקִּדְשֵׁת אֵת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשֵׁתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַמְבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲנֻנוּ וְקִיְמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמַן הַזֶּה.

ישתו כל המסובים בהסבת שמאל, את כל היין שבכוס, או שלפחות ישתו רוב רביעית.

שִׁילּוּר אַרְבַּעַ כּוֹסוֹת

ינון נעם שפירא ני / כיתה יא

א

תקנו חכמים לשתות ארבע כוסות בליל סדר פסח: על כוס ראשונה אומרים את קידוש היום, על הכוס השנייה קוראים את ההגדה, על הכוס השלישית מברכים ברכת המזון ועל הכוס הרביעית גומרים את ההלל.

מקור החיוב של ארבע כוסות נמצא במשנה: 'ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין. (פסחים י א). במשנה אין התייחסות לשיעור של כל כוס מארבע כוסות, התייחסות זו נמצאת בגמרא: 'שתאן בבת אחת, רב אמר: ידי יין - יצא, ידי חירות - לא יצא. השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא. אמר רב נחמן בר יצחק: והוא דאשתני רובא דכסא'. (פסחים קח ע"ב).

יש לחקור האם הדין בארבע כוסות הוא בכמות או בכוס, דהיינו האם החיוב הוא לשתות כמות של כוס שזה רביעית, אע"פ שהכוס עצמה מכילה כמה רביעיות. או שהחיוב הוא לשתות את כל תכולת הכוס אע"פ שהיא מכילה כמה רביעיות.

ב

הגמרא אומרת: 'שתאן בבת אחת, רב אמר: ידי יין - יצא, ידי חירות - לא יצא. (שם), ומפרש רשי: 'בבת אחת - עירה ארבעתן לתוך כוס אחד. ידי יין יצא - ששתה ארבעה כוסות. (שם). וכתב הרשב"ם: 'בבת אחת. עירה ארבעתן בתוך כוס אחד כך פירש רבינו שלמה. ולא נהירא דאפי' שותה הרבה בכלי אחד לא חשיב אלא כוס אחד דהאי רביעית אינו אלא למעוטי פחות מרביעית אבל טפי מרביעית בכוס אחד חשוב כוס אחד. ונ"ל דהכי פירושו בבת אחת שלא על סדר משנתנו אלא שתאן רצופין. (שם). וכתבו תוספות: 'נראה כפירוש רשב"ם ששתאן רצופין ולא כפירשי שעירה ארבעתן לתוך כוס אחד דשתאן משמע הרבה כוסות.

יש לדקדק בדברי **תוספות** דאין קשה להם מה שהקשה רשב"ם דאפילו שותה הרבה בכלי אחד לא חשיב אלא כוס אחד אלא שרק מלשון הגמרא יותר משמע כפירוש הרשב"ם ששתאן רצופין ולא כפירוש רש"י שעירה ארבעתן לתוך כוס אחד, אך על עצם דברי רש"י שאם שותה הרבה בכלי אחד זה נחשב ארבע כוסות אין הם חולקים. ויש להבין מהו יסוד מחלוקתם, ומדוע לא קשה לתוספות עצם דברי רש"י.

אך הדברים יובנו ע"פ החקירה הנזכרת, רש"י ותוספות סוברים שהדין הוא בכמות, וע"כ אם עירה כמות של ארבע רביעיות לתוך כוס אחת חשיב ארבע כוסות אלא שרק ידי חירות לא יצא, וע"כ תוספות גם לא הקשה על עצם דברי רש"י, כי אכן הוא סובר כדברי רש"י כנ"ל, אלא שמלשון הגמרא יותר משמע ששתאן בבת את היינו ששתאן רצופים. ואילו הרשב"ם סובר שהדין הוא בכוס, וע"כ אם שותה הרבה בכלי אחד לא חשיב אלא כוס אחד. ואכן תוספות מפרשים את דברי הגמרא בעניין קידוש שאם טעם מלא לוגמא יצא (שם קז ע"א): 'מלא לוגמא... נראה שהוא רוב רביעית דאמרינן לקמן והוא דשתה רובא דכסא'. וכן כתבו בעניין רובא דכסא: 'רובא דכסא - היינו כמלא לוגמיו כדפרי' לעיל ומיהו לכתחילה צריך לשתות רביעיות. ומוכח שהם סוברים כרש"י שהדין הוא בכמות. (כעין זה מסביר המהר"ל בגבורות ה' פרק מח ע"ש).

ג

כשיטת **רש"י ותוספות** שהדין הוא בכמות, סוברים גם המאירי (פסחים קח ע"ב ד"ה השקה), הר"ן (פסחים קח ע"ב ד"ה השקה), הריטב"א (הלכות סדר ההגדה ע"ב ז בהוצאת מוסד הרב קוק), האורחות חיים (ליל הפסח, סימן ו), המרדכי (פסחים קח ע"ב ד"ה שתאן), הרשב"ץ (מאמר חמץ לרשב"ץ, קיג), הכל בו (סימן נ, דף יא, ג), רבינו מנוח (רמב"ם חמץ ומצה ז ט), הרי"ד בפסקיו והמהר"ם חלאווה (פסחים קח ע"ב ד"ה השקה ודף קט ע"ב ד"ה ארבע).

לעומת זאת מובא באורחות חיים בשם הרמב"ן כשיטת **הרשב"ם** דהדין הוא בכוס: 'הרמב"ן כתב שצריך לשתות רוב מכל כוס אפילו מחזיק כמה רביעיות' (שם). כשיטה זו סובר גם רבינו דוד: 'אין לפרש שתאן בבת אחת שנתן כלן בכוס אחת ושתאן, שאם כן לא היו אומרינן שתאן כאן שתית ארבע כוסות כלל, שכיוון שנתן בכוס אחד אינן אלא כוס אחת, שאפי' נתן יין הרבה בכוס אחד אינו אלא כוס אחד' (חידושי רבנו דוד פסחים קח ע"ב ד"ה שתאן).

ד

כתבו **תוספות** (שם) שרובא דכסא היינו **דיעבד** ומיהו לכתחילה צריך לשתות רביעית שלימה, וכן כתב הגר"א בביאורו: 'מוכח בגמרא דקאמר יצא משמע **דיעבד**' (ביאור הגר"א אורח חיים סימן תעב סעיף ט), וכן כתב המהר"ל: 'שתה כל הרביעית ואם לא יוכל לשתות כולו ישתה לכל הפחות רובו'. (הלכות הגדה יד א). וכן כתב בעל המנהיג: **לכתחילה** בעי רביעית ואם שתה רוב יצא. (הלכות שבת סימן יח), וכן כתב הראב"יה (ח"ב פסחים תקיט) וכן כתב הלקט יושר (אורח חיים, ע"ב פז ענין ג).

לעומת זאת משמע מדברי הרמב"ן **שלכתחילה** יוצא **רוב כוס** וא"צ לשתות כולה, וכן ביאר החק יעקב (אורח חיים תעב ט כ) בדברי הרמב"ן, ע"ש דבריו. ויש להבין מהו יסוד מחלוקתם. והדברים יתבארו גם הם ע"פ החקירה הנזכרת. לשיטת הרמב"ן דהדין בכוס ואין הדבר תלוי בכמות מסוימת, ניתן לומר שיאמר כאן דין רובו ככולו דמי וממילא יהיה אפשר אף

לכתחילה לשתות רוב כוס, ואילו לשיטת תוספות דהדין בכמות, ודאי שלכתחילה לא ניתן לומר דין רובו ככולו דמי, כי צריך לשתות לכתחילה את הכמות הנדרשת ורק בדיעבד אפשר להקל ולומר רובו ככולו דמי ולשתות רק רוב רביעית.

אמנם יש להעיר **שהבית** סובר שאף להרמב"ן יש לשתות לכתחילה כוס שלימה: הרמב"ן ז"ל מפרש... והיינו דווקא דיעבד אבל לכתחילה צריך לשתות כולו. (אורח חיים תעב ט דה ואם), וכן כתב הפרי מגדים: הרמב"ן והר"ם שם טוב כמו שציין באר הגולה סוברים רובא דכסא דיעבד אף מחזיק כמה רביעית בעי דיעבד רוב כוס ומימלא לכתחילה בענין כל הכוס אף מחזיק הרבה: (אשל אברהם אורח חיים תעב ט דה שותין). אך אין זה קשה כלל, דאפשר לומר שאף להרמב"ן הסובר שהדין בכוס, אע"פ כן לכתחילה יש לשתות כל הכוס, ובדיעבד ניתן להקל ולסמוך על דין רובו ככולו דמי ולצאת בשתיית רוב כוס. אך כבר כתב החק יעקב על דברי הב"ח: הב"ח פסק דלכתחילה צריך לשתות כולו אף בכוס גדול, ונוהגין לשתות רביעית או רובו אפי' מכוס גדול **ופוק חזי מה עמא דבר**. (שם) ועיין לקמן במשנה הלכות.

ה

הרמב"ם במשנה תורה סתם את דבריו וכתב כלשון הסוגיא: 'כל אחד ואחד בין אנשים בין נשים חייב לשתות בלילה הזה ארבעה כוסות של יין... שיעור כל כוס מהן רביעית... **ואם שתה מכל כוס מהן רובו יצא**'. (זמנים הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכות ז, ט). ברם מלשונו 'יצא' מדייק הפרי חדש דלכתחילה יש לשתות כולו, ובדיעבד יוצא ברובו: 'שתה מכל כוס מהן רובו יצא ע"כ אלמא דלכתחילה צריך לשתות וכו'.' (אורח חיים תעב ט דה שתה). וא"כ אולי ניתן לדייק דהרמב"ם סובר דהדין בכמות שכן רק בדיעבד יוצא ברובו וכנ"ל, אך ע"פ דברי הב"ח והפרי מגדים הנ"ל אין הכרח לומר כן. וצ"ע.

הטור פסק: 'שיעור הכוס רביעית... ואצ שישתה כולו אלא רובו'. (אורח חיים תעב ט). וכתב הב"י: 'זמה שכתב ואין צריך שישתה כולו אלא רובו כן משמע בגמרא ומיהו התוס' כתבו דלכתחילה צריך לשתות רביעית וכן משמע מדברי הראש, וכן כתב הכל בו אם היה הכוס גדול שיש בו שתי רביעיות שותין בו שנים זה אחר זה ויוצאין'. (אורח חיים תעב ט דה ומה). וכן כתב הדרישה על דברי הטור: 'מיהו לכתחילה כתבו התוספות והראש שיש לשתות רביעית' (אורח חיים תעב ט כ). ומשמע מדבריהם שיש לנהוג ע"פ הטור שאצ לשתות כולו אלא רובו רק בדיעבד ולכתחילה יש לנהוג כדברי התוספות שיש לשתות רביעית שלימה. איכ משמע דהטור פוסק דהדין בכמות וע"כ די ברביעית.

השלחן ערוך פסק: 'שיעור הכוס רביעית... וישתה כולו או רובו. ואם יש בו הרבה רביעיות, שותין ממנו כל כך בני אדם כמנין רביעיות שבו. ויש אומרים שצריך לשתות רוב הכוס, אפילו מחזיק כמה רביעיות'. (אורח חיים תעב ט). והעיר הט"ז: 'כולו או רובו. - פי' מוח ז"ל כולו לכתחלה או רובו בדיעבד ובמדינות שהיין ביוקר אפי' לכתחלה סגי ברובו'. (אורח חיים תעב ט). וכן העיר המשנה ברורה: 'כולו או רובו - היינו כולו לכתחלה או רובו בדיעבד ובמדינות שהיין ביוקר אפילו לכתחלה סגי ברובו אך כוס הרביעית ישתה כולו כדי שיהא יכול לברך ברכה אחרונה לכ"ע'. (אורח חיים תעב ט).

הלבוש פסק כלשון השלחן ערוך אך השמיט את היש אומרים בדעת הרמב"ן, והעיר על דבריו האליה רבה: 'הרבה רביעיות שותין וכו'. ויש אומרים שצריך לשתות רוב הכוס אפילו מחזיק כמה רביעיות, והוא מארחות חיים בשם רמב"ן בב"י. והלבוש שהשמיטו בכוונה **דרוב פוסקים**

חולקים עליו. גם מבואר כן בכלבו שהביא כל דברי ארחות חיים והשמיט לרמב"ן, וכן פסק ראב"ן דאף בכוס גדול איצ' לשתות יותר מרוב רביעית. והביח החמיר שלא ליקח כוס גדול כשאין רוצה לשתות רוב (ע"ש) וכמש' באליה זוטא, **אבל נוהגין כלבוש.** (תעב, יד).

השלחן ערוך הרב פסק: 'כל אחד מד' כוסות הללו צריך שיהיה בו לא פחות מרביעית יין... יש אומרים שלכתחלה מצוה לשתות כל הכוס אפילו מחזיק כמה רביעיות אף על פי שבקידוש של שאר ימים טובים ושבתות אפילו לכתחלה די בשתיית מלא לוגמיו דהיינו רוב רביעית מכל מקום בדי' כוסות של פסח החמירו חכמים לשתות כל הכוס לכתחלה ובדיעבד ששתה רוב הכוס יצא אבל אם לא שתה אלא חצי הכוס אפילו שחציו מחזיק כמה רביעיות לא יצא. ויש חולקין על זה ואומרים שאף לכתחלה די בשתיית רוב רביעית אף אם הכוס מחזיק כמה רביעיות **וכן עיקר וכן המנהג פשוט.** ומכל מקום טוב לחוש לסברא הראשונה וליקח כוס קטן ולשתות כולו ובמקומות שהיין ביוקר די בשתיית רובו. וכל זה בג' כוסות הראשונים אבל בכוס האחרון צריך לשתות רביעית שלם. (אורח חיים תעב יז, יט, כ).

הראיה קוק פסק: 'יזהר בכוסות דכל ב"ב שיהיו מחזיקין רביעית דהיינו כשיעור ביצה ומחצה, וישתו רובו לפחות, וכוס רביעי ישתה כולו. (ואם אי שכל ב"ב ישתו כל כוס הרביעי יוצאים ידי חובת ברכה אחרונה, אך זהו דוקא במקום דחק, שבמקום דאפשר אין מזמני לצאת מאחר כא הפת). (אורח משפט סימן קכח, פרק ב אזהרה טז).

המשנה הלכות פסק: 'מי שיש לו כוס גדול מחזיק יותר מרביעית כיון ששתה רביעית ממנו שוב לא צריך לשתות יותר ואפילו לא שתה כל הכוס דמיד ששתה כל הרביעית יצא לדעת רוב הפוסקים אפילו לא שתה רק מיעוט הכוס וכגון שהיה הכוס מחזיק ג' רביעיות ולדעת הרמב"ן זל צריך לשתות עכ"פ רוב הכוס אפילו מכוס גדול אבל לכ"ע נראה דלא צריך לשתות כל הכוס אם הוא גדול יותר מרביעית. (ועיין ביח ובשו"ע הגרש"ז סימן תע"ב סיט ופרי מגדים בא"א אות ט' וי' דס"ל דלהרמב"ן בעי כל הכוס ומיהו אינו מוכרח כ"כ ועכ"פ לכ"ע לבד הרמב"ן ודאי יוצא). (שו"ת משנה הלכות חלק ד סימן סט).

המקור חיים פסק: 'שיעור כוס רביעית (שמונים ושבעה גרם)... וישתנו כולו או רובו לפחות (וטוב שלא יקח כוס גדולה המחזיקה כמות גדולה כי יש סוברים שצריך אז לשתות רוב הכוס אפילו מחזקת כמה רביעיות). (קיצושיע מקור חיים פרק מח הלכה ה).

הרב מרדכי אליהו זצ"ל פסק: 'צריך לשתות לכתחילה את כל הכוס בפעם אחת או בשתיים ושלוש לגימות, ואם שתה רוב – יצא ידי חובה. ועל כן פנים לא פחות מרוב רביעית, (כ-45 גרם). ואם הכוס גדולה – ישתה רוב הכוס (בא"ח צו כט). ומי שקשה לו לשתות יין, וקשה לו לשתות רוב של כוס גדולה, יקח כוס בינונית שמכילה רביעית יין ממש. (הלכות חגים. פרק יא – ליל הסדר. קדש. לא, לב).

הילקוט יוסף פסק: 'שיעור הכוס רביעית... וישתה לכתחילה כל הכוס, ובדיעבד אם שתה רובו יצא. ואם הכוס גדול יותר, די שישתה רביעית כשהוא רוב הכוס, אפילו לכתחילה. (מועדים, סדר ליל פסח – קדש, כג).

הרב דוב לייאור שליט"א פסק: 'למדקדקים ראוי לחוש לשיטת הרמב"ן, שלא די בשתיית רוב שיעור כוס (רביעית), אלא יש לשתות את רוב הכוס (גם אם הוא יותר מרביעית), לכן מי שקשה לו לשתות הרבה, העצה היא שיקח כוס של כ-100 סמ"ק, שאז רוב רביעית הוא בדרך

כלל גם רוב הכוס. (מופיע בחוברת 'דרשת שבת הגדול' לרב דוב ליאור שליטא, שער שלישי - פסקים ייחודיים, עמ' 70).

הרב אביגדור נבנצאל שליטא פסק: 'אין ליקח כוס המכילה פחות מרביעית, אף אם אין דעתו לצרף כוס נוספת כדי להשלים לשיעור רביעית. אם יש לו כוס גדולה או ב' כוסות קטנות, יקח את הכוס הגדולה, אעפ' שאין לו יין כדי למלא את כלה, קטן שהגיע לחינוך בעי דוקא כוס המכילה רביעית. לכתחילה צריך לשתות את כל הכוס. (ביצחק יקרא, אורח חיים תעב ט).

הרב אליעזר מלמד שליטא פסק: 'צריך להניח בכוס לכל הפחות רביעית הלוג, ואם הניח בכוס פחות משיעור זה, כיוון שלא היה בכוס שיעור חשוב של יין - לא יצא חובתו. (פניני הלכה פסח, הלכות ליל הסדר, פסקה 8 - שיעור היין והכוס).

המקראי קודש פסק: 'לכתחילה יש לשתות רביעית הלוג יין... ובפרט יש להקפיד לשתות שיעור זה בכוס ראשונה, ומי ששתה מלוא לוגמיו (שבאדם בינוני שיעורו רוב רביעית...) יצא בדיעבד ידי שתיית אותה כוס. ומכל מקום כששתה את הכוס השלישית או הרביעית, צריך לשתות שיעור רביעית שלימה באחת מהן... אם הכוס גדולה ומכילה כמה רביעיות, אין חוב לשתות את רובה, אלא דיו שישתה כשיעור הנזכר, אך טוב לחוש לסוברים שצריך לשתות את רוב הכוס, גם כשהיא גדולה. ולכן מי שאין בכונתו לשתות הרבה יין, טוב שיקח כוס המכילה רביעית, או מעט יותר, ומכל מקום צריך למלא את ארבעת הכוסות עד תומן. (הלכות פסח, פרק ד הלכות יא יג).

בתלמוד ירושלמי מובא: 'מניין לארבעה כוסות רבי יוחנן בשם רבי בנייה כנגד ארבע גאולות... ורבנן אמרי כנגד ארבעה כוסות של פורענות שהקביה עתיד להשקות את אומות העולם... וכנגדן עתיד הקביה להשקות את ישראל ארבע כוסות של נחמות. (פסחים פרק י הלכה א). וכן מובא בזוהר על הפסוק בשיר השירים: 'שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך' (ו א): אמר הקדוש ברוך הוא לישראל ארבע פעמים 'שובי, ומשיבה השכינה ונחזה בך' בארבע כוסות של ישועה שהם בפסח שחייבים בו ישראל לשתות ארבע כוסות כנגד ארבע גאולות. (תרגום של תיקוני זוהר נספח מעמ' קלט, דף קמד ע"א).

יהי רצון שנוכה במהרה שהקביה ישקה את אומות העולם ארבע כוסות של פורענות ושישקנו ארבע כוסות של נחמות ללא שיעור, ויגאלנו גאולה שלימה. 'בניסן נגאלו, בניסן עתידין ליגאל'. (ראש השנה יא ע"א).

ורחץ

יטול ידיו בשביל טיבול הכרפס ולא יברך על נטילת ידיים, כי כל דבר שטיבולו באחד משבעה משקין צריך נטילה (ואשרי הנזהר ליטול ידיו לטיבול במשקה בכל השנה).

כרפס

ייקח כרפס פחות מכזית, (כדי שלא יתחייב בכרכה אחרונה) ויטבול אותו בחומץ ויברך (ויכוון לפטור בכרכה זו גם אכילת מרור):

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הָאָדָמָה:

ויאכל אותו בלי הסבה ויזהר להשאיר מהכרפס כדי שיהיה סדר הקערה שלם עד אכילת מצה ומרור.

לין דבר שטיבולו במשקה

אביעד צוויג ואמיר כהן ני / כיתה י

היסוד לדבר שטיבולו במשקה

הגמ' בדף קטו: מביא את דברי רב אושעיא שאומר מי שמטבל דבר מאכל באחד משבעת המשקים [יין, דם, שמן, חלב, טל, מים ודבש] צריך נטילת ידיים.

צריך להבין: מהו נימוקו של רב אושעיא?

רשי ורשבם בסוגיא אומרים שהסיבה לכך היא שבידיים יש טומאה שניה בגזירת חז"ל, וטומאה שניה שנוגעת באחד משבעת המשקים הופכת את המשקה לטומאה ראשונה עפ"י גזירה נוספת של חז"ל. אסור לשתות משקים טמאים.

תוסי' כתבו בשם רשי [וזהו איננו ציטוט מרשי בסוגיא שלנו] שהיסוד בדברי רב אושעיא הוא שפירות צריכים נטילת ידיים כמו לחם.

תוסי' הבין בדברי רשי שרשי השווה נטילת ידיים בדבר שטיבולו במשקה לנטילת ידיים שגזרו חז"ל ליטול ידיו לפת. לפי הנמוק והיסוד לנטילת ידיים ללחם ולדבר שטיבולו במשקה הוא אותו נימוק ויסוד.

התוסי' מקשים על שיטתו של רשי מתוך הסוגיה ועפ"י זה אומרים שמוכרחים לומר שהיסוד בנטילה ללחם והיסוד בנטילה לדבר שטיבולו במשקה אינו אותו היסוד.

הנימוקים שבגללם נוטלים ידיים בלחם הם:

א. מפני סרך תרומה – מכיוון שהכהנים נוטלים ידיים על לחם תרומה, צריכים כל ישראל ליטול ידיים על לחם רגיל כדי שלא תשכח ההלכה של תרומה.

ב. מפני שהסמיכו חז"ל את הנושא של נטילת ידיים לפסוק 'והתקדשתם'; ומפסוק זה למדו רמז לכך שצריך ליטול ידיים לפני אכילת לחם כדי להיות קדוש – נקי, דהיינו – שהאדם לא יאכל מאכלו כשהוא מסואב ומלוכלך אלא נקי ומכובד ובלשון התורה – 'קדוש'.

לעומת זאת הנימוק לנטילת ידיים בדבר שטיבולו במשקה הוא דיני טומאה וטהרה וכפי שמובא בדברי רשבם וברשי הכתוב בסוגייתנו אך לא היסוד של 'והתקדשתם' ששייך רק בלחם!

לאחר עיון בדבר ניתן להסביר את מחלוקתם של **רשי ותוסי'** בהבנה של הסיבה לתקנת חז"ל של נטילת ידיים בפת וממילא לנטילה לדבר שטיבולו במשקה:

רשי סובר: שחכמים היו רוצים לתקן שעל כל מאכל יהיה אדם מחויב בנטילת ידיים משום נקיות וקדושה, דהיינו – שאת מה שה' נתן לאדם לאכול שיאכל כשאיננו מסואב וידיו מזוהמות כמאכל בהמה אלא יאכלנו בכבוד כראוי למי שהוא בן מלך ואוכל משולחנו של מלך.

אבל בגלל שזוהי טרחה גדולה מדי, התקינו נטילה רק בלחם.

אמנם מכיוון שיש צורך בנטילה לדבר שטיבולו במשקה משום טהרה – שמא יטמאו ידיו את המשקים וכו', לכן חזר דבר שטיבולו במשקה להיות כמו לחם לכל דיניו – שקיים בו גם

הטעם של הצורך לאכול מאכלו בצורה מכובדת כפי שהיה רצון חזל מעיקרא אילו היתה יכולת בידם לכך.

זוהי הסיבה שרשי משווה לחם לדבר שטיבולו במשקה לכל דבר!!! מכיוון שבאמת ישנו דין והתקדשותם בכל דבר מאכל שחזל מצריכים בו נטילת ידיים.

סברת התוס' היא: שחכמים תקנו נטילת ידיים רק בעיקרה של הסעודה – דהיינו לחם, כיוון שרק שם יש צורך לדאוג שכשאדם אוכל את עיקר מזונו יהיה בכבוד כראוי, אך בדברים שאינם עיקר המזון ואוכלם בחטף ולא בקביעות סעודה שם איצ' לכל זה ומעיקרא לא עלה על דעתם כלל שיטלו ידיים בכל דבר מאכל.

על פי יסוד זה בדברי התוס' מובן שבדבר שטיבולו משקה תקנו נטילה אך ורק משום טומאת הידיים ולא משום נקיות וקדושה!

גם הרן סובר כדברי התוס' ואומר שנטילת ידיים לדבר שטיבולו במשקה נובעת משלת טומאה וטהרה שנגרמת בעקבות נגיעת ידיים שהן שניות לטומאה במשקין והופכת אותם לטומאה ראשונה [וכפי שראינו ברשי רש"ם ותוס']

אמנם בפירות סתם לא צריך ליטול ידיים בגלל שאם ידיים שטמאות בטומאה שניה נוגעות באוכלים, האוכלים נהפכים לטומאה שלישית, ובגלל שאין טומאה שלישית בחולין הרי שאין צריך נטילה.

לעומת זאת הפת צריכה נטילה למרות שגם היא אינה נעשית שלישית לטומאה בגלל סרך של פת תרומה שמקבלת טומאה שלישית. לכן נוטלים ידיים על הפת.

בנוסף לכך – חזל הסמיכו את חיוב נטילת ידיים בפת לפסוק 'והתקדשתם'. יתכן שהרן רומז בכך שישנו טעם נוסף בפת והוא שצריך לאכול בנקיות וקדושה את מה שה' נתן,

והוסיף בכך עניין יסוד נוסף לנטילה בפת, וכדברי התוס' ולהבדיל מדבר שטיבולו במשקה.

הנפקא מינה להלכה

להלכה – התוס' סוברים: שבימינו – שאין מקפידים על טהרה – אין צריך ליטול כלל לדבר שטיבולו במשקה, אך מי שנוטל בכל זאת – לא יברך על דבר שטיבולו במשקה שהרי זוהי ברכה לבטלה.

התוס' מסבירים שלמרות שכתוב בסידורים שיש לברך על הנטילה ומשמע שפסקו כך להלכה, התוס' עדיין דבקים בשיטתם ואין לברך.

הרמבם לעומת זאת פסק כשיטת רשי המובאת בתוס' וכן כתב בהלכות ברכות פ"ו הלכה א'- ב: 'כל האוכל הפת שמברכין עליה המוציא צריך נטילת ידיים תחילה ובסוף אעפ' שהיא פת חולין ואעפ' שאין ידיו מלוכלכות ואינו יודע להם טומאה לא יאכל עד שיטול שתי ידיו וכן כל דבר שטיבולו במשקין צריך נטילת ידיים תחילה. כל הנוטל ידיו בין לאכילה... מברך בתחילה אקב"ו על נטילת ידיים.

השוע בסי' תעג' ס"ז כתב: 'צריך ליטול ידיים על הכרפס שטבלים בחרוסת ובפעם הראשונה ללא ברכה. מברכים ברכה ראשונה בורא פרי האדמה ואוכלים פחות מכזית' [כדי שלא יהיה ספק אם צריך לברך ברכה אחרונה או לא ואכמל]. וא"כ השוע אמץ את שיטת התוס'.

לעומת זאת ישנן קהילות [כחלק מקהילות יוצאי תימן] בהן נוטלים ידיים לכרפס בברכה וכן לכל דבר שטיבולו במשקה וכשיטת רשי והרמב"ם.

האם נטילת ידיים לדבר שטיבולו במשקה שייכת בכל טיבול

בגמרא נאמר בשם רב פפא שמדברי רב אושעיא יוצא שיש לשקע בחרוסת את כל החסה שאוכלים בליל הסדר לצורך כרפס משום שמועילה לארס שבחזרת או שמועילה להמית

תולעים שבחסה נשיטת רשי ושיטת רחן. ומכיוון שמשקעים את כל החסה יוצא שידי מוכרחות שיגעו במשקה, ובודאי שאם לא יטול הם יטמאו את המשקה. אך אם לא היה צריך לשקע את כל החסה בחרוסת לא היה מובן מדוע יש ליטול ידיים והרי יתכן שלא יגע ולא יטמא את המשקים.

מכאן מוכח שסבירא ליה לרב פפא שאין ליטול ידיים לדבר שטיבולו במשקה אלא אם כן נוגע בוודאי בידיו במשקין.

הגמרא דוחה ואומרת שאפשר לומר שאין צורך לטבל באופן כזה שידי נוגעות במשקה בוודאות, והארס נעלם או שהתולעים מתות מהריח של החרוסת שמגיע גם עי טיבול מועט. אעפ"כ יש ליטול ידיים כיוון שחוששים שמא יבוא לשקע החסה לגמרי ויגע במשקה ובעקבות כך נתקנה נטילת ידיים, ולא רק על מקרה שבוודאות נוגעים בידיו במשקה.

לפי דחיה זו משמע שנטילת ידיים נתקנה על ספק טומאה למשקים ולא רק על ודאי טומאה. **השוע סימן קנח סד כתב** 'האוכל דבר שטיבולו באחד משבעת המשקים ולא ניגב את המים שהיו על הפרי אפי' שידי לא נוגעות במשקה צריך נטילה בלא ברכה אפילו אם מטבל רק את ראש הפרי.'

ברור מכאן שהשוע חשש שמא יגע במשקין והצריך ברכה כבר אז וכפשט דחייית הגמרא לרב פפא.

יחץ

ייקח מצה האמצעית ויחלקנה לשני חלקים, חלק אחד גדול כצורת ו ויצניענו לאפיקומן, וחלק השני קטן כצורת ד יניחנו בין שתי המצות.

דרכו של עני בפרוסה

איתמר מגארי כהן ני / כיתה יא

הגמרא בפסחים דורשת את השם של המצה 'לחם עוני': לחם עוני מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה: כלומר כמו שעני כל השנה בוצע כך על פרוסה גם בפסח על פרוסה.

שיטת הריף

הריף(כה ע"ב) כותב, כי בפסח בוצעים על כיכר ופרוסה, אבל בשאר ימים טובים בוצעים על שני כיכרות שלמים, כמו בשבת, שאמר רב אבא שחייב אדם לבצוע על שני כיכרות שלמים בשבת וטעם הדבר הוא כי כתוב 'לקטו לחם משנה' ופירושו רבן שבימים טובים גם צריך לבצוע על שני כיכרות שלמים כמו בשבת,שעיקר החיוב בשבת הוא משום שלא ירד המן בשבת אלא ירד בערב שבת זוגות זוגות, וגם בימים טובים לא ירד מן אלא בערב ימים טובים ירד זוגות זוגות. כמו שירדו בערבי שבתות שגם בימים טובים בוצעים על שני כיכרות שלמים כמו בשבת. ובפסח כתוב: 'לחם עוני' ולכן גורעים חצי פרוסה ובוצעים על אחד וחצי, ומניח הפרוסה על גב השלמה ובוצע, כמו שאמר רב פפא: 'הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע' (ברכות לט ע"ב), ולומדים זאת מהמילים 'לחם עוני'.

הרץ (על הריף) כותב כי ודאי צריך לברך על הפרוסה ברכת 'על אכילת מצה' כיוון שבשביל זה באה, אבל לברכת המוציא על מה מברך? ומביא שיש מי שאומר שמברכים המוציא על השלימה ולא על הפרוסה, ומקשה עליהן הרץ, שהרי עושים על הפרוסה מיצוה אחרת ובברכות (ודף לט ע"ב) כתוב שהיו רבנן מהדרים לברך המוציא דווקא על לחם של עירובין (שנעשה בו עירוב חצרות) מכיוון שנעשה בו מצווה אחת, תעשו בו עוד מצווה, וא"כ גם הפרוסה שנעשתה בה מצוות מצה, ועוד שהגמרא בברכות שואלת: הביאו לפניו פתיתין ושלמין, על מה מברך, האם מברך המוציא על השלמים משום דשלם עדיף, או על הפתיתין משום דמיקרבא האנאתיהו. כלומר, האם מברך המוציא על השלימה כיוון שהשלימה מכובדת יותר, או על הפרוסה משום שיותר קל לאוכלה מיד לאחר שמברך. ומסיקה הגמרא, שירא שמים יצא ידי שניהם ומניח את הפרוסה בתוך השלימה וְנִבְצַע, והכוונה שבוצע על הפתיתין, שאחרת אין תועלת בהבאת הפתיתין. וממשיכה הגמרא שבפסח כולם מניחים פרוסה בתוך השלימה וודאי הכוונה שיבצע על הפתיתין.

שיטת רב האי גאון

מדברי הריף עולה שמה שאמרה הגמ' שבפסח כולם מודים שמברך על פרוסה הכוונה שלכתחילה בפסח צריך פרוסה, אך **רב האי גאון** חולק על כך כמו שמביאו הרץ: 'כתב רבנו האי גאון דלא איתמר אלא בהביאו לפניו פתיתין הכי נמי בהביאו לפניו פרוסה וקאמר שהוא רשאי לברך על הפרוסה, אבל אם הביאו לפני שלמים שיהא רשאי לפרוס אין לנו.

עולה מדברי רב האי גאון שדין פרוסה הוא בדיעבד בלבד שאם כבר הביאו לו פרוסה בפסח לא צריך לחפש שלימה כי בפסח מתאים אף פרוסה (לחם עוני), אבל לכתחילה ודאי אין לבצוע את השלימה, כדי ליצור פרוסה ולברך עליה.

הרץ כותב בסיכום דבריו שהעולם נהגו לברך בפסח על פרוסה, אלא שמקדימים וחוצים את הפרוסה קודם אמירת ההגדה כדי שבשעת המוציא ימצאנה כשהיא פרוסה, ועולה מדבריו שחוששים לדברי רב האי גאון ולכן מקדמין לבצוע לפני הברכה על-מנת שלא ליכנס לספק.

על פי זה מעיר **הרב שלמה זלמן אויערבאך** על מה שכתב הנצי"ב שהחצייה לפני ההגדה דווקא היא משום שאם יפרסנה סמוך לאכילה לא יקיים מצות לחם משנה, כיוון שבא לפניו קודם אכילה כשהוא שלם, שלכן תקנו לחצות תמיד קודם ההגדה שבשעה שבא לברך עליה ולאוכלה אין כאן אלא שלימה ופרוסה, מקשה שמדברי הרץ מבואר שהטעם הוא לא משום לחם משנה אלא מפני מעלת לחם שלם.

לכאורה יש להקשות עוד על **הנצי"ב**: וכי יעזור אם יבצע לפני ההגדה שהרי לחם משנה זו מצווה, שצריך לחזר אחריה, ואם בוצע שוב לא יהיה לו לחם משנה לא יהיה לו?

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם כתב בהלכות חמץ ומצה (פרק ח הלכה ו): 'זלוקח שני ריקין, חולק אחד מהם ומניח פרוסה לתוך שלם ומברך המוציא לחם מן הארץ. ומפני מה אינו מברך על שני כיכרות כשאר ימים טובים, משום שנאמר 'לחם עוני' מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה:

עולה מדברי הרמב"ם כי אינו חושש לדברי רב האי גאון וסובר כמו הריף שצריך לברך המוציא לחם מן הארץ על כיכר שלם ופרוסה.

הראה לי הרב יהודה חבשוש שליטא את דברי התפארת ישראל שכותב על מה שכתבה המשנה, 'עד שמגיע לפרפרת הפת: הכי קאמר טרם וסמוך שיגיע לפרפר את הפת (כך הגירסה הנכונה) רצה לומר קודם שרוצה לשבר את הפת, כמו שנוהגים לשבר מצה האמצעית מדנקראת לחם עוני ודרכו של עני בפרוסה: עולה מדבריו שהמשנה עצמה סוברת שלכתחילה צריך לבצוע את הפת כמו דעת הריף והרמבם ולא כדעת רב האי גאון.

הרב קאפח מחדש עוד דין בדעת הרמבם, שהדין של לחם עוני לפי הרמבם הוא לכתחילה בכל ימות הפסח (אפילו בשבת) וכותב כך: 'זהנה לא חילק רבנו במה שבוצעים על כיכר ומחצה בין ליל חמישה עשר למחרתו, ולא בין חל בחול לחל בשבת, ולא בין שבת ויוט לחול המועד, אלא משמע דכל חג המצות בוצע על כיכר ומחצה, אחד שבת ואחד יוט ואחד חול המועד, ויאזו, דקרא כתיב 'שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני ואין בחג המצות שבעה ימים ללא יוט, ואין שבעה ימים ללא שבת, ולפיכך מסורת אבותינו בידנו מדורות עולם לבצוע כל חג המצות על כיכר ומחצה, וכפשט לשון חז"ל בגימ' ברכות (לט): 'הכל מודים בפסח שמניח פרוסה לתוך שלימה ובוצע, מאי טעמא 'לחם עוני' כתיב: 'וסתם פסח כל שבעת הימים.'

שנזכה במהרה לבניין בית המקדש ואז נזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים.

מגיד

אומרים ההגדה בשמחה ובקול רם.

מגביהין את פרוסת המצה שבין שתי השלימות ואומרים:

הא לחמא עניא.

די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. כל דכפין ייתי ויכול. כל-דצריך ייתי ויפסח. השתא הקא. לשנה הבאה בארעא דישראל השתא הקא עבדי. לשנה הבאה בארעא דישראל בני חורין:

בעניין הסבה

ברק ברוך ניי ופינחס הכהן ניי / כיתה יב

בטעם מצוות הסיבה

המשנה במסכת פסחים (דף צט:) אומרת: 'ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך. אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב: מצוות הסבה עניינה לבטא חרות, כפי

שמובא בירושלמי (ערבי פסחים): "אמר רב לוי ולפי שדרך עבדים להיות אוכלים מעומד וכאן להיות אוכלים מסובים להודיע שיצאו מעבדות לחרות.

רשי ורשב"ם מפרשים את המשנה אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב; כך: "כדרך בני חורין זכר לחרות, משמע שהסבה היא זכר לזה שהקב"ה גאלנו והוציאנו מעבדות לחרות.

אולם **הרמב"ם** כתב: "שבכול דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד לגאולה שנאמר "ואותנו הוציא משם", ומשמע מדבריו שאין ההסבה באה **כזכר** בלבד לגאולה שגאלנו ה' ממצרים, אלא היא מהווה חלק ממצוות ה' שחייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא עתה ממצרים, וכדברי המשנה (בדף קטז).

נחدد את ההבדל בין הפירושים. המשנה אומרת: "ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, ומפרשים **התוספות** דסלקא דעתך דהסיבת עני לא חשיבא הסיבה דאין לו על מה להסב ואין זה דרך חירות.

יש לברר מדוע אכן עני חייב. יש להבין זאת בשתי דרכים:

אפשר לפרש, שזה משום שההסבה לא נועדה להרגיש חירות עתה, אלא כזכר לחרות ההיא של יציאת מצריים, ולכן אע"פ שהסבת עני אינה בדרך חרות אינו נפטר מלהסב.

פירוש זה נכון רק לפי שיטת **רשי ורשב"ם**. אבל לפי שיטת **הרמב"ם**, שמטרת ההסבה להרגיש בפועל בן חורין, צריך לפרש שגם עני מרגיש מעט חרות כשמיסב, אע"פ שאינה חרות גמורה.

מצינו **במדרש רבה** (שמות כ"ח) כדברי **רשי ורשב"ם** שהסבה זה זכר לחרות, וכך לשון המדרש: **זיסב אלוקים את העם** מכאן אמרו רבותינו אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב שכך עשה להם הקב"ה שנאמר **זיסב אלוקים**. מלשון המדרש "שכך עשה..." משמע שמה שמסבים הוא **כזכר** למה שהקב"ה עשה לבני ישראל, ולא כדי להראות את עצמו עתה כבן חורין וכשיטת הרמב"ם. בכל אופן, גם לפי **רשי** וגם לפי **הרמב"ם** משמע שמצוות ההסבה זה מצווה ותכלית בפני עצמה.

לעומת זאת מדברי **המאירי** משמע שההסבה אינה תכלית המצווה, שכך כתב: "ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב רצונו לומר שלא יאכל אלא בהסבה דך חרות כדי שירמוז בה סימן לחרות וגאולה ויתעורר לשבח מי שגמלו טובה בגאולה וחרות משעבוד קשה ומגונה".

הרי משמע, לפי המאירי, שהשיר והשבח הם עיקר התכלית, וההסבה לא באה אלא להכשיר ולהכין ליבו לכך, שיתעורר לשבח לה.

ביסוד מצוות הסבה

הרמב"ם כתב בהלכות חמץ ומצה (הלכה ח): "ואמתני צרכים הסבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ד' כוסות האלו, ובשאר אכילתו ושתייתו עם הסב הרי זה משובח ואם לאו לא צריך.

בחידושי הגר"ח (סימן לה) דייק מלשונו של **הרמב"ם** דשייך הסבה בכל הסעודה. ומבאר בזה שדעת **הרמב"ם** שחובת ההסבה אינה חלק ממצוות אכילת כזית מצה אלא הסבה היא מצווה בפני עצמה **שמקיימה כל זמן** שאוכל ושותה בהסבה, אלא **שבתורת חובה** חכמים קבעו להסבה זו זמנים מסויימים: בכזית ראשון ובארבע כוסות.

אמנם, מוסיף **הגר"ח**, מדברי **הרא"ש** אין נראה כן, וזה לשון הרא"ש: ומצה בעי הסבה בכזית ראשון, וכזית של אפיקומן, ואם שהוא לא מסב לא יצא וצריך לחזור ולאכול כזית בהסבה. כדאמר לעיל ריב"ל (פסחים קח) "השמש שאכל כזית מצה שהוא מסב יצא, מסב אין לא מסב לא".

מבואר שלדעת הרא"ש אם לא הסב לא יצא גם ידי אכילת מצה וצריך לחזור ולאכול כזית מצה בהסבה. ויוצא מזה שהרא"ש סובר שמצוות הסבה זה דין הנאמר **כחלק ממצוות אכילת כזית מצה** ולכן אם לא הסב צריך לחזור ולאכול כזית מצה בהסבה.

אך לדברי הרמב"ם שמצוות הסבה היא דין בפני עצמו שמקיימו בכל אכילה ושתיה שמסב בהם, אין מקום לומר שאם אכל מצה בלא הסבה לא יצא ידי מצה, וכן לא יעזור שיחזור ויאכל בהסבה.

לדברי הרמב"ם צריך לפרש דברי הגמרא "השמש שאכל כזית מצה שהוא מסב יצא, מסב אין לא מסב לא". הכוונה שלא יצא ידי **חובת הסבה** אבל יצא ידי חובת אכילת כזית מצה. ובאמת לא צריך לחזור לאכול כזית מצה בהסבה.

יתכן שבמחלוקת זו (של הרמב"ם והרא"ש) כבר נחלקו בירושלמי וז"ל: 'אמר רב לוי ולפי שדרך עבדים להיות אוכלים מעמד וכאן להיות אוכלים מסובים להודיע שיצאו מעבדות לחרות רבי סימון בשם ריב"ל אותו כזית שאדם יוצא בו בפסח צריך לאוכלו מסב'.

ופרש הפני משה (ד"ה אמר רבי לוי): 'זה הטעם שאוכלן מסובין, ולדידה (רבי לוי) **כל הסעודה בהסבה** ורבי סימון בשם ריב"ל שאמר דאותו כזית שאדם יוצא בו באכילת פסח צריך לאוכלו מסב עכ"ל. הרי מבואר, לפי פירוש הפני משה, שהרמב"ם סובר כמו רבי לוי שהסבה שייכת כל הסעודה ואילו הרא"ש כמו רבי סימון שהסבה אינה אלא בכזית ראשון של מצווה. וכבר נתבאר טעם המחלוקת על פי הגר"ח כנ"ל.

מוזגין כוס שני ומניחים לפני בעל הבית, ומסלקים את הקערה כאילו כבר אכלו, כדי שיראו התניוקות וישאלו:

מה נשתנה

הלילה הזה. מפל הלילות.

שֶׁבָּכַל הַלֵּילוֹת. אֵין אֲנַחְנוּ מְטַבְּלִין אֶפְלוּ פַעַם אַחַת. וְהַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים:

שֶׁבָּכַל הַלֵּילוֹת. אֲנַחְנוּ אוֹכְלִין חֲמִין וּמְצָה. וְהַלֵּילָה הַזֶּה בְּלוֹ מְצָה:

שֶׁבָּכַל הַלֵּילוֹת אֲנַחְנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יְרֻקוֹת. וְהַלֵּילָה הַזֶּה מְרוֹר:

שֶׁבָּכַל הַלֵּילוֹת אֲנַחְנוּ אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסַבִּין. וְהַלֵּילָה הַזֶּה בְּלָנוּ מְסַבִּין:

מחזירים הקערה למקומה על השלחן ואומרים ההגדה, ותהיה המצה מגולה בשעת אמירת ההגדה, ורק בעת שאוחז הכוס בידו יכסנה. ויאמר:

עבדים היינו

לפרעה במצרים. ויציאנו יהוה אלהינו משם. ביד חזקה. ובזרוע נמוזה. ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים עדין אנהנו ובנינו ובני בנינו. משעבדים היינו לפרעה במצרים. ואפלו פלנו חכמים. פלנו גבונים. פלנו יודעים את התורה. מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. וכל-המרכה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח:

מעשה ברבי אליעזר.

ורבי יהושע. ורבי אלעזר בן עזריה. ורבי עקיבא. ורבי מרפון. שהיו מסבין בבני ברק. והיו מספרים ביציאת מצרים כל-אותו הלילה. עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם. כפותינו הניע זמן קריאת שמע של שחרית:

אמר רבי אלעזר בן עזריה.

הרי אני בכן שבעים שנה. ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות. עד שדרכשה בן זקא שגאמר. למען תזכר את-יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. ימי חייך תמים. כל ימי חייך הלילות. וחכמים אומרים. ימי חייך העולם הזה. כל ימי חייך. להביא לימות המשיח:

ברוך המקום

ברוך הוא. ברוך שנתן תורה לעמו ישראל. ברוך הוא. בנגד ארבעה בני דברה תורה. אחד חכם. ואחד רשע. ואחד תם. ואחד שאינו יודע לשאל:

חכם מה הוא אומר.

מה הערות והחקים והמשפטים אשר צנה יהוה אלהינו אתכם. אף אפה אמור לו בהלכות הפסח. אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן:

רָשַׁע מָה הוּא אוֹמֵר.

מָה הָעֲבוּדָה הַזֹּאת לָכֶם. לָכֶם וְלֹא לֹו. וּלְפִי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכֶּלֶל. כָּפַר בְּעַקְר. אַף אִתָּהּ הִקְהֵה אֶת שְׁנֵי וְאָמַר לֹו. בְּעִבּוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. לִי וְלֹא לֹו. וְאֵלֹו הָיָה שֵׁם לֹא הָיָה נִגָּאֵל:

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר.

מִזֶּה-זֹּאת. וְאִמְרַת אֱלֹו בְּחֻזֵק יָד הוֹצִיאָנִי יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:

וְשֵׂאִינוּ יוֹדַע לְשֵׂאֵל.

אֵת פֶּתַח לֹו. שֶׁנֶּאֱמַר וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר. בְּעִבּוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. יְכוּל מֵרֵאשִׁי הַדָּשׁ? תִּלְמוּד לֹוֹמֵר בַּיּוֹם הַהוּא. אִי בַּיּוֹם הַהוּא, יְכוּל מִבְּעוֹד יוֹם? תִּלְמוּד לֹוֹמֵר בְּעִבּוּר זֶה. בְּעִבּוּר זֶה לֹא אִמְרַתִּי אֶלָּא בְּשַׁעֲהָ שֶׁמִּצָּה וּמְרוֹר מְנַחִים לְפָנֶיךָ:

מִתְחַלָּה

עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָכָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ. וְעָכְשׁוֹ קָרְבָנוּ הַמְּקוֹם לְעֲבוּדָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר. וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל-הָעָם. כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּעִבְרֵי הַנְּהַר יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם. תִּרְחַ אֲבִי אֲבִרְהֵם וְאֲבִי נַחֲוֹר. וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים: וְנִאֲקַח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אֲבִרְהֵם מֵעִבְרֵי הַנְּהַר. וְאוֹלְךָ אוֹתוֹ בְּכָל-אֶרֶץ כְּנָעַן. וְאֲרַבָּה אֶת זֶרְעוֹ וְנִאֲתַן-לֹו אֶת יִצְחָק. וְנִאֲתַן לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְנִאֲתַן עֵשׂוֹ. וְנִאֲתַן לְעֵשׂוֹ אֶת הַר שֵׁעִיר לְרֵשֶׁת אוֹתוֹ וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו יָרְדוּ מִצְרַיִם:

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל

בְּרוּךְ הוּא. שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חֹשֵׁב אֶת הַקֵּץ. לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְאֲבִרְהֵם אֲבִינוּ בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים שֶׁנֶּאֱמַר. וַיֹּאמֶר לְאֲבִרְהֵם יָדַע תִּדְעֵ. כִּי גַר

יְהִי זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם. וְעַבְדִּים וְעַנּוּ אַתֶּם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְגַם אֶת
הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי. וְאַחֲרַי כֵּן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גָּדוֹל:

יכסה את המצות ויאחז את הכוס בידו הימנית ויאמר:

וְהִיא שְׁעֵמֶדָה

לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ. שְׁלֹא אֶחָד בְּלִבְד עָמַד עֲלֵינוּ לְכַלּוֹתֵינוּ. אֱלֹא שְׁבָכָל-דּוֹר נְדוּר
עוֹמְדִים עֲלֵינוּ לְכַלּוֹתֵינוּ. וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם:

צֵא וְלָמַד

מִה בִּקְשׁ לְבֵן הָאֶרֶץ. לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אֲבִינוּ, שְׁפָרְעָה לֹא גָזַר אֱלֹא עַל
הַזְּכָרִים. וְלָבֵן בִּקְשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל. שְׁנַאֲמַר אֶרְמִי אֲבִי. וַיֵּרַד מִצְרַיִמָּה
וַיִּגַּר שָׁם בְּמַתִּי מֵעַט. וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי גָּדוֹל עֲצוּם וְרַב:

וַיֵּרַד מִצְרַיִמָּה. אָנוּם עַל פִּי הַדְּבָר. וַיִּגַּר שָׁם. מְלַמֵּד שְׁלֹא יֵרַד לְהַשְׁתַּקֵּעַ אֱלֹא
לְגוֹר שָׁם. שְׁנַאֲמַר וַיֹּאמְרוּ אֵל פְּרַעֲהָ לְגוֹר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ כִּי אִין מִרְעָה לְצֹאן
אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ. כִּי כִבֵּד הִרְעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן:
בְּמַתִּי מֵעַט. כְּמוֹ שְׁנַאֲמַר. בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיִמָּה. וְעַתָּה שְׂמַךְ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב:

וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי גָּדוֹל. מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִיגִים שָׁם. לְגוֹי גָּדוֹל וְעֲצוּם כְּמוֹ
שְׁנַאֲמַר. וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאֵד מְאֹד וַתִּפְלֵא הָאֶרֶץ
אֶתָּם:

וְרַב. כְּמוֹ שְׁנַאֲמַר. רַבְּבָה בְּצִמְחַת הַשְּׂדֵה נִתְתַּיֶךָ. וַתִּרְבֵּי וַתִּגְדְּלֵי וַתִּבְאֵי בְּעַדֵי
עַדִּים. שְׂדֵים נִבְנוּ וַיִּשְׁעֲהֶךָ צִמְחַת. וְאֶת עָרוֹם וְעָרְיָה. וַאֲעֵבֹר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ
מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמְיֶךָ. וְאֹמֵר לְךָ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי. וְאֹמֵר לְךָ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי:

וַיִּרְעוּ אֶתְנוּ הַמְּצָרִים וַיַּעֲנוּנוּ. וַיִּתְּנוּ עֲלֵינוּ עֲבוּדָה קָשָׁה:

וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר. הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה. וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׁנֵאֵינוּ. וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ:

וַיַּעֲנוּנוּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר. וַיִּשְׁיֹמוּ עָלָיו שְׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם. וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפִרְעֹה אֵת פֶּתֶם וְאֵת רַעְמִסִּים:

וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבוּדָה קָשָׁה. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר. וַיַּעֲבֵדוּ מִצְרַיִם אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפִרְדֵּי: וַנִּצְעַק אֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵת קִלְנוּ וַיִּרְא אֵת עַנְיֵנוּ וְאֵת עֲמַלְנוּ וְאֵת לַחֲצֵנוּ:

וַנִּצְעַק אֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר. וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם. וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעְקוּ. וַתַּעַל שְׁוַעְתָּם אֵל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה:

וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵת קִלְנוּ. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר. וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֵת נַאֲקָתָם. וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֵת בְּרִיתוֹ. אֵת אַבְרָהָם אֵת יִצְחָק וְאֵת יַעֲקֹב:

וַיִּרְא אֵת עַנְיֵנוּ זֶה פְּרִישׁוֹת דֶּבֶךְ אֶרֶץ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר. וַיִּרְא אֱלֹהִים אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים:

וְאֵת עֲמַלְנוּ. אֵלֵינוּ הַבְּנִיִם. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר. וַיִּצְוּ פִּרְעֹה לְכָל-עַמּוֹ לֵאמֹר. כָּל-הַבֶּן הַיְלֹוֹד הַיֹּאכָרָה תִּשְׁלַיְכֶהוּ. וְכָל-הַבַּת תִּחְיֶינָה:

וְאֵת לַחֲצֵנוּ. זֶה הַדַּחֵק. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר. וְגַם רֵאִיתִי אֵת הַלְחִץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם:

וַיִּזְעַקנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם. בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרַע גְּמוּיָה וּבְמִרְא גְדוֹל. וּבְאֵתוֹת וּבְמִפְתִּיִם:

וַיִּזְעַקנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם. לֹא עַל יְדֵי מִלְאָךְ. וְלֹא עַל יְדֵי שָׂרָף. וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ. אֲלֵא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוֹדוֹ וּבְעֲצוּמוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר. וַעֲבַרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלֵילָה הַזֶּה. וְהַפִּיתִי כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה. וּבְכָל- אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעַשֶׂה שְׁפָטִים. אֲנִי יְהוָה:

וְעִבְרָתִי בְּאָרְץ מִצְרַיִם. אֲנִי וְלֹא מְלֹאָךְ. וְהִכִּיתִי כָּל-בְּכוֹר. אֲנִי וְלֹא שָׂרָף. וּבְכָל
אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי וְלֹא שְׁלִיחַ. אֲנִי יְהוָה. אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר:

בְּיַד חֲזָקָה. זֶה הַדָּבָר. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר. הִנֵּה יַד יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בְּשַׂדֶּה.
בְּפוֹסִים בְּחִמּוּרִים בְּגִמְלִים בְּבָקָר וּבְצֹאן. דְּבַר בְּבַד מְאֹד:

וּבְזֹרַע נְטוּיָה. זֶה הַחֶרֶב כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר. וַחֲרַבּוּ שְׁלוֹפָה בְּיַד נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַיִם:
וּבְמִרְא גְדוֹל. זֶה גְלוֹי שְׂכִינָה. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר. אוֹ הַנְּסָה אֱלֹהִים לְבוֹא לְקַחַת לוֹ
גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי. בְּמִסּוֹת בְּאִתּוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה. וּבְיַד חֲזָקָה וּבְזֹרַע
נְטוּיָה. וּבְמוֹרָאִים גְּדוֹלִים. כָּכָל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם
לְעֵינֶיךָ:

וּבְאִתּוֹת. זֶה הַמַּטְהָה. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר. וְאֵת הַמַּטְהָה הַזֶּה תִּקַּח בְּיַדְךָ. אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
בּוֹ אֵת הָאֵתוֹת:

יִקַּח בִּידוֹ כּוֹס יַיִן וְיִשְׁפּוֹךְ בְּכָלִי שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים כְּשִׂיאֵמֶר דָּם וְאֵשׁ וְתַמְרוֹת עֵשֶׂן, וְכֵן בְּאוֹמְרוֹ עֶשֶׂר מִכּוֹת
יִשְׁפּוֹךְ עֶשֶׂר פַּעֲמִים - בְּכָל מַכָּה יִשְׁפּוֹךְ מֵעַט, וְכֵן דְּצ"ךְ עַד"ש בַּח"ב, סך הַכֹּל ט"ז פַּעֲמִים.

וּבְמוֹפְתִים. זֶה הַדָּם. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר. וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בְּשִׁמּוֹם וּבְאָרְץ. דָּם. וְאֵשׁ.
וְתַמְרוֹת עֵשֶׂן:

דְּבַר אֲחֵר. בְּיַד חֲזָקָה שְׁתִּים. וּבְזֹרַע נְטוּיָה שְׁתִּים. וּבְמוֹרָא גְּדוֹל שְׁתִּים.
וּבְאִתּוֹת שְׁתִּים. וּבְמִפְתִּים שְׁתִּים:

אֵלוֹ עֶשֶׂר מִכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם. וְאֵלוֹ הֵן:

דָּם. צְפַרְדֵּי. בְּנִים. עֲרוֹב. דְּבַר. שְׁחִין. בְּרַד. אֲרָבָה. חֲשֵׁךְ.
מַפֵּת בְּכוֹרוֹת:

רַבִּי יְהוּדָה הֵיךְ גּוֹתֵן בָּהֶם סִימָנִים:

דְּצ"ךְ. עַב"ש. בַּח"ב:

רבי יוסי הגלילי

אומר מנין אתה אומר שלקו המצריים במצרים עשר מכות. ועל הים לקו חמשים מכות. במצרים מה הוא אומר. ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלהים היא. ועל הים מה הוא אומר. וירא ישראל את ה' הגדלה אשר עשה יהוה במצרים וייראו העם את יהוה ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו: כמה לקו באצבע עשר מכות. אמור מעתה במצרים לקו עשר מכות. ועל הים לקו חמשים מכות:

רבי אליעזר

אומר. מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצריים היתה של ארבע מכות. שנאמר ישלח בם חרון אפו. עברה וזעם וצרה. משלחת מלאכי רעים. עברה אחת. וזעם שתיים. וצרה שלש. משלחת מלאכי רעים ארבע. אמור מעתה במצרים לקו ארבעים מכות. ועל הים לקו מאתיים מכות:

רבי עקיבא

אומר. מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים היתה של חמש מכות. שנאמר ישלח בם חרון אפו. עברה וזעם וצרה. משלחת מלאכי רעים. חרון אפו אחת. עברה שתיים. וזעם שלש. וצרה ארבע. משלחת מלאכי רעים חמש. אמור מעתה במצרים לקו חמשים מכות. ועל הים לקו מאתיים וחמשים מכות:

כמה מעלות טובות למקום עלינו:

אלו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים: דינו:
אלו עשה בהם שפטים. ולא עשה באלהיהם: דינו:
אלו עשה באלהיהם. ולא הרג בכוריהם: דינו:

אלו הרג בכוריהם ולא נתן לנו את ממונם
 פנינו:
 אלו נתן לנו את ממונם. ולא קרע לנו את הים.
 פנינו:
 אלו קרע לנו את הים. ולא העבירנו בתוכו בחרבה
 פנינו:
 אלו העבירנו בתוכו בחרבה. ולא שקע צרינו בתוכו
 פנינו:
 אלו שקע צרינו בתוכו. ולא ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה
 פנינו:
 אלו ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה. ולא האכילנו את המן
 פנינו:
 אלו האכילנו את המן. ולא נתן לנו את השבת
 פנינו:
 אלו נתן לנו את השבת. ולא קרבנו לפני הר סיני
 פנינו:
 אלו קרבנו לפני הר סיני. ולא נתן לנו את התורה.
 פנינו:
 אלו נתן לנו את התורה. ולא הכניסנו לארץ ישראל
 פנינו:
 אלו הכניסנו לארץ ישראל. ולא בנה לנו את בית המקדש.
 פנינו:

על אחת

במה וכמה טובה בפולה ומכפלת למקום עלינו.
 הוציאנו ממצרים. עשה בהם שפטים. עשה באלהיהם. הרג בכוריהם. נתן
 לנו את ממונם. קרע לנו את הים. העבירנו בתוכו בחרבה. שקע צרינו
 בתוכו. ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה. האכילנו את המן. נתן לנו את
 השבת. קרבנו לפני הר סיני. נתן לנו את התורה. הכניסנו לארץ ישראל.
 ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל-עונותינו:

רבן גמליאל

הנה אומר. כל-מי שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו.
 ואלו הן:

פסח. מצה. ומרור:

כשיאמר "פסח" יסתכל בזרוע אבל לא יאחזנו בידו

פֶּסַח

שְׁהוּי אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזִמְנֵי שְׁפִית הַמְקֻדָּשׁ קַיִם, עַל שׁוֹם מָה. עַל שׁוֹם שְׁפֶסֶח הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם שְׁנֵאַמֵּר. וְאַמְרָתֶם זָבַח פֶּסַח הוּא לִיהוָה. אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם. וְאֵת בְּתֵינוּ הִצִּיל. וַיִּקְדַּ הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

יגביה את המצה העליונה ויאמר:

מִצָּה

זוֹ שְׁאַנְחָנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוֹם מָה. עַל שׁוֹם שְׁלֵא הִסְפִּיק בְּצַקֶּם שְׁלֵ אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ. עַד שְׁנִגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וַיִּגְאֹלֵם מִיָּד. שְׁנֵאַמֵּר. וַיֵּאֲפוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חֲמִץ. כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם. וְלֹא יִכְלוּ לְהַתְמַהֵּמָה. וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם:

יאחזו המרור בידו ויאמר:

מְרוֹר

זֶה שְׁאַנְחָנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוֹם מָה. עַל שׁוֹם שְׁמִרְרוּ הַמִּצְרַיִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שְׁנֵאַמֵּר. וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה. בְּחֶמֶר וּבִלְבָנִים וּבְכָל-עַבְדָּה בְּשָׂדֶה. אֶת כָּל-עַבְדָּתֶם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפִרְךְ:

כֹּל שֵׁלֵא אָמַר

אֵלֵי מוֹרֵל נִי / כִּיתָה ט

המשנה במסכת פסחים בדף קטו. אומרת: רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואילו הן פסח, מצה, ומרור, ויש לשאול במה לא יצא ידע חובתו.

מצינו כמה תשובות לשאלה זאת בראשונים ובאחרונים.

כתב **המאירי**: י"ל שלא הפליג בספור זה בכדי הראוי אלא אם כן פירש טעמן של שלוש אלו. מדבריו של המאירי אנו רואים שאם לא אמר פסח מצה ומרור לא יצא ידי חובת סיפור ההגדה (כך כותבים האברבנל ושיבולי הלקט).

כך גם פוסק להלכה החיי אדם, וכותב כך 'אבל בלילה הזה, חייב לספר המעשה, וכמו שנסדר בהגדה. ולכן אמר רבן גמליאל כל שלא אמר שלושה דברים אלו, רוצה לומר הטעם של שלושה דברים אלו, שהם פסח מצה ומרור, לא יצא. כלומר שלא יצא ידי סיפור יציאת מצרים שזה הטעמים לפסח, מצה, ומרור.

לפרוש זו יש להבין מדוע דברים אלו עיקר ההגדה שאם לא אמרם לא יצא ידי חובה. כדי לתרץ זאת נשים לב להמשך המשנה 'בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים כלומר האדם בסיפור יציאת מצרים צריך להגיע לדרגה כזאת שהוא חש שהסיפור מסופר עליו עצמו, אם כך דברי רבן גמליאל המובאים לפני זה מקבלים אור חדש, הרי כאשר הסיפור יישאר מופשט לחלוטין יהיה קשה להגיע לאותה תחושה אך כאשר נעזר במה שלפנינו כלומר פסח מצה ומרור ע"י כך אפשר שנגיע לאותה מדרגה של 'בכל דור ודור... ולפיכך ברור מדוע ללא כך לא יצא ידי חובה.

אך ישנו עוד פירוש לדברי רבן גמליאל, שכאשר אמר רבן גמליאל שלא יצא ידי חובה התכוון לאכילת הפסח, המצה והמרור. כך נראה מדברי התוס' שכותב 'זמרתם זבח פסח הוא פירוש באמירה לא אמר והסביר את הטעם לפסח, מצה ומרור לא יצא ידי חובתו, וכך דקדק הערוך לנר (סוכה כח), וכך סובר גם הרן.

דבר זה יש להבין שהרי לא ראינו שאר מצוות שצריך לפרש את טעמן. מבאר המהרש"א שמצינו במסכת זבחים שכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים חוץ מפסח וחסאת שפסולים. ומבאר שם שכיון ששני קורבנות אלו מקרבים את האדם מטומאה לקדושה הם זקוקים לכוונה מיוחדת. חטאת המוציאה אדם מן החטא והפסח המוציאה אותנו ממצב של מיט שערי טומאה. ומכאן נלמד גם לענין פסח מצה ומרור שענינם יציאת מצרים כלומר שוב אותה יציאה מ-מיט שערי טומאה ולכן דווקא במצוות אלו נצרכנו בנוסף לקיום המצוות לומר אף את טעמן.

אך לדברי רבן גמליאל יש פירוש שלישי על דרך הדרש שאותו פירש הצ"ח. אומר הצ"ח כשנגזר על אבותינו עינוי ועבודה ארבע מאות שנה. אך למעשה היו במצרים סה"כ רדיו שנה. על קושי זה יש מחלוקת במדרשים מדרש אחד אומר שהקושי של השעבוד השלים לארבע מאות שנה. ומדרש אחר אומר שבגלל שהשעבוד היה רק מתאים ועשר שנה, נגזרו ארבע גלויות האורך שלהם משלים את הקושי של השעבוד במצרים. ונראה שדברי המדרש שאמר שהקושי השלים הוא הנכון, שהרי סדר הפסח הוא המצה ואח"כ מרור. ולכאורה כיון שמצה רומזת לגאולה ומרור רומז לשעבוד היה צריך להקדים מרור למצה שהרי השעבוד הקדים לגאולה. אך אם נאמר שקושי השעבוד הוא זה שהשלים את הארבע מאות שנה אז הגאולה הגיעה בגלל שהמצרים מיררו את חיי אבותינו והזמן הושלם ע"י הקושי. כוונתו של רבן גמליאל, שכל מי שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובת גלות שהרי אם יפרש טעמן אז יתקשה מדוע אין המרור קודם למצה וממילא יבוא לתרץ שבזכות המרור יצאנו מגלות מצרים ויצאנו ידי חובת גלות מצרים ואין צורך בעוד גלות חלילה להשלים סאתה. אמן.

בְּכֹל דּוֹר וְדוֹר

חִיב אָדָם לְהִרְאוֹת אֶת עֲצָמוֹ בְּאֵלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם. שְׁנַיִמָּר. וְהִגִּדְתָּ לְבִנְךָ בְּיָוֶם הַהוּא לְאָמַר. בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּיָצְאֹתִי מִמִּצְרַיִם. שְׁלֹא אֶת

אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא. אלא אף אותנו גאל עמם. שנאמר.
ואותנו הוציא משם. למען הביא אותנו. לתת לנו את הארץ אשר נשבע
לאבותינו:

יכסה את המצה ולוקח את הכוס בידו עד 'גאל ישראל' ויאמר:

לפיכך

אנחנו חייבים. להודות. להלל. לשבת. לפאר. לרומם. להדר ולקלם. למי
שעשה לאבותינו ולנו את כל-הנסים האלו הוציאנו מעבדות לחרות.
ומשעבוד לגאולה. ומיגון לשמחה. ומאבל ליום טוב ומאפלה לאור גדול
ונאמר לפניו הללויה:

הללויה

הללו עבדי יהוה הללו את שם יהוה: יהי שם יהוה מברך. מעתה ועד-
עולם: ממוזרח-שמש עד- מבואו. מהלל שם יהוה: רם על כל גוים יהוה. על
השמים כבודו: מי ביהוה אלהינו. המגביהי לשבת: המשפילי לראות.
בשמים ובארץ: מקימי מעפר דל. מאשפת ירים אביון: להושיבי עם גדיבים.
עם גדיבי עמו: מושיבי עקרת הבית אם-הפנים שמחה הללויה:

בצאת ישראל

ממצרים. בית יעקב מעם לועז: היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו: הים
ראה נינם הירדן יפב לאחור: החרים רקדו כאלים. גבעות פבני-צאן: מה-לך
הים פי תגום הירדן תפב לאחור: החרים תרקדו כאלים. גבעות פבני-צאן:
מלפני אדון חולי ארץ. מלפני אלוה יעקב: ההפכי הצור אגם-מים. חלמיש
למעניו-מים:

פְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ
מִמִּצְרַיִם. וְהִגִּיעֵנוּ הַלְלִיָּהּ הַזֶּה. לְאָכַל בּוֹ מִצֵּה וּמְרוּרָה. כֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ הִגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלְרִגְלִים אַחֲרֵים הַבָּאִים לְקִרְאָתֵנוּ לְשָׁלוֹם. שְׂמֵחִים
כְּבָנִין עִירָךְ. וְשֵׁשִׁים בְּעֹבְדֶתְךָ. וְנֹאכַל שֵׁם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יִגִּיעַ
דָּמָם עַל קִיר מִזְבֶּחְךָ לְרִצּוֹן. וְנוֹדָה לְךָ שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת
נַפְשֵׁנוּ. פְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה גָּאֵל יִשְׂרָאֵל:

וישתה את הכוס בהסבה בלי ברכה.

יין אדום לקידוש וארבע כוסות

חיים גיסר ני / כיתה יא

הגמרא בפסחים (קח ע"ב) דנה לגבי ארבע כוסות, ומביאה הגמרא: רבי יהודה אומר צריך
שיהא בו טעם ומראה. אמר רבא מאי טעמא דרבי יהודה: דכתיב אל תרא יין כי יתאדם:
ופירש שם רשבים: אל תחמוד להיות רגיל בו כי יתאדם, מכלל דין נמי מראה בעי:

הגמרא בבבא בתרא (צז ע"ב) מביאה: 'בעא מיניה רב כהנא חמוה דרב משרשיא מרבא: חמור
חוורין מהו? אמר ליה: 'אל תרא יין כי יתאדם? ופירש שם רשי: 'אל תרא יין: לשתותו. כי
יתאדם: שמשכר יותר מדאי. אלמא יין אדום קודם לנסכים. דשכר כתיב בהו.

שיטת הרמב"ן

הר"ן בפסחים כותב: 'גרסינן בפרק המוכר: פירות חמר חוורין מהו? אמר ליה 'אל תרא יין כי
יתאדם' פירוש לענין קידוש קא מבעיא ליה. אי נמי לקדוש ולנסכים. אבל ליכא למימר
דלנסכים בלחוד קאמר ליה דאם כן הוה ליה לפרושי. וכיוון דפשיט ליה מאל תרא יין כי
יתאדם? שמא מינה דחמר חוורין פסול לקידוש: כלומר, לדעת הר"ן, מסקנת הסוגיא בבבא
בתרא שלקידוש צריך יין אדום. ממשיך הר"ן ומביא את דעת הרמב"ן שאפילו בדיעבד אם
קידש ביין לבן לא יצא שהלשון 'עד שיהא בהן מראה יין משמע אפילו בדיעבד. ואף על פי
שאמרו בירושלמי 'אמר רבי ירמיה מצווה לצאת ביין אדום, מאי טעמא 'אל תרא יין כי
יתאדם? ומשמע שזה רק מצווה לכתחילה, אין זה נכון אלא אפילו בדיעבד לא יצא. שכן אם
אתה סומך על הפסוק אז חייבים יין אדום, ואם אין סומכים על הפסוק, אז אפילו מצוה אין,
שכן גם יין לבן בוא חשוב ושחלה על שולחן מלאכים. דליכא למימר דלכתחילה בלחוד הוא
דקאמר, דמנא תיתי, כדכתיב, אפילו בדיעבד נמי לא. ואי לא בעי קרא כדכתיב, אפילו
לכתחילה יהא כשר שהרי חשוב הוא ועולה על שולחן מלכים. ולא אשכחן בגמרא דלענין
קידוש לא יביא ואם הביא כשר.

המהר"ל בספר גבורות ה' מקשה על דברי הרמב"ן: 'ודוחק דפסק כיחדאי במקום רבים, ומה
שהקשה מהא דאמר בירושלמי: מצווה לצאת ביין אדום, על כרחך אפילו בדיעבד נמי אמר.
דמיהיכי תיתי לן לחלק. קשה דודאי שפיר יש לחלק, דקרא לא איירי בקידוש כלל, אלא מן

הכתוב שאמר 'אל תרא יין כי יתאדם' מוכח דיין אדום משובח. ואמרינן למצווה בעינן אדום ולא בדיעבד.

שיטת הרמב"ם

הבית יוסף (אורח חיים סימן ע"ב) כתב: 'זהריף והרא"ש השמיטו בעיא זו ולא כתבוה לא בפרק ערבי פסחים ולא בפרק המוכר פירות, וגם הרמב"ם לא כתבה בסוף הלכות שבת לענין קידוש, משמע דסבירא להו דלנסכים בלחוד קאמר. כלומר שדעתם הגמ' בבא בתרא מדברת על נסכים בלבד. אבל לקידוש אין צורך ביין אדום. המהר"ל מביא הסבר נוסף מדוע אין ללמוד מהגמרא בבבא בתרא: 'נראה דהכי פירושו: דרבא לא השיב לו, ורק דרך בדיחותא. שהשואל היה רודף אחר יין אדום לקידוש, אמר לו: אתה השואל, 'אל תרא יין כי יתאדם' כלומר שלא תשגיח באדמימות שלו ומותר לקדש על יין לבן. וזה הפירוש הוא פירוש רב אלפס והרמב"ם וראוי לסמוך על זה הפירוש ואין צריך יין אדום לארבע כוסות ולא לקידוש. ובירושלמי אמר כי אדום מצווה לארבע כוסות, ופירש הטור שאם הלבן יותר משובח מצווה יותר בלבן, וכן נראה נכון.

להלכה פוסק **השולחן ערוך** סימן ע"ב סעיף ה'. מקדשין על יין לבן והרמב"ם פוסלו לקידוש אפילו בדיעבד, ומנהג העולם כסברא הראשונה.

דין יין אדום לארבע כוסות

השולחן ערוך בהלכות פסח סימן תע"ב סעיף י"א כותב: 'מצווה לחזר אחר יין אדום. ומשמע שיש ענין בארבע כוסות שיהיו מיין אדום יותר מאשר בקידוש. שכאן כתב: 'מצווה לחזור אחר יין אדום' ושם כתב בסתם 'מקדשין על יין לבן. ומבאר **הט"ז**: 'זהקפיד הטור כאן בארבעה כוסות בזה ולא בקידוש בסימן רע"ב, דיש עוד רמז לאדום זכר לדם, שהיה פרעה שוחט בני ישראל. והאידינא נמנעו מליקח יין אדום מפני עלילות שקרים בעוה.

הרב עובדיה יוסף מעיר על דברי הט"ז בהגדה של 'חזון עובדיה: 'ולכאורה קשה לי על טעם הט"ז בזה, שהרי ק"ל מרור אין צריך הסבה שהוא זכר לעבדות, וארבעה כוסות מסקינן דכולהו בעו הסבה, ואם כן הם לסימני הגאולה, וכמו שכתוב בירושלמי פרק ערבי פסחים: כנגד והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתני. (וראשי תיבות של גאולה הוא אלו: הוצאתי והצלתי גאלתי לקחתני) וכיוון שהוא זכר לחירות, מה טעם לרמוז בו שעבודן של ישראל ושחיתת ילדיהן? אולם יותר נכון להזכיר בו דם קרבן פסח ודם מילה, שבזכותם נגאלו ישראל ממצרים, וכן כאן יין אדום זכר לדם פסח ומילה. ועיין פ"ג שהוא זכר למכת דם במצרים, ובכף החיים כתב שהוא רמז לעתיד לבוא שנאמר 'מי זה בא מאדום וכו' מדוע אדום ללבושך.

רחצה

יטול ידיו כהלכה וקודם שינגבן יגביהן כנגד פניו ויברך:

פְּרוּך אִתָּהּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יְדַיִם:

מוציא מצה

ייקח את שלשת המצות בידו, כסדר שהניחם, והפרוסה שבין שתי השלמות, יברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמוֹצֵיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ:

יניח המצה התחתונה מידו, ושיישארו בידו המצה העליונה והפרוסה, ויברך:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל
אֲכִילַת מִצָּה:**

יבצע שתי כזיתות משתיהן יחד, ויטבלם במלח, ויאכלם בהסבה ויזהר שלא ידבר בדברים חיצוניים
בין אכילת מצה לאכילת הכורך.

בעניין אכילת כזית מצה

יותם קובן נ"י, שלמה וינברגר נ"י ועמית טירי נ"י / כיתה יב

הגמרא במסכת פסחים (קט"ו ע"א) אומרת, שלפי דעת הלל צריך לאכול מצה, מרור פסח
בכריכה אחת שנאמר "על מצות ומרורים יאכלוהו".

לעומת זאת דעת חכמים אפשר לאכול את כל אחד מהם בנפרד.

הבית יוסף (סימן תע"ה) כותב בשם תרומת הדשן שמצווה מן המובחר לבלוע כל הכזית מצה
בבת אחת.

מקורו של **התרומת הדשן** בדברי המרדכי (ל"ח ע"ג): המרדכי מקשה איך לפי הילל, יוכל אדם
לבלוע את שלוש הכזיתות של הכורך ביחד, הרי נאמר בגמרא בכריתות (יד ע"ב) שבית
הבליעה של אדם יכול להכיל מקסימום שני כזיתות והרי כאן, לפי הלל צריך לבלוע שלוש
כזיתות!?

ומתרץ הוא שלא נאמר שבית הבליעה מכיל אלא שני כזיתות אלא במאכל שאינו מרוסק,
אבל כאשר המאכל מרוסק אז אפשר לבלוע יותר, עד כאן דברי המרדכי. ומכאן מוכיח תרומת
הדשן שהמרדכי סובר שצריך לבלוע את כל הכזיתות בבת אחת, שאם היה מותר לבלוע מעט
מעט, אז לא היה שחר לקושייתו.

המגן אברהם מביא את דעת המהר"ל, שסובר שאין צורך לאכול הכל בבת אחת אלא יכול
לאכול פחות מכזית לכתחילה. משמע שגם הבליעה היא גם כן פחות מכזית, ובתנאי שיאכל
בתוך זמן אכילת פרס.

והקשה המגן אברהם על המהר"ל מדברי השולחן ערוך (סימן תע"ה סעיף ו') שם הוא אומר:
שאם אכל חצי כזית ואחר כך חזר ואכל עוד חצי כזית - יצא. ומשמע שיצא רק בדיעבד, הרי
שלכתחילה צריך לבלוע יחד.

מתרץ **ערוך השולחן** את קושיית המגן אברהם: שבשולחן ערוך מדובר שמפסיק בין אכילה לאכילה, ולכן יוצא רק בדיעבד, אבל מההריל עוסק באופן שאוכל ללא הפסקה, ובאופן זה אפילו לכתחילה יוצא, אף על פי שלא בלע כאחת.

המגן אברהם רומז לראיה נוספת נגד דעת מההריל, מהגמרא בחולין סוף פרק ז.

המחצית השקל מסביר את ראית המגן אברהם כך: הגמרא שם מביאה מחלוקת בין רי לרל בעניין איסור אכילת אבר מן החי. שהנה, לכולי עלמא אם העבר נחלק קודם אכילתו, אין עליו דין אבר מין החי והאוכלו פטור. ונחלקו רי ורל באדם בשהכניס אבר שלם לפיו וחלקו מבפנים ופירש רשי שבלעו לחצאין רי מחייב, שהרי נהנה בפיו בבת אחת, ורל פוטר מכיוון שצריך הנאת בליעה בבת אחת. המחצית השקל מבאר, שהמחלוקת היא האם נאמרה הלכה למשה מסיני, באבר מן החי, כמו בשאר איסורים שהאכילות מצטרפות בכדי אכילת פרס. והוסיף המחצית השקל, שסובר המגא שבמצוות התלויות באכילה לכולי עלמא לא נאמרה הלכה למשה מסיני לצרף את אכילתו, ונמצא שלכל הדעות במצוות משה צריך הנאה בגרונו בבת אחת.

לכאורה ראית מחצית השקל תמוהה, שהרי מפורש בגמ' **שכן** נאמרה הלכה למשה מסיני לצרף את אכילת המצה בתוך אכילת פרס.

אולם יש להעמיד את ראית המחצית השקל באופן שונה במקצת והוא שמוכח שמוכן. מהגמ' במסכת חולין שאכילה 'קלאסית' שדיברה התורה, אינה אלא בבת אחת, שזה טעמו של רל שפוטר, ואעפ' שלעניין דיעבד יש הבדל בין אבר מין החי ובין מצה, שבאבר מן החי אפילו בדיעבד צריך בליעה בבת אחת לרל, ואילו במצה החלקים מצטרפים, מכל מקום לכתחילה נלמד שאכילת צריכה להיות היא בבת אחת, כמשמעות הנורמטיבית של אכילה.

לעומתו טוען ערוך השולחן שהמחלות רי ורל איננה סביב שהשאלה האם בליעה לחצאין **נחשבת אכילה** אלא האם צריך שהאבר יהא **שלם** בשעת הבליעה. ולולי כך הרי שלא אכל אבר מן החי, או שדי בכך שבתחילת האכילה - דהינו בשעת ההכנסה לפיו - האיבר יהיה שלם, אבל לכל הדעות אין בבליעה לחצאין שום גרועותא.

אמנם דעת המחצית השקל כמו שבארנו, שלכל הדעות נחשב כאוכל איבר שלם, כיון שהכניסו לפיו כך.

וכל המחלוקת היא האם צריכים אכילה גמורה.

ומצאנו בירושלמי במסכת נזיר (פרק ו' הלכה א') וזה לשונו: 'כזית מצה שחלקו בפיו ואכלו - ופלוגתא דרבי יוחנן ורל'. הרי מפורש בירושלמי כדברי המחצית השקל לדמות דין אבר מן החי ודין אכילת מצה. ואעפ' שהירושלמי טוען, שלפי רי על כל פנים הוא אכילה, מכל מקום המא סובר שגם רי מחמיר כמו רל באכילת מצה.

להלכה פוסק **ערוך השולחן** מעיקר הדין דעת מההריל, אלא שראוי להחמיר כדעת הבי והמגא, אבל הבן איש חי והמשנה ברורה פסקו להחמיר, וצריך לבלוע את הכזית מצה בבת אחת.

בשולחן ערוך מבואר שצריך לאכול שני כזיתים מצה אחד לאכילת מצה ואחד להמוציא ויאכלם בהסיבה ביחד. דנו האחרונים האם (לפי דעת המחמירים שאכילה צריכה בליעה בבת

אחת) צריך לבלוע את שתי הכזיתות בבת אחת, או שדי שיכניס לפיו את 2 הזיתים כאחת, אבל אין צורך לבלוע בבת אחת.

וכל זה לעניין לכתחילה, אבל בדיעבד הרי כבר נתבאר בגמרא שאפילו אכלן חצאין ממש יצא. וכנפסק בשע בסעיף ו.

מרור

ייקח כזית מרור וייטבל אותו בחרוסת, וינער מעט מהחרוסת שעליו כדי שישאר בו קצת מרירות. ואחר כך יברך ויאכלנו בלי הסבה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הוֹה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מְרוֹר.

בְּדֶרֶךְ מִצְוֹת זְרוּסָה

הרב אורי שטסנר שליטא / ר"מ כיתה ט' והמנהל החינוכי של הישיבה

המשנה במסכת פסחים קיד: הביאו לפנינו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין אעפ שאין חרוסת מצוה רא' בן צדוק אומר מצוה:

המשנה במסכת פסחים קטז: 'אעפ שאין חרוסת מצוה ואי לא מצוה משום מאי מייתי לה אר אמי משום קפא' (רשי - 'משום קפא שרף החזרת קשה ויש בו ארס') 'רא בר' צדוק אומר מצוה מאי מצוה רבי לוי אומר זכר לתפוח ורבי יוחנן אומר זכר לטיט הלכך צריך לקיווה וצריך לסמוכיה: (רשי - לסמוכיה להטיל ולכתוש בו הרבה כדי שיהיה עב וצריך לקהוייה להטיל בו תפוחים ויין).

מקשים **התוספות והרן** - בדף קטז: ראינו שמצוה דרבנן מבטלת דאורייתא כלומר אכילת מרור שהוא מדרבנן בזמן הזה ביחד עם מצה שהיא מדאורייתא מבטלת את מצות המצה. אם כך קשה בענייננו שמטבלים את המרור בחרוסת מדוע אין החרוסת שהיא רשות מבטלת את המרור שהוא מצוה?

תשובת **התוספות** - זי"ל דכיון שכל עיקר מרור לא ניתקן רק בטיבול בחרוסת משום קפא לא מיקרי ביטול בכך:

תשובת **הרן** - 'איכא למימר שאני התם דטבול בעלמא הוא ולא חשיב שדרך אכילתו בכך:

מה הבדל בין תרוץ **הרן** לתירוץ **התוס'** - בתוס' הדגש על המרור שהחרוסת טפילה לחלוטין למרור לא בגלל דרך אכילה אלא שהיא נמצאת בעיקרה של תקנת מרור. אך ברן הדגש הוא על החרוסת שכיון שאינה נאכלת בדרך אכילה ממילא אין בכוחה לבטל את המרור.

מקשה מהרב רנשבורג על התוס' – קשה שתירוץ התוס' לכאורה מועיל רק למד חרוסת רשות אך למד חרוסת מצווה אין תירוץ זה מועיל אף שודאי גם עליו קשה שהרי בזמן המקדש שמרור היה דאורייתא חרוסת הייתה דרבנן אם כך היתה צריכה החרוסת לבטל את המרור. ומתוך – שיש לאחד בין תירוץ הרן לתירוץ התוס' ולהעמיד שאף תירוץ תוס' הוא בגלל שאין זו דרך אכילה.

אמנם קשה על דבריו:

- א. שלא משמע כך בלשון התוס'.
- ב. לפי דבריו לא ברור כיצד מתקיימת מצות אכילת חרוסת אם החרוסת אינה נאכלת בדרך אכילה.
- ג. שגם בתוס' וגם ברן בלשון הקושיה רואים שהם מקשים דווקא על מד רשות ואכן דבר זה טעון בירור בעזה.

בדברי הרמבם מצינו סתירה בין פירוש המשניות להלכות.

בפירוש המשניות - ז"ר בן צדוק אומר חרוסת מצוה לדעתו שחייב אדם לברך אקבו על אכילת חרוסת ואינה להלכה; מפירוש בדבריו שאין הלכה כראי בן צדוק.

וביד החזקה הלכות חמץ ומצה פ"ז היא - החרוסת מצוה מדברי סופרים זכר לטיט שהיו עובדין בו במצרים וכיצד עושין אותה לוקחים... כמו טיט בתבן ומביאין אותה על השולחן בלילי הפסח:

שני הבדלים בין שני המקורות:

- א. שבמשניות כתב שאין הלכה כראי ביצ ובהלכות פסק כמותו שזו מצווה.
- ב. במשניות כתב שישנה ברכה ואילו בהלכות אף שפסק שזו מצווה לא הזכיר כלל את עניין הברכה. (ואכן הלחם משנה נשאר בקושיא מדוע אין מברכין)

אם נתבונן היטב נשים לב שישנו חילוק נוסף. במשניות דיבר הרמבם על אכילת חרוסת ואילו בהלכות דובר רק על הכנתה והבאתה לשולחן. ואפשר שכאן טמונה הנקודה שהרמבם סובר שאין כלל מצווה לאכול חרוסת אלא כל המצווה היא רק להביא את החרוסת לשולחן ועל ידי כך מתקיים הזכר ומה שכתב בפרק ח' על טיבול המרור בחרוסת זה בגלל קפא ורשות ולא מצווה.

ע"פ זה ברור מדוע דווקא בחרוסת חשוב המראה החיצוני שיהיה כטיט ודווקא את הטעם הזה הזכיר הרמבם ולא את הזכרון לתפוח שאף אותו מביאה הגמרא.

ממילא עכשיו ברור מדוע למרות שפסק הרמבם כראי בן צדוק בכל זאת לא כתב שצריך לברך כיון שאין מצות אכילה אלא רק הבאה. וכשחזר בו מפירוש המשניות חזר בו מהבנת המושג חרוסת מצווה כפי שהובנה בפירוש המשניות.

מעתה ברור מדוע הקשו התוס' והרן רק למד רשות שהרי אפילו למד מצווה, אכילת החרוסת היא רשות ובגלל קפא וממילא תירוץ התוס' כמו שהוא עונה על הקושי של אכילת החרוסת עם המרור אליבא דכולי עלמא בלא שנצטרך להעמיס על התוס' את הסברו של הרן.

מרור זה שאנו אוכלים

מתנאל כהן נ"ו ואיר פישר נ"ו / כיתה יא

חיוב אכילת מרור

נאמר בתורה: 'צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו (שמות יב). ועוד נאמר: 'על מצות ומרורים יאכלוהו (במדבר ט').

את טעם האכילה ביאר רבן גמליאל במשנה בפסחים: 'מרור על שום שמיררו המצרים את חיי אבותינו במצרים שנאמר 'זימרו את חייהם'.

למעשה אוכלים היום פעמיים מרור, פעם אחת ב'מרור' ופעם אחת ב'כורך', ולא מספיק לאכול הכל יחד בכורך אלא צריך לאכול את המצה בנפרד ואת המרור בנפרד. מצה בנפרד כי המצה היא דאורייתא והמרור דרבנן, ואם יאכל מרור יחד עם המצה טעם המרור יבטל את טעם המצה, כמו שכותבת הגמרא במסכת פסחים דף קט"ו, וגם אחרי שאכלנו את המצה בנפרד וקיימנו את מצות מצה דאורייתא, אי-אפשר לאכול את המרור עם המצה כי חיוב המצה בכורך הוא רשות, ורשות יבטל מרור שעדין חייב מדרבנן, כמו שכתב תוספות (שם ד"ה 'אלא'). לכן יאכל את המרור בפני עצמו ואחר כך יאכלנו יחד עם המצה ב'כורך' זכר לכריכתו של הלל במקדש.

הלכות מרור

כמות אכילת מרור

המשנה בפסחים דף ל"ט. אומרת: 'אלו ירקות שאדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח...ומצטרפין לכזית'. ופירש רש"י: אם אין לו מאחד מהן כזית, אבל יש לו מזה חצי כזית ומזה חצי כזית, מצטרפין זה עם זה כדי לצאת ידי חובה. מפורש במשנה שצריך לאכול כזית מרור. **הרא"ש** מבאר את טעם אכילת כזית: משום שמברך 'על אכילת מרור צריך שיאכל כזית ואין אכילה פחות מכזית'.

השאגת אריה מבין שלשיטת הרא"ש, טעם הכזית הוא בגלל הברכה ולא בגלל המרור, ומרור מדאורייתא לא צריך כזית.

וקשה לו הרי המרור הוקש לפסח כמו המצה שנאמר: 'על מצות ומרורים יאכלוהו, וכמו שהפסח הוא כזית, כך המצה והמרור כזית, בלי קשר לברכה.

החתם סופר נוקט בדברי הרא"ש שמדאורייתא חייבים כזית, אלא שהרא"ש רצה ללמוד זאת ממה שחכמים תקנו את נוסח הברכה 'על אכילת מרור' שזה מלמד אותנו שהמרור הוא כזית, כי צריך **אכילת מרור**, ואין אכילה פחות מכזית.

מקשה **השאגת אריה** על שיטתו שמרור צריך כזית, מהגמרא בפסחים דף ק"ד. שהרי מביאה הגמרא מחלוקת בין ר' הונא לר' חסדא מה הדין כאשר אין לו ירקות אלא חסה, וצריך לאכול חסה גם ב'כרפס'. ר' הונא אומר ש'בכרפס' יברך על החסה 'בורא פרי האדמה' וכשמנגיע ל'מרור' יברך 'על אכילת מרור'. ור' חסדא אומר שלא מסתבר שאחר שמילא כריסו מהחסה

בזמן 'הכרפס' ולא בירך 'על אכילת מרור' כשיגיע למרור ייזכר לברך 'על אכילת מרור'. ואמר ר' אריה דרבא שצריך לחזר אחר שאר ירקות כדי שלא להיכנס למחלוקת. שואל השאגת אריה, הרי גם לשיטתו וגם לשיטת החתם סופר שבמרור צריך כזית מדוע לא נפתור את הבעיה בצורה פשוטה שיאכל ב'כרפס' חסה פחות מכזית, ואז לא יצא ידי חובת מרור, לשיטתם, ופשוט שלא יברך על זה 'על אכילת מרור' ויברך רק כשיגיע ל'מרור'?

מתרץ **השאגת אריה** שדרך זו אינה טובה, כי אין ראוי לאכול חצי כזית מרור בלא ברכה, אפילו שלא יוצא ידי חובה. כי הדבר דומה לחצי שיעור איסור, שאסור לאוכלו מהתורה, אפילו שהוא לא חייב עליו, כך גם חצי שיעור של מצווה הוא מצווה למרות שלא יוצא בה ידי חובה ולכן אין ראוי לאוכלן בלא ברכה.

לכן הפתרון שיאכל חצי כזית ב'כרפס' בלי ברכה ואחר-כך ב'מרור' יאכל כזית ויברך עליו אינו פתרון טוב.

האם צריך לאכול מרור בהסיבה

הגמ' במסכת פסחים (דף קח ע"א) אומרת: 'איתמר מצה צריך הסיבה ומרור אין צריך הסיבה'. מבאר **הרשב"ם**: 'מצה צריך הסיבה - כשאוכל מצה של מצווה לילה ראשון כבני חורין שהוא זכר לגאולה.

מרור אין צריך הסיבה - שהוא זכר לשעבוד.

השולחן ערוך (תע"ה ס"א) פסק - 'זיאכלהו בלא הסיבה'.

החובה להרגיש את טעם המרור

אמר רב פפא: לא נשהי איניש מרור בחרוסת, דילמא אגב חליא דתבלין מבטל ליה למרוריה **ובעינין טעם מרור וליכא**. רואים שבמרור לא מספיק לאוכלו אלא צריך להרגיש את טעמו. וכן בהמשך הגמרא: 'אמר רבא: בלע מצה-יצא, בלע מרור-לא יצא, בלע שניהם - מצה-יצא, מרור - לא יצא. (פסחים קט"ו ע"ב) כי צריך טעם מרור ובבליעה לא מרגיש את טעם המרור, לעומת מצה שלא צריך טעם מצה אלא רק לשבוע ממנו ולכן כשבלע יצא.

השוע פוסק בסימן תע"ה ס"א: 'זאחר-כך ייקח כזית מרור וישקיעהו כולו בחרוסת ולא ישחנו בתוכו שלא יבטל טעם מרורו'. ומטעם זה צריך לנער החרוסת מעליו ויברך 'על אכילת מרור'.

מרור בזמן הזה דאורייתא או דרבנן

הגמרא במסכת פסחים (דף ק"ב ע"א) אומרת: 'אמר רבא-מצא בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן. ומאי שנא מרור? דכתיב: 'על מצות ומרורים יאכלוהו' בזמן דאיכא פסח איכא מרור ובזמן דליכא פסח ליכא מרור? מצה נמי הא כתיב: 'על מצות ומרורים? מצה מיהדר הדר ביה קרא: 'בערב תאכלו מצות'.

הרמב"ם (הלכות חמץ ומצה פרק ז' הלכה י"ב) כותב: 'אכילת מרור אינה מצווה מן התורה בפני עצמה אלא תלויה באכילת הפסח. שמצוות עשה אחת לאכול בשר הפסח על מצה ומרורים. מדברי סופרים צריך לאכול את המרור לבדו בלילה זה אפילו אין שם קרבן פסח'.

הנפקא מינות האם מרור היום מדאורייתא או מדרבנן:

א. האם אפשר לאכול אותו עם המצה בכריכה אחת. כבר הזכרנו לעיל שבזמן הזה אי אפשר לאכול את המצה ואת המרור בכריכה אחת ולצאת ידי חובת מצה ומרור, כיוון שחיוב המרור הוא רק מדרבנן ומבטל את טעם המצה שחיובה מדאורייתא.
ב. האם כוונה לשם מצוות מרור מעכבת. **שולחן ערוך** (סי' ס' סעיף ד'): יש אומרים שמצוות לא צריכות כוונה ויש אומרים שצריכות כוונה בשביל לצאת בעשיית אותה מצווה, וכך הלכה.

ובמשנה ברורה (סעיף י' זכנ הלכה): כתב המגן אברהם בשם הרדב"ז דזה דווקא במצוות דאורייתא, אבל במצווה דרבנן אין צריך כוונה. לפי זה כל הברכות שהם גם כן דרבנן, לבד מברכת המזון, אם לא כיוון בהם לצאת- יצא בדיעבד. אך מכמה מקומות בשולחן ערוך משמע שהוא חולק על זה. וכן מביאור הגר"א בסימן תפ"ט משמע גם כן שאין לחלק בין מצווה דאורייתא למצווה דרבנן.

לפי זה לשיטת הרדב"ז במצה הכוונה מעכבת כי המצה היא דאורייתא, אך במרור הכוונה לא מעכבת כי המרור הוא דרבנן. אבל לשיטת השולחן ערוך גם מרור צריך כוונה.

ג. האם צריך להחמיר בכמות המרור. נחלקו הפוסקים מהו שיעור כזית והשאלה היא האם צריך להחמיר כדעה המחמירה?

כותב **המשנה ברורה** (ביאור הלכה ס' רע"א בדה"ש רביעית): ולמעשה נראה דלענין דאורייתא כגון כזית מצה בליל פסח בודאי יש להחמיר כדבריהם וכך לענין קידוש של לילה דעיקרו הוא דאורייתא, גם כן נכון לחוש לכתחילה לדברי הצ"ח.
משמע שבמצוות דרבנן לא צריך להחמיר ומספיק שיעור קטן. ולכן במרור בערב פסח אפשר להסתפק בשיעור קטן.

ד. מסופק האם קיים מצוות מרור. קיימא לן דספק דאורייתא לחומרא וספק דרבנן לקולא, ולכן כשמסופק אם קיים מצוות מרור לא צריך לחזור לאכול כי המרור הוא דרבנן, וספק דרבנן לקולא.

המרור הוא לזכר לשעבוד ולמרורים שהשביעונו אומות העולם ויהי רצון שיאמר הקדוש ברוך הוא די למרירותנו ויוציאנו לחרות שלימה בבנין בית מקדשנו במהרה בימינו אמן.

כורך

ייקח מצה השלישית ויבצע ממנה כזית, וייקח כזית מרור ויכרוך שניהם יחד ויטבלם בחרוסת ויאמר:

מַצָּה וּמְרוֹר בְּלֹא בְרִיכָה. יִכַּר לְמַקְדָּשׁ. בְּיָמֵינוּ יְחַדֵּשׁ. בְּהִלָּל הַזֶּקֶן שְׁתִּיחַ בּוֹרְכֵן וְאוֹכְלֵן בְּבֵת אַחַת. לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר עַל מִצְוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ:

ויאכלם בהסבה.

שלחן עורך

יאכל סעודתו בשמחה, ולא ישבע הרבה ממנה כדי שיוכל לאכול אפיקומן בתאבון.

יאכל ביצה, וקודם שיאכלנה יאמר:

זְכַר לְקַרְבַּן הַגִּי'הָ.

צפון

אחר שגמר סעודתו ייקח חצי המצה ששמר לאפיקומן, ויאכל ממנו שתי כזיתות בהסבה. ואם הוא חלש וקשה עליו לאכול ב' כזיתות, יאכל רק כזית אחת, ויאכל אותו במקום אחד ולא בשני מקומות ויזהר לאכול קודם חצות, ולא יאכל שום דבר אחריו, וקודם שיאכלנו יאמר:

זְכַר לְקַרְבַּן פֶּסַח הַנֶּאֱכָל עַל הַשֶּׁבַע:

בדין אכילת מצה וקריאת הלל לפני חצות

הרב אילן גיאת שליטא / ר"מ כיתה י

חיוב אכילת פסח ומצה בזהז לפני חצות

המשנה פסחים קכ. - קכ: אומרת כי קרבן הפסח לאחר חצות מטמא את הידים. הסיבה לכך מובאת בגמרא – זוהי שיטתו של ר' אלעזר בן עזריה שסיל שחיוב אכילת קרבן הפסח רק עד חצות מהתורה ולמד כן מגש' הזהז הזה: בר הפלוגתא שלו הוא ר' עקיבא שסובר שניתן לאכול קרבן פסח עד עלות השחר מהתורה ואכמל.

רבא אומר שנפק'מ בזהז היא שלשיטתו של ראביע אכילת מצה תתבצע רק עד חצות. לכאורה דבריו מדברים על מי שלא אכל מצה - שלשיטת ראביע כיוון שדין מצה ודין קרבן פסח כרוכים זה בזה באכילתם בזמן שבית המקדש קיים לכן גם לאחר חורבנו כיוון שחיוב מצה נשאר מדאורייתא הרי זמנו נותר כפי שהיה לפני כן ולכן ניתן לצאת ידי חובת אכילת מצה רק אם יאכל כזית מצה עד חצות. לאחר מכן שוב לא יוצא ידי חובת אכילת מצה.

פשט הדברים הוא מהתבוננות ראשונית-שמי שכבר אכל כזית מצה שוב אינו צריך להזדרז – כיוון שכבר יצא ידי חובה, כפי שמי שאכל כזית מבשר הפסח לפני חצות קיים את מצוות אכילת הפסח גם אם לא אכל את הפסח באחרונה דווקא.

לעומת זאת לשיטת רע' בוודאי שיש שמי שלא הספיק לאכלה עד חצות חייב לאכול מצה עד עלות השחר. ואפילו אם נאמר שרע' מודה שלכתחילה אין לאכול קרבן הפסח או מצה לאחר חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה אך וודאי שכפי שלעניין קריאת שמע אמר רג' לתלמידיו במשנה ברכות לקרוא לאחר חצות כדי לא להפסיד מצווה דאורייתא הנה לעניין אכילת מצה.

הכרעת הראשונים בדין אכילת מצה לפני חצות

לעניין ההלכה יש להתלבט כפי מי להכריע – שהרי סתם משנה בגמרא דידן וכן במשנה זבחים נז: לעניין ההפרש בין פסח משאר שלמים שאינו נאכל אלא עד חצות ובגמרא שם נז: וכן במשנה ברכות ב. שלא מוזכרת אכילת הפסח בתוך הדברים שמדאורייתא מותרים עד עלות השחר ורק חז"ל גזרו בהם עד חצות וכדאיתא שם ט. - כל הסתמים האלו כשיטת ראבי"ע ולכן הדעת נוטה לפסוק כמותו!

לעומת זאת ישנה משנה במסכת מגילה כ: זה הכלל... דבר שמצוותו בלילה כשר כל הלילה ושם פשיטא לגמרא כא. שסתם משנה דלא כראבי"ע אלא כר"ע. הכלל ידוע שלא אכפת לך כמה פעמים סתם התנא כאחת מהשיטות אלא כפי מי סתם באחרונה [תוס' ורא"ש בסוגיין] וכאן אין לנו יכולת להכריע כפי מי סתם התנא את דבריו באחרונה.

מעבר לכך ידוע הכלל שהלכה כר' עקיבא מחברו ולפ"ז אולי צריך לפסוק כמותו!
התוס' בסוגיין סל דלא ניתן להכריע ע"פ הסתמא דמותניתין כראבי"ע אך לעומת זאת גם התוס' בזבחים נז: דיה ואיבעית וגם בברכות שם ובמגילה כא. דיה לאתויי פסקו להדיא כראבי"ע!

הריף לעומתם לא הזכיר כלל את המימרא דרבא ומשמע דסל דלא כמותו, וכן כתב בפירוש בשלטי גבורים לדעתו סק ב. וכן פסק הרמב"ם פו מהל' חמץ ומצה ה"א שמצוות אכילת מצה כל הלילה.

במה קיימת החובה לאכול לפני חצות

כל זה פשוט לכאורה אלא **שהתוס'** מגילה כא. כתבו שנפקמ מדברי ראבי"ע היא לא רק במי שטרם אכל והגיע חצות הלילה אלא גם במי שאכל מצה – דיש להקפיד ואפי' באכילת אפיקומן.

מהתוס' שם משמע שעיקר החילוק הוא בין דאורי' לדרבנן ולכן בהלל שהוא דרבנן איצ להחמיר בעניין זה וניתן לאומרו גם לאחר חצות.

לפי דבריו אלו משמע דסל דאכילת אפיקומן היא מדאורי' ולא זו בלבד אלא שיש לאכול לפני חצות אפי' אם אכל מצה לפניו! וכן פסק בראש כראבי"ע לאכול אפיקומן לפני חצות וכמנהג ר"ת לחומרא!

וכן ברן מופיע ע"פ תוס' שהיו ברשותו - בניגוד לדברי התוס' במגילה - שאפילו בעניינים דרבנן כגון הלל יש לסיים לפני חצות לשיטתו של רבא בדברי ראבי"ע.

דברים אלו אינם ברורים מהתבוננות ראשונית ויש להבין מדוע אפי' מי שאכל כזית מצה לפני או תוך כדי הסעודה יש לאכול אפיקומן דווקא קודם חצות וכן בשאר עניינים של ליל הסדר - מדוע שייכים דבריו של רבא לשיטתו של ראבי"ע?

שיטת רשי ורשב"ם בדין אפיקומן בזה"ז

כדי לנסות לעמוד על שורש הדברים יש להתבונן בדין אפיקומן בזה"ז. המשנה בדין קיט: קובעת כי אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן ופליגי רבנן אמוראי בעניין זה - רב סל דבאותה חבורה מותר לאכול לאחר אכילת הפסח אלא שאין לשנות מקום שמא יאכל פסח במקום אחר וזה אסור אליבא דר' יהודה. לעומתו שמואל ור' יוחנן סל דאין לאכול לאחר אכילת הפסח כלל כדי שהאדם לא יסמוך על אכילה שאחרי הפסח וכך לא יאכל את בשר הפסח על השובע [רשב"ם] או כדי שיהיה טעם הפסח בפיו [רמב"ם ותוס']. הרי פשוט שדין

זה הוא גזירת חזל ואיננו מדאורי' ומהתורה מספיק שיאכל כזית מבשר הפסח על השובע ויצא בכך ידי חובתו

הגמרא קובעת שבזה"ז כיוון שאין קרבן הפסח הרי ששמואל סובר שאין מפטירין אחר המצה אפיקומן. ואע"ג שמר זוטרא אמר בשם שמואל בהיפך מדבריהם אלו נפסקה הלכה כדברי שמואל הראשונים.

בהסבר דברי שמואל נראה לכאורה דיסוד דין זה הוא מדרבנן - שכשם שהיתה גזירה זו לגבי קרבן הפסח הרחיבו גזירה זו גם לגבי מצה **וכן משמע מההסבר הראשון בדברי התוס'** בדף קכ. בדה באחרונה: **וידאי אי אית ליה מצה לכל סעודתו טוב לו לאכול מצה בתחלה לתיאבון ולברך עליה ואח"כ בגמר סעודתו יאכל כזית מצה ויהיה טעם מצה בפיו ועיקר מצוה על הראשונה שהיא באה לתיאבון.**

אמנם רשי והרשב"ם – ס"ל דאכילה זו של האפיקומן היא דאורייתא - שצריך לאכול מצה בגמר סעודתו וזכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה וזו היא המצה הבצועה שאנו אוכלים באחרונה לשם חובה ועל כרחינו אנו מברכים על אכילת מצה בראשונה אע"פ שאינה לשם חובה...:

ניש להעיר כי דברי רשי והרשב"ם תמוהים שהרי מתחילים בזכר לפסח וא"כ הוא רק דרבנן ומסיימי למילתייהו בדאורי' – וכן תמה בעל ערוה"ש, אמנם יש לתרץ דכיוון שעשו זכר לפסח במצת אפיקומן, קבעו את עיקר חובת מצה על אכילת אפיקומן ואכמ"ל.

תפישה זו של רשי והרשב"ם מופיעה **בהמשך דברי התוס'** שהוזכרו לעיל: **זאפי אם עיקר מצווה באחרונה אין זה תימה אם אנו מברכים על הראשונה... אבל יכול הוא לברך על הראשונה ותיפטר האחרונה שהיא עיקר המצוה...:**

גם בעל ערוך השולחן דקדק כן מדברי הרמב"ם בהלכות חמץ ומצה פ"ח הל"ט: **זבזה"ז אוכל כזית מצה ואינו טועם אחריה כלום כדי שיהיה הפסק סעודתו וטעם בשר הפסח או המצה בפיו שאכילתו היא המצוה שמכאן משמע שאכילת הכזית האחרון היא המצווה דאורי'.** ולולא דמסתפינא הוויא שא"ל להוכיח מכאן כדבריו דמה שרצה הרמב"ם הוא לתת טעם מדוע אין לאכול באחרונה כלום כיוון שעיקר מצוות האכילה בליל הסדר הוא אכילת קרבן הפסח או המצה ולכן תקנת חז"ל לאכול כזית בסוף היא דווקא בהם ושלא יטעם אחר כך כלום אך בוודאי שיצא ידי חובת מצווה בכזית הראשון שאכל מכל אחד מהם ובפירוש כתב כן הרמב"ם בפ"ו הל"א: **זמשיאכל כזית יצא ידי חובתו והלא כזית ראשון אוכלים הרבה לפני אכילת האפיקומן וצ"ע.**

לפי דברים אלו ניתן להבין את התוס' במגילה שאומר שיש לאכול את האפיקומן שהוא דאורייתא לפני חצות וכראב"ע - דהלא עיקר המצווה דאורייתא באכילת מצה איננו באכילה שלפני הסעודה אלא הוא בכזית שאוכלים באפיקומן וא"כ כיוון שפוסקים כראב"ע יש להזהר בכך מאוד.

שיטת הראש ודעימיה בדין מצת אפיקומן

אלא שעל עניין זה דאפיקומן הוא דאורייתא **הקשה הראש** דהלא בגמרא לעיל קטו. אמרנו שיש מחלוקת הל' ורבנן לעניין כריכת מצה ומרור ולכ"ע נלרבנן ולהל'ל בזמן הזה יש לאכול מצה בנפרד, ואח"כ חיישינן לדרבנן ואוכלים מרור, ואח"כ עושים כורך כהל'ל זכר למקדש ונעיין

בתוס' שם לעניין דקדוק סדר זה] וא"כ אליבא דרשי ורשב"ם יש לעשות כל סדר זה בסוף הסעודה לפני ברהמ"ז כחלק מהאפיקומן שלשיטתם הוא מצת מצווה: ז'לפ"ז היה נראה שצריך לאכול עמה מרור וחרוסת... אמנם תמיהני למה עושים כריכה בתחילה יספיק בכריכה אחרונה זכר למקדש...:

ולכן מכריע **הראש**: הלכך נראה לי דאותה מצה אינה לשם חובה אלא אוכלים אותה זכר לפסח... ולפי שהוא זכר לפסח יש ליתן לה דין הפסח שלא לאכול לאחריה:

לפי הכרעת הראש תמוהים דבריו לקמן שפסק שאע"פ שלא ניתן להכריע כמי הלכה בין ראב"ע לר"ע אפ"ה יש לחשוש ולהחמיר כראב"ע ולכן יש לאכול אפיקומן קודם חצות וכשם שהחמיר ר"ת. והלא דין אפיקומן הוא דרבנן וזכר למקדש וא"כ למה להחמיר בו – והרי יצאנו ידי חובת מצת מצווה באכילה הראשונה שלפני הסעודה! וכן כתבו התוס' מגילה לעניין ההלל שאין להחמיר בו כיוון שהוא דרבנן וכדלעיל]

ויש לתרץ בדברי הראש שס"ל שכיוון שמדאור' זמנו של קרבן הפסח עד חצות נואפי' לר' עקיבא כן הוא זמנו מדרבנן כדי להרחיק את האדם מן העברה, ואכילת מצת אפיקומן הינה זכר לקרבן הפסח שצריך להאכל אחרון ועד חצות, לכן תקנת אכילת אפיקומן של מצה מקבל את דיני אפיקומן של בשר הפסח ויש לאכלו עד חצות. וא"כ אין בכך שאלה של חיוב אכילת מצה דאורייתא אלא שאלה של קיום תקנת חז"ל באפיקומן זכר לקרבן הפסח וכשם שבזמן המקדש יש לחשוש ולאכול דווקא קרבן הפסח עד חצות כך מצת אפיקומן יש לחשוש כן ואולי מי שלא יאכל בזמן עקר לתקנת חז"ל זו אם פוסקים כראב"ע.

הכרעת ההלכה וביאור סברת השיטות בדין חיוב מצת אפיקומן

תפישה זו של **הראש** ניכרת בדברי **מרן בשו"ע** סי' תעז ס"א שכתב ז"הא זהיר לאכלו [את האפיקומן] קודם חצות, ומשמע דלאו מדינא הוא אלא משום דנתקן זכר לפסח יש להשתדל ולהזהר לנהוג בדיניו לחומרא וכ"כ האחרונים [מב ועוד] בדבריו.

וכ"כ **בילקוט יוסף** דבמצה שאוכל בראשונה יש לכוון לצאת ידי חובת אכילת מצת מצווה ובענייני אפיקומן כתב לאכלו גם אחר חצות דרך לכתחילה מחמירים לאכלו קודם חצות. אלא דכתבו **המג"א** ועוד אחרונים בשם **מהר"ל** וכן כתב **הב"ח** דיש לאכול באפיקומן שתי פעמים כזית - אחת כנגד קרבן הפסח - זכר לפסח ואחת מטעם אכילת מצה באחרונה דחיישינן לרשב"ם ודעימינה.

גדולה מזו עשה הב"ח ואחזו בשיטתו של הרשב"ם כעיקר ותירץ קושייתו של הראש כנגדו: ואחד זכר למצה הנאכלת עם הפסח כאשר פירש רשב"ם ואין כורכין אותו במרור ובחרוסת ודלא כמו שהבין הראש מפירושו והיינו טעמא דמצה דווקא שהיא דאורייתא אוכלין באחרונה... אבל מרור וחרוסת שהוא דרבנן אין חיוב לאכלם באחרונה כל עיקר אף לדעת פירוש הרשב"ם. ושכן כתב המרדכי ושלפ"כ יש לאכול פעמיים כזית - אחד לזכר קרבן פסח וכהראש והעיקר כזית באחרונה מצד חיוב דאורייתא של מצה.

ונראה דסברת **רשי והרשב"ם** היא דכיוון שבזמן שביהמק היה קיים היו נאכלים מצה מרור ופסח יחדיו - או בכריכה אחת כהלל או בצמידות זה לזה כרבנן, דלכוע יש לאכלם בצמידות שנאמר 'על מצות ומרורים יאכלוהו, וקרבן הפסח עצמו נאכל בסוף כיוון שצריך לאכלו על השובע, הרי שעיקר זמן אכילת מצה ומרור הוא בסוף הסעודה. דכיוון שכולם ממצוות היום **הרי יש לאכלם אכילה חשובה** - **על השובע** כשאר קרבנות וכדברי הרשב"ם עצמו בהסבר דברי שמואל לעניין אפיקומן. וא"כ אע"ג דבעונותינו ביהמק חרב, הרי עדיין אכילת מצה לא

זוה ממקומה וכדברי הגמרא וא"כ יש לאכלה בסוף כאכילתה בכריכת קרבן הפסח. והעיקר – דאע"ג דיש לאכלה לתיאבון אך חשיבותה באכילתה על השובע.

לעומתם ס"ל **להראש** ודעימיה דכיוון שמצוות אכילת מצה בזהז מדאורי' אינה נלמדת מעל מצות ומרורים יאכלוהו' אלא מפסוק 'בערב תאכלו מצות' לכן שוב אינה תלויה בזמן הפסח, וכיוון **שחשיבות אכילת מצה היא דווקא לתיאבון** ורק בזמן ביהמק כיוון שהיה בה גם חיוב על מצות ומרורים והיא נטפלה לקרבן הפסח שנאכל על השובע לכן נאכלה גם היא בזמנו, אך עיקר חשיבות אכילתה היא דווקא לתיאבון וכדברי התוס' דה באחרונה בראשיתם ולכן קבעוה חכמים למצת מצווה דאורייתא לפני הסעודה וכרכוה עם מרור דרבנן וכורך דהלל. ומצת אפיקומן אינה אלא זכר לקרבן פסח ומדרבנן.

בדין קריאת ההלל עד חצות

עד עתה ראינו כי הצורך להזהר באכילת אפיקומן עד חצות לרשבים הוא כראב"ע ומדאורי' ולאחר מכן שוב אינו יוצא ידי חובת מצווה אם פוסקים כראב"ע ואילו לפוסקים כר"ע, או לרא"ש יש להשתדל בעניין זה מדרבנן אך בודאי שאיננו מדאורייתא.

אמנם ראינו **ברן** שהביא בשם **תוספות וכ"כ הרשב"א** בתשובה בשם **תוס'** שיש לקרוא את ההלל קודם חצות וכן פסק הרמ"א בס"י תע"ז: זיקדים עצמו, שגם ההלל יקרא קודם חצות. ויש להבין מדוע? והלא כל דין זה לכאורה אינו אלא באכילת פסח ומצה ומה שייכותו לעניין ההלל?

וכ"כ **בעל ערוך השולחן**: 'כתב רבינו הרמ"א שיקדים עצמו שגם ההלל יקרא קודם חצות ואינו יודע טעם לזה דמאי ענינא דהלל לחצות?

אמנם **בלבוש** כתב: ז"א שגם ההלל שאומרים אותו לשבח ותהלה על אותו הנס צריך להקדים לאומרו ג"כ קודם חצות. וכ"כ **המב** בטעם הדבר כלבוש.

מבואר מלשונו של הלבוש שאע"ג שוודאי דין חצות לא נתקן מלכתחילה על ההלל אך כיוון שעניינו של ההלל אחד עם עניין קרבן הפסח וחז"ל תקנוהו להודיע על גודל הנס כפי שמטרת אכילת קרבן הפסח מהתורה היא להודיע ולרומם את הקב"ה על נס יציאת מצרים וכל הכלול בו לכן כיוון שזמן הודעת הנס באכילה מסתיים בחצות וכן יש להחמיר, לכן גם זמן הודעת הנס בפינו ע"י ההלל מסתיים בחצות.

ואעפ"כ קצת דחוק לומר כן - דהלא חז"ל שתיקנו אמירת הלל מה אכפת להו שיאריך באמירתו גם כל הלילה, שהרי כל המוסיף הרי זה משובח ואע"ג דמה שהתורה אסרה על אכילת הקרבן לאחר חצות וודאי יש לו טעם למה לחכמים להגביל עכ"פ בדיעבד את אמירת ההלל ולתלותו באופן מוחלט בזמן הפסח? ואמנם **בשעה"צ** כתב בשם הגר"ז ובשם החק יעקב [שהעיר על דברי הרמ"א שאע"פ שיש ראשונים שס"ל הכי אך התוס' במגילה כתבו שאין להחמיר בזה] לנהוג כך רק לכתחילה אך בדיעבד שעבר חצות צריך לומר את ההלל ובברכה. אמנם **בילקוט יוסף** ובהגדה של פסח 'חזון עובדיה' כתב שאם לא אמר הלל לפני חצות שוב יאמרנו לאחר חצות אך בלא ברכה וצ"ע.

עוד טעם בדין זה מצאתי כתוב שלפי שקרבן הפסח טעון הלל באכילתו איכ כשם שאכילת האפיקומן היא זכר לקרבן הפסח הרי ההלל שנאמר אחריו הינו כהלל שנאמר על הקרבן וכפי שזה אינו אלא עד חצות כך ההלל אינו אלא עד חצות ולפי טעם זה יתכן שמי שלא אמר הלל עד חצות איכ שוב לא יאמר הלל ולכה"פ לא יברך עליו וכדאיתא לעיל.

שיטת הפסיקה לקהילות תנימן

מנהג השאמי

בעל השתילי זיתים בסימן תעז' מבאר דברי השוע בצורך להזהר בזמן אכילת מצה של אפיקומן לפני חצות כפי שהבינו פשט דבריו דזוהי חומרא ושלפיקך אין לברך עליו כיוון שהוא זכר בלבד לקרבן הפסח וכהבנת הרא"ש דלעיל. והוסיף לכתוב: זאעג שהרמב"ם כתב שזמנו כל הלילה

ונבאמת הרמב"ם לא כתב כן גבי אפיקומן רק לגבי סתם חיוב מצה מדאורייתא אלא שהרמב"ם לא כתב שיש להזהר לאכלו עד חצות ואכמילן מכל מקום דעתו [של השוע] שיזהר לאכלו קודם חצות:

ניתן להבין מדברי הרמב"ם שהביא שיש לומר גם לצד השני שמי שלא אכל אפיקומן עד חצות יש לו לאכלו כל הלילה ובוודאי שמי שלא אכל מצה לא ימנע מלאכלה. גם לעניין הלל הביא בעל השת"ז את הגהת הרמ"א ונתן לה טעם כלבוש וידוע שכשסל כרמא אז הוא מביא דבריו וא"כ גם בדין זה פסק כמותו אלא שלא כתב לעניין דיעבד וכו'.

מנהג הבלדי

על אף שבד"כ פוסק **המהרי"ץ** כדברי הרמב"ם או לכה"פ כדעת השוע, בעניין זה לא ניתן לומר כן אלא שפוסק כשיטת רשי והרשב"ם. וכה הם דבריו בתכלאל "עץ חיים": "מה שאינו מברך על האפיקומן הואיל והיא מצווה של חובה וכו' ומסביר כפי מה שכתב הרשב"ם בטעם הדבר, הרי להדיא שהיא מצת מצווה דאורי. ועוד הוסיף שם בשם המרדכי לבאר שבאמת בזמן הראשונים לא היו אוכלים מצת מצווה בסעודה אלא מצה עשירה ואח"כ בסוף הסעודה באפיקומן אז היו אוכלים מצת מצווה. זאת ועוד כתב שם "וצריך לאכול מצה של האפיקומן קודם חצות ואם לא יצא ידי חובתו כפסח שאינו נאכל אלא עד חצות:

וכן בעניין ההלל כתב: "ודע דאין להתמתן כל כך, שכבר ידעת שצריך לאכול האפיקומן ולקרות ההלל קודם חצות שהוא לנו במקום הפסח כנודע מהפוסקים ז"ל. וכ"פ בשוע המקוצר. ולא זכיתי בענייני להבין מדוע תפש שיטת רשי והרשב"ם נגד דברי הרמב"ם והרא"ש והרי"ף ובפרט שגם בשוע לא פסק אלא דטוב להזהר ומחומרא ולא מדינא. ובעיון בדבריו בדין אכילת מצה לפני הסעודה משמע דהיא דאורייתא וצ"ע והמקום יאיר עינינו בתורתנו.

יהר שנוכח לכוון בדברינו אלה לאמיתתה של תורה וע"י כך המקום יסייענו לזכות לכך שנאכל מן הזבחים ומן הפסחים ונאמר עליהם הלל שלם ובברכה לפי כל דקדוקי הדינים השייכים בזה.

אמן.

ברך

ייטול מים אחרונים, ויאחז בידו בכוס השלישי ויברך ברכת המזון וקודם שיברך יאמר למנצח
בנגינות וגו', ואחר כך יאמר:

אֲבָרְכָה אֶת יְהוָה בְּכָל עֵת תָּמִיד תִּהְיֶה לְתוֹכִי בְּפִי: סוּף דְּבַר הַכֹּל נִשְׁמַע אֶת
הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֵת מִצְוֹתָיו שָׁמַר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם: תִּהְיֶה לְתוֹךְ יְדְבַר פִּי וּיְבָרַךְ
כָּל בָּשָׂר שֵׁם קִדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וְאֶנְחֵנוּ בְּבָרְכְךָ יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:
וַיְדַבֵּר אֵלָיו זֶה הַשְּׁלֵחַן אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה:

ואם המסובים הם שלושה או יותר חייבים לזמן, ויאמרו:

הֵב לָנוּ וּנְבָרְכֶךָ לְמִלְכָּא עֲלֵינָא קְדִישָׁא וְהַמְסוּבִים עוֹנִים: "שמים". בְּרִשׁוֹת מְלָכָא עֲלֵינָא
קְדִישָׁא וּבְרִשׁוֹתְכֶם נְבָרְכֶךָ שְׂאֵבְלָנוּ מִשְׁלוֹ:

והמסובים עונים: בְּרוּךְ שְׂאֵבְלָנוּ מִשְׁלוֹ וּבְמִטְּבוֹ חַיֵּינוּ:

ואם הם עשרה אומרים: נְבָרְכֶךָ לְאֱלֹהֵינוּ שְׂאֵבְלָנוּ מִשְׁלוֹ:

והמסובים עונים: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שְׂאֵבְלָנוּ מִשְׁלוֹ וּבְמִטְּבוֹ חַיֵּינוּ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךָ הָעוֹלָם, הָאֵל הַזֶּן אוֹתָנוּ וְאֵת הָעוֹלָם כְּלוּ
בְּמִטְּבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד בְּרִיּוּחַ וּבְרַחֲמִים רַבִּים נָתַן לָחֶם לְכָל בָּשָׂר. כִּי לְעוֹלָם
חֶסֶד: וּבְמִטְּבוֹ הַגְּדוֹל תָּמִיד לֹא חָסַר לָנוּ וְאֵל יַחְסֹר לָנוּ מִזֶּן מִזֶּן תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד. כִּי הוּא אֵל זֶן וּמְפָרְגֵם לְכָל וְשִׁלְחָנוּ עֲרוּךְ לְכָל וְהִתְקִין מַתְּנָה וּמִזֶּן לְכָל
בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא בְּרַחֲמָיו וּבְרוּב חֶסְדָּיו בְּאִמּוֹר. פּוֹתַח אֶת יַדְּךָ. וּמִשְׁפִּיעַ
לְכָל חַי רְצוֹן: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַזֶּן אֶת הַכֹּל:

גוֹדֵה לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וּרְחֹבָה
בְּרִית וְתוֹרָה חַיִּים וּמִזֶּן. עַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים.
וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׁרָנוּ. וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלְּמַדְתָּנוּ. וְעַל חֲסֵי רְצוֹנְךָ
שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ. וְעַל חַיִּים וּמִזֶּן שֶׁאַתָּה זֶן וּמְפָרְגֵם אוֹתָנוּ:

ועל הפל יהנה אלהינו אנהנו מודים לך ומברכים את שמך באמור ואכלת
ושבעת. וברכת את יהנה אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך: פרוך
אתה יהנה על הארץ ועל המזון:

רחם יהנה אלהינו עלינו ועל ישראל עמך. ועל ירושלים עירך. ועל הר ציון
משפן בבודך ועל היכלך. ועל מעונך. ועל דבירך. ועל הפית הגדול והקדוש
שנקרא שמך עליו. אבינו רענו זוננו. פרנסנו בלכלנו. הרחינו הרוח לנו
מהרה מפל צרותינו. ונא אל תצריכנו יהנה אלהינו לידי מתנות פשר נדם.
ולא לידי הלואתם. אלא לידך המלאה והרחבה. העשירה והפותרה. יהי
רצון שלא גבוש בעולם הזה. ולא גבלם לעולם הבא. ומלכות בית דוד
משיחך תחזירנה למקומה במהרה בימינו:

בשבת אומרים:

רצה ותחליצנו יהנה אלהינו במצותיך ובמצות יום השביעי. השבת הגדול והקדוש הזה כי
יום גדול וקדוש הוא מלפניך. נשבות בו וננוח בו ונתענג בו במצות חקי רצונך. ואל תהי
צרה ויגון ביום מנוחתנו. והראנו בנחמת ציון במהרה בימינו. כי אתה הוא בעל הנחמות
והגם שאכלנו ושתינו חרבן ביתך הגדול והקדוש לא שכחנו. אל תשכחנו לגנח ואל
תזנחנו לעד כי אל מלך גדול וקדוש אתה:

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר
וזכרוננו וזכרון אבותינו. וזכרון ירושלים עירך. וזכרון משיח בן דוד עבדך.
וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך לפליטה לטובה. לחן לחסד ולרחמים.
לחיים טובים ולשלום. ביום חג המצות הזה ביום טוב מקרא קדש הזה.
לרחם בו עלינו ולהושיענו. זכרנו יהנה אלהינו בו לטובה. ופקדנו בו
לברכה. והושיענו בו לחיים טובים. בדבר ישועה ורחמים. חום וחסד ורחמים
ורחם עלינו. והושיענו כי אליך עיינו. כי אל מלך חנון ורחום אתה:
ותבנה ירושלים עירך במהרה בימינו: פרוך אתה יהנה בונה ירושלים ויאמר
בלחש: אמן:

פרוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם לעד, האל אבינו מלכנו אדירנו.
בוראנו גואלנו. קדושינו. קדוש יעקב. רוענו רועה ישראל. המלך הטוב
והמטיב לכל. שבכל-יום היום הוא המטיב לנו. הוא מטיב לנו. הוא ייטיב לנו.
הוא גמלנו. הוא גומלנו. הוא יגמלנו לעד חן וחסד ורחמים ורינוח והצלחה
וכל-טוב: ויאמר בלחש: אמן:

הרחמן הוא ישתבח על כבודו: הרחמן הוא ישתבח בשמים ובארץ:
הרחמן הוא ישתבח בנו לדור דורים: הרחמן הוא קרן לעמו ירים: הרחמן
הוא יתפאר בנו לנצח נצחים: הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד ולא בבזוי, בהתר
ולא באסור, בנחת ולא בצער: הרחמן הוא יתן שלום בינינו: הרחמן הוא
ישלח ברכה רוחה והצלחה בכל מעשה ידינו: הרחמן הוא יצליח את
דרכינו: הרחמן הוא ישבור עול גלות מהרה מעל צנארנו: הרחמן הוא
יוליכנו מהרה קוממיות לארצנו: הרחמן הוא ירפאנו רפואה שלמה רפואת
הנפש ורפואת הגוף: הרחמן הוא יפתח לנו את ידו הרחבה: הרחמן הוא
יברך כל אחד ואחד ממונו בשמו הגדול כמו שנתברכו אבותינו אברהם
יצחק ויעקב בכל מפל כל. בן יברך אותנו יחד ברכה שלמה. וכן יהי רצון
ונאמר אמן: הרחמן הוא יפרוש עלינו סבת שלומי:

בשבת: הרחמן הוא יגחילנו עולם שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים:

הרחמן הוא יגחילנו יום שכלו טוב:

הרחמן הוא יפע תורתו ואהבתו בלבנו ותהיה יראתו על פנינו לבלתי נחטא.
ויהיו כל מעשינו לישם שמום: הרחמן הוא יחיינו ויזכנו ויקרבנו לימות
המושיח ולבנין בית המקדש ולחיי העולם הבא.

מגדול ישועות מלכו. ועשה חסד למשיחו לךוד ולזרעו עד עולם: כפירים
רשו ורעבו. ודורשי יהוה לא יחסרו כל-טוב: גער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי
צדיק געזב. וזרעו מבקש לחם: כל היום חונן ומלנה וזרעו לברכה: מה
שאכלנו יהיה לשבעה. ומה ששתינו יהיה לרפואה. ומה שהותרנו יהיה

לְבָרְכָהּ בְּדִבְתֵיב נִיתָן לְפָנֶיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיִּזְתְּרוּ בְּדִבְרֵי יְהוָה: בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה. עוֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: בְּרוּךְ הַגֹּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה. וְהָיָה יְהוָה מִבְּטַחוֹ: יְהוָה עֵז לְעַמּוֹ יִתֵּן. יְהוָה יִבְרַךְ אֶת- עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם: עוֹשֵׂה שָׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו וַעֲשֵׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל- עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן:

יברך בורא פרי הגפן על כוס שלישי, וישתה בהסבה, ולא יברך אחריו ברכה אחרונה.

כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשָׁא. וּבָשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:

הלל

ימזוגו לו כוס רביעי ויקרא עליו את ההלל

שִׁפְךָ חֶמְתְּךָ

אֵל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ. וְעַל מַמְלָכוֹת. אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ: כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב. וְאֵת נְוָהוּ הַשָּׁמַיִם: שִׁפְךָ עֲלֵיהֶם וְעַמְּךָ וְחַרוֹן אַפְּךָ יִשְׁיֶגֶם: תִּרְדֹּף בְּאֵף וְתִשְׁמַדֵּם מִתַּחַת שָׁמַיִם יְהוָה:

לֹא לָנוּ

יְהוָה לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד. עַל חֶסֶדְךָ עַל אֲמַתְּךָ: לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם. אִיָּה נָא אֱלֹהֵיהֶם: וְאֱלֹהֵינוּ בְּשִׁמּוֹם. כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה: עֲצַבְיָהֶם כְּסֹף וְזָהַב. מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ. עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנוֹיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ. אֵף לָהֶם וְלֹא יִרְחִיזוּ: יְדֵיהֶם וְלֹא יִמְיִשוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִתְלַכּוּ. לֹא יִהְיוּ בְּגִרוֹנָם: כְּמוֹתֵם יִהְיוּ עוֹשֵׂיהֶם. כֹּל אֲשֶׁר בְּטַח בָּהֶם: יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֲזָרְךָ וּמִגְּנָם הוּא: בֵּית אֶהְרֹן בְּטַחוֹ בַּיהוָה עֲזָרְךָ וּמִגְּנָם הוּא: יִרְאֵי יְהוָה בְּטַחוֹ בַּיהוָה עֲזָרְךָ וּמִגְּנָם הוּא:

יְהוָה זָכְרָנוּ יְבָרֵךְ

יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל. יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אֶהְרֹן: יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים: יִסַּף יְהוָה עֲלֵיכֶם. עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם: בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לַבְּנֵי אָדָם: לֹא הַמְּתִים יְהַלְלוּ-יְהוָה. וְלֹא כָּל יוֹרְדֵי דוּמָה: וְאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד-עוֹלָם הַלְלוּיָהּ: אֲהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנָי: כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי. וּבְנִמֵּי אֶקְרָא: אֶפְפוּנֵי חֲבָלֵי מוֹת וּמִצָּרֵי שְׁאוֹל מִצָּאוּנֵי. צָרָה וַיְגֹזֶן אֶמְצָא: וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא. אָנָּה יְהוָה מְלֶטְהָ נַפְשִׁי: חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק. וְאַלְהֵינוּ מְרַחֵם: שְׁמֹר פְּתָאִים יְהוָה דַּלּוֹתַי וְלֵי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבֵי נַפְשִׁי לְמִנוּחֵיכִי. כִּי יְהוָה גָּמַל עֲלֵיכִי: כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִפְּנוֹת אֶת עֵינַי מִן דְּמָעָה. אֶת בְּגָלֵי מִדְּחַי: אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: הָאֲמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר. אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד: אֲנִי אֲמַרְתִּי בְחַפְזִי. כָּל-הָאָדָם כּוֹזֵב:

מָה אָשִׁיב

לַיהוָה כָּל תַּגְּמוּלוֹהִי עָלַי: כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא. וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: נְדַרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם. נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ: יָקָר בְּעֵינַי יְהוָה הַפְּנוֹתָה לְחַסִּידָיו: אָנָּה יְהוָה כִּי אֲנִי עֲבָדְךָ אֲנִי עֲבָדְךָ בֶּן אֲמַתְךָ. פִּתְחַת לְמוֹסְרֵי: לְךָ אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: נְדַרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם. נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ: בְּחַצְרוֹת בֵּית יְהוָה בְּתוֹכֵי יְרוּשָׁלַיִם הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּ אֶת יְהוָה

כָּל גּוֹיִם. שִׁבְחוּהוּ כָּל הָאֲמוּם: כִּי גָבַר עֲלֵינוּ חַסְדּוֹ וְאַמַּת יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

הודו ליהנה פי טוב.	פי לעולם חסדו:
יאמר נא ישראל.	פי לעולם חסדו:
יאמרו נא בית אהרן.	פי לעולם חסדו:
יאמרו נא יראי יהנה.	פי לעולם חסדו:

מן המצר

קראתי יה. ענני בפרחב יה: יהנה לי לא אירא. מה יעשה לי אדם: יהנה לי בעוזרי. ואני אראה בשנאי: טוב לחסות ביהנה מפטח באדם: טוב לחסות ביהנה מפטח בנדיבים: כל גוים סבבוני. בשם יהנה פי אמילם: סבבוני גם סבבוני. בשם יהנה פי אמילם: סבבוני כדבורים דעכו באש קוצים. בשם יהנה פי אמילם: דחה דחיתני לנפל. ויהנה עזרני: עזי וזמרת יה. ויהי לי לישועה: קול רנה וישועה באהלי צדיקים. ימין יהנה עשה חיל: ימין יהנה רוממה. ימין יהנה עשה חיל: לא אמות פי אחיה. ואספר מעשי יה: יסוד יסרני יה. ולמות לא נתנני. פתחו לי שערי צדק. אבא בם אודה יה: זה השער ליהנה צדיקים יבאו בו:

אודך פי עניתני. ותהי לי לישועה:

אודך פי עניתני. ותהי לי לישועה:

אכן מאסו הבונים. היתה לראש פנה:

אכן מאסו הבונים. היתה לראש פנה:

מאת יהנה היתה זאת. היא נפלאת בעינינו:

מאת יהנה היתה זאת. היא נפלאת בעינינו:

זה היום עשה יהנה נגילה ונשמחה בו:

זה היום עשה יהנה נגילה ונשמחה בו:

אנא יהנה הושיעה נא: אנא יהנה הושיעה נא:

אנא יהנה הצליחה נא: אנא יהנה הצליחה נא:

בְּרוּךְ הַבּוֹא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה:

בְּרוּךְ הַבּוֹא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה:

אֵל יְהוָה נִיָּאָר לָנוּ אֶסְרוּ חַג בְּעִבּוֹתַיִם. עַד קַרְנֹת הַמְּזוֹבָח:

אֵל יְהוָה נִיָּאָר לָנוּ אֶסְרוּ-חַג בְּעִבּוֹתַיִם. עַד קַרְנֹת הַמְּזוֹבָח:

אֵלֵי אֶתָּה וְאוֹתְךָ. אֱלֹהֵי אֲרוֹמָמְךָ:

אֵלֵי אֶתָּה וְאוֹתְךָ. אֱלֹהֵי אֲרוֹמָמְךָ:

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

הוֹדוּ לְאֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

הוֹדוּ לְאֲדֹנָי הָאֲדֹנָיִם.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לַעֲשֵׂה נִפְלְאוֹת וְגִדְלוֹת לְבָדוֹ.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לַעֲשֵׂה הַשָּׁמַיִם בְּתַבְנִיחַ.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל-הַמַּיִם.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לַעֲשֵׂה אוֹרִים וְגִדְלִים.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

אֶת הַשָּׁמֶשׁ לְמַמְשָׁלַת בַּיּוֹם.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

אֶת הַיָּרֵחַ וְכּוֹכָבִים לְמַמְשָׁלוֹת בַּלַּיְלָה.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לְמַכּוּהַ מִצָּרִים בְּבִכּוֹרֵיהֶם.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכֶם.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעַת נְשׂוּיָה.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לְגִזּוֹר יָם-סוּף לְגִזְרִים.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

וַיַּעַר פְּרַעֲיָה וַחֲיִילוֹ בַּיּוֹם סוּף.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לְמוֹלֵךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לְמַכּוּהַ מְלָכִים וְגִדְלִים.

וַיִּהְיֶה מַלְכִים אֲדִירִים.
לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי.
וַיִּלְעֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן.
וַיִּנְתֵּן אֲרָצָם לְנַחֲלָה.
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עֲבָדָיו.
שָׁבַשְׁפָּלְנוּ זָכַר לָנוּ.
וַיִּפְרָקֵנוּ מִצָּרֵינוּ.
נֹתֵן לָחֵם לְכֹל בָּשָׂר.
הוֹדִוּ לְאֵל הַשָּׁמַיִם.

כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָיו:
כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָיו:
כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָיו:
כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָיו:
כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָיו:
כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָיו:
כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָיו:
כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָיו:
כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָיו:

נִשְׁמַת כָּל חַי

תִּבְרַךְ אֶת שְׁמֶךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תִּפְאָר וּתְרוּמָם זְכָרְךָ מִלְּפָנֵינוּ תָּמִיד. מִן-הָעוֹלָם וְעַד-הָעוֹלָם אַתָּה אֵל. וּמִבְּלַעֲדֶיךָ אֵין לָנוּ (מֶלֶךְ) גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ. פּוֹדֶה וּמַצִּיל. וְעוֹנֶה וּמְרַחֵם. בְּכֹל-עַת צָרָה וְצוּקָה. אֵין לָנוּ מֶלֶךְ עוֹזֵר וְסוֹמֵךְ אֶלָּא אַתָּה:

אֱלֹהֵי הַרְאֵשׁוֹנִים וְהַאֲחֵרוֹנִים. אֱלֹהֵי כָּל בְּרִיּוֹת. אֲדוֹן כָּל-תּוֹלְדוֹת. הַמְּהַלֵּל בְּכֹל הַתְּשׁוּבָחוֹת. הַמְּנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים. וַיְהוָה אֱלֹהִים אֱמֶת. לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמְּעוֹרֵר יְשָׁנִים וְהַמְּקַיֵּץ גֵּרָדִים. מְתִיב מֵתִים. וְרוֹפֵא חוֹלִים. פּוֹקֵחַ עֲוֹרִים. וְזוֹקֵף כְּפוּפִים. הַמְּשִׁיחַ אֱלָמִים. וְהַמְּפַעֵחַ גַּעְלָמִים. וְלֶךְ לְבָרְךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים:

וְאֵלֵינוּ מְלֵא שִׂירָה בָּיָם. וְלִשְׁוֹנֵנוּ רִנָּה בְּהַמּוֹן גְּלִיו וְשִׁפְתוֹתֵינוּ שְׂבַח בְּמִרְחָבֵינוּ רַקִּיעַ. וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת בְּשִׁמְשׁ וּבְכִרְחַח. וְיַדֵּינוּ פְּרוּשׁוֹת בְּגִשְׁרֵי שָׁמַיִם. וְרַגְלֵינוּ קְלוֹת בְּאֵילוֹת. אֵין אֲנַחְנוּ מִסְּפִיקִין לְהוֹדוֹת לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וְלְבַרְכָּךָ אֶת שְׁמֶךָ מִלְּפָנֵינוּ. עַל אַחַת מֵאֵלֶּף אֵלֶּפִים וְרוֹב רַבִּי רַבּוֹת פְּעָמִים. הַמְּזוּכָּוֹת גַּסִּים וּנְפִלְאוֹת שְׁעֵשִׂית עִמָּנוּ וְעַם אֲבוֹתֵינוּ. מִלְּפָנֵינוּ מִמְּצָרִים וְאֲתָתְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. בְּרָעַב וּנְתָתָנוּ. וּבְשִׁבְעַת כֹּלִפְלָתָנוּ מִחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ. מִדְּבָר

מלמדתנו. ומחללים רעים ורבים דליתנו. עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו
חסדיך. על פני אברים שפלגת בנו. ורוח ונשמה שנפחת באפינו. ולשון אשר
שמת בפינו. הן הם יודו ויברכו. וישבחו. ויפארו. וישוררו. את-שמך מלכנו
תמיד. פי כל-פה לך יודה. וכל- לשון לך תשבח. וכל-עין לך תצפה וכל-
כרך לך תכרע. וכל-קומה לפניך תשתחוה. והלכות יראוך והקרב
והקליות יזמרו לשמך. בדבר שנאמר כל עצמתי תאמרנה יהוה מי כמוך
מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגזלו: שועת עניים אתה תשמע. צעקת
הדל תקשיב ותושיע וכתוב רגנו צדיקים ביהוה לישרים נאנה תהלה:

בפי ישרים תתרום:
ובשפתי צדיקים תתברך:
ובלשון חסידים תתקדש:
ובקרב קדושים תתהלל:

במקהלות

רבבות עמך בית ישראל שפן חובת כל היצורים לפניך יהוה אלהינו ואלהי
אבותינו להודות. להלל. לשבח. לפאר. לרום. להדר. ולנצח. על כל דברי
שירות ותשבחות דוד בן ישי עבדך משיחך:

ובכן ישתבח

שמך לעד מלכנו האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ פי-לך נאה
יהוה אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד. שיר ושבחה. הלל וזמרה. עז
וממשלה. נצח. גדלה. גבורה. תהלה ותפארת. קדשה ומלכות. ברכות
והודאות לשמך הגדול והקדוש. ומעולם ועד-עולם אתה אל:

יהללוך

יהוה אלהינו כל מעשיך נחסיך וצדיקים עושי רצונך ועמך בית ישראל כלם בְּרָנָה יודו ויברכו וישבחו ויפארו את שם כבודך. פי לך טוב להודות. וילשמך געים לומר. ומעולם ועד עולם אתה אל. ברוך אתה יהוה מלך מהלל בתשבחות.

וישתה כוס רביעי בהסבה ויברך :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, בורא פרי הגפן:

אחר כך יברך ברכה אחרונה

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, על הגפן ועל פרי הגפן ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מפריה. רחם יהוה אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל הר ציון משפן כבודך. ועל מזבחך. ועל היכלך. ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בְּיָמֵינוּ. והעלנו לתוכה. ושמחנו בכנינה ונברך עליה בקדשה ובטהרה. בשבת ורצה והחליצנו ביום השבת הזה. ושמחנו ביום חג המצות הזה. ביום טוב מקרא קדש הזה. פי אתה טוב ומטיב לכל. ונודה לך יהוה אלהינו על הארץ ועל פרי הגפן. ברוך אתה יהוה על הארץ ועל פרי הגפן: (על יין של ארץ ישראל יאמר: פרי גפנה).

בדין טעמו פגמו

משה מנשה בן-אורן נ"י / כיתת יא

המקור לדין טעמו פגמו

הגמרא בדף קה: הביאה ברייתא המדברת על אדם שנכנס לביתו במוצש ומעונין לאכול וכן להבדיל ויש לו רק כוס אחת לצורך הבדלה וברכת המזון. אומרת הברייתא שהאדם ימשיך לאכול ואח"כ יברך ברהמזו ויעשה הבדלה.

הגמרא מעוניינת ללמוד מדברי הברייתא הזאת את הדין של טעמו פגמו. הכוונה של דין זה היא שאם אדם שתה מכוס היין הוא פוגם את היין שנשאר בכוס ועי כך אינו ראוי יותר לקידוש או להבדלה.

הגמרא מבינה בדין זה שתי הבנות:

הבנה ראשונה: שיש בכוס קצת פחות משיעור שתי רביעיות וכאשר האדם שתה נשארה בכוס רביעית הלוג יין ולכן ישנו שיעור מספיק של יין כדי לעשות אתו קידוש או הבדלה או ברכת המזון אבל בגלל ששתה מהכוס לכן היין שנשאר בכוס נפגם ואינו ראוי יותר לקידוש. לפי הבנה זו אנו יכולים ללמוד מהברייתא את הדין של טעמו פגמו.

הבנה שנייה: יש בכוס שיעור של רביעית הלוג וקצת, וכאשר האדם שתה מהכוס היין לא ראוי יותר לכוס של ברכת המזון מכיוון שנשארה פחות מרביעית הלוג יין ולצורך כוס של ברכה צריך שיהיה שיעור רביעית ולפי הסיבה לטעמו פגמו שבברייתא איננה העובדה שהיין לא ראוי לקידוש אלא מכיוון שאין בו שיעור.

ניתן לומר מסברא שישנה מחלוקת בין שתי הבנות אלו האם יין ששתו ממנו הינו ראוי לקידוש או להבדלה או שמא איננו ראוי. אולם קצת קשה לומר כן שהרי בוודאי מסתבר שיין ששתו ממנו איננו ראוי לעשות בו שימוש אחר אלא יש להשתמש ביין שהיינו נותנים ממנו לאדם אחר לשתות ובפרט לאדם חשוב.

עוד ניתן להסביר שביין סתם ששתו ממנו לא נחלקו רק ביין שהשתיה ממנו היתה לצורך מצווה אחרת שבזה נחלקו שתי ההבנות האם ביין כזה ניתן להשתמש לצורך מצווה נוספת.

אמנם **התוס'** בדף קו. בדה 'משום' אומר מסברא שאין מחלוקת בין שני ההבנות הנל אלא בשאלה האם יכולה להיות הברייתא מקור של הדין 'טעמו פגמו' במובן של היות היין ראוי לקידוש אך שלכיוע הלכה למעשה אין להשתמש ביין ששתו ממנו לצורך דבר אחר.

השוע פסק בסימן קפב' סעיף ג' בהלכות ברכת המזון בדין כוס של ברכה שצריך שהיין יהיה לא פגום שאם אדם שתה ממנו פגמו והוא הדין גם לכוס של קידוש והבדלה כפי שמופיע בדיני שבת.

המשנה ברורה מוסיף ואומר שישנה אפשרות לתקן את הכוס ע"י ששופך לתוכה יין מתוך הבקבוק וע"י כך ניתן לשוב ולברך על כוס זאת.

דין כוס פגום בדיעבד

אומר **הרשב"ם** בדף קו. בדה 'קפיד' שלכ"ע אם רוצה לשתות מהיין הפגום צריך לברך עליו בורא פרי הגפן כעל כל יין אחר אבל אינו רשאי לכתחילה לקדש עליו.

הרשב"ם מוסיף לומר שכל זה לכתחילה אבל בדיעבד אם אין לו יין אחר יכול לקדש או להבדיל או להשתמש לכוס של ברכה ביין פגום.

דברי הרשב"ם מוקשים לתוס' 'ודי' קפיד' מכיוון שהברייתא אמרה שמי שיש לו רק כוס אחת יאכל ויברך ברהמ"ז ויבדיל על אותה כוס למרות שבדרך כלל אין לאכול לפני הבדלה אך לכאורה לדעת הרשב"ם היה ראוי לעשות הבדלה בתחילה ולשתות ולאחר גמר הסעודה יברך ברמה"ז על הכוס הפגומה מכיוון שהוא נמצא במצב של דיעבד כי יש לו כוס אחת.

ברם אומרים **התוס'** שאפשר לסמוך על שיטת הרשב"ם בשעת הדחק.

וכן פסק **השוע** בסימן קפב' סעיף ז' כשיטתם של התוס' שניתן לסמוך על הרשב"ם ולברך על כוס פגומה בשעת הדחק.

האם כל שימוש מתוך כוס היין פוגמת

עניין נוסף בדין טעמו פגמו עוסק באדם שלא שתה מהכוס של הברכה אלא העביר את היין לכוס אחרת או שהעביר לתוך ידו או שלקח בידו האם פגם את הכוס או לא.

התוס' [דה' שמע מינה' קה:] מוכיחים מתירוץ הגמרא במס' ברכות דף נב. דטעים ליה בידיה' שמי שמעביר מכוס אחת לכוס אחרת ודאי שאינו פוגם את היין שבכוס הראשונה. אמנם במקרה שלנו בברייתא איא להציע לאדם לטעום בידיו או להעביר לכוס אחרת כיוון שישנו חיוב לשתות כוס של ברכה/קידוש מכוס שיש בה רביעית. והשווע פסק בסימן קפב סעיף ג **כתוס'** שהיין לא נפגם כאשר מעבירים אותו לכוס אחרת או לתוך ידו או שלקח בידיו.

האם צריך לדאוג שלכול המסובים יהיו כוסות מתוקנות או שאפשר שיהיו פגומות

הגמרא בדף קו. מספרת על רב אשי שכשעשה קידוש בבוקר שבת והאריך בברכת בורא פרי הגפן שתה אחד מהנוכחים מכוסו ולא המתין עד שרב אשי בעצמו ישתה.

התוס' בדף קו. דה' הוה גחין' משווים מקרה זה לירושלמי ממנו משמע שאין לטעום עד שישתה המברך ומתמצים שהדבר תלוי בשאלה האם המסובים זקוקים לכוסו של המברך כי יש רק כוס אחת ולכן חייבים לחכות לו עד שישתה או שבפני כל אחד קיימת כוס ואין הם זקוקים לכוסו של המברך.

התוס' מסבירים שגם אם המברך שופך מכוסו לכוס של כל אחד ואחד כיוון שאין להם יין הדבר לא מתיר להם לשתות עד שישתה המברך.

עניין זה מעלה את השאלה – מה אם יש לפני המסובים כוסות פגומים – האם הם צריכים לשתות דווקא מכוס שאינו פגום ולכן ימתינו לכך שהמברך ימוזג לכוס שלהם או שיכולים לשתות מייד וכל דין טעמו פגמו שייך רק במי שמקדש אך לא במסובים ולכן אין הם צריכים לחכות לו ויכולים לשתות מייד אחרי ברכתו.

התוס' נוקטים בפשטות שלכתחילה יש לשתות מיין שאינו פגום גם למסובים ולכן עומדים במצב כזה בפני שתי אפשרויות:

אפשרות ראשונה: אם הכוסות מתוקנים יכולים לשתות מיד ואם הם פגומים אז המקדש לאחר שקידש לפני שתיתו מוזג לכולם ומתקן את הכוסות שלהם ואז שותה ואח"כ הם שותים.

אפשרות שניה: המברך ישתה מיד לאחר הקידוש ושאר המסובים ישתו מכוסו ולא חשיב פגום כיוון שזוהי כוס הברכה ובשעת הברכה לא הייתה פגומה.

אולם אסור למסובים לשתות מכוסות היין אם המברך תקן להם את יינם מכוסו עד לאחר שתיתו כיוון שלא ניתן לתקן עי יין פגום כוסות פגומים אחרים ובשתיית היין פוגם המקדש את כוסו לעניין זה.

ונפסק כך **בשורע** כתוס' הזה' בסימן רעא סעיף טז ו-יז וכן בסימן קצ סעיף א שאם כוסות המסובים פגומים לפני השתיה מתקן המקדש את הכוסות שלהם ורק אז הוא שותה ואחריו הם שותים או שישתו כולם מכוסו.

נרצה

אם עשה כסדר הזה יהיה רצוי לפני השם יתברך, ויזכה לשנים רבות נעימות וטובות.

בִּי לֹא נֶאֱתָה. בִּי לֹא יֶאֱתָה.

אֲדִיר בְּמְלוּכָה, בְּחֹר בְּהִלְכָה, גְּדוּדָיו יֹאמְרוּ לֹא:
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אַף לֵךְ, לֵךְ יי הַמְּמַלְכָה.
בִּי לֹא נֶאֱתָה, בִּי לֹא יֶאֱתָה.

דָּגוּל בְּמְלוּכָה, הָדוּר בְּהִלְכָה, וְתִיקוּ יֹאמְרוּ לֹא:
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אַף לֵךְ, לֵךְ יי הַמְּמַלְכָה.
בִּי לֹא נֶאֱתָה, בִּי לֹא יֶאֱתָה.

זַפְּאֵי בְּמְלוּכָה, חֶסֶן בְּהִלְכָה מְפַסְרֵיו יֹאמְרוּ לֹא:
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אַף לֵךְ, לֵךְ יי הַמְּמַלְכָה.
בִּי לֹא נֶאֱתָה, בִּי לֹא יֶאֱתָה.

יְחִיד בְּמְלוּכָה, כְּבִיר בְּהִלְכָה לְמוֹדָיו יֹאמְרוּ לֹא:
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אַף לֵךְ, לֵךְ יי הַמְּמַלְכָה,
בִּי לֹא נֶאֱתָה, בִּי לֹא יֶאֱתָה.

מוֹשֵׁל בְּמְלוּכָה, גּוֹרָא בְּהִלְכָה סְבִיבָיו יֹאמְרוּ לֹא:
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אַף לֵךְ, לֵךְ יי הַמְּמַלְכָה.
בִּי לֹא נֶאֱתָה, בִּי לֹא יֶאֱתָה.

עֲנִיו בְּמְלוּכָה, פּוֹדֶה בְּהִלְכָה, צַדִּיקוּ יֹאמְרוּ לֹא:
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אַף לֵךְ, לֵךְ יי הַמְּמַלְכָה.
בִּי לֹא נֶאֱתָה, בִּי לֹא יֶאֱתָה.

קְדוֹשׁ בְּמְלוּכָה, רְחוּם בְּהִלְכָה שְׁנֵאֲנָיו יֹאמְרוּ לֹא:
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אַף לֵךְ, לֵךְ יי הַמְּמַלְכָה.

כּי לֹא נֶאֱתָהּ, כּי לֹא יֵאָתָהּ.

תִּקְרָא בְּמַלְוָכָה, תִּזְמַר בְּהַלְכָה תִּמְיִמִיו יֹאמְרוּ לֹא:
לֵךְ יֵלֵךְ, לֵךְ כּי לֵךְ, לֵךְ אִם לֵךְ, לֵךְ ייִ הַמְּלָכָה.
כּי לֹא נֶאֱתָהּ, כּי לֹא יֵאָתָהּ.

אֲדִיר הוּא

יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב.

בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְוֹב.

אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב.

בְּחֹר הוּא, גְּדוֹל הוּא, דָּגוּל הוּא

יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב. בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְוֹב.

אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב.

הַדּוֹר הוּא, נְתִיק הוּא, זָכַי הוּא, חָסִיד הוּא

יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב. בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְוֹב.

אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב.

טָהוֹר הוּא, יָחִיד הוּא, כַּבִּיר הוּא, לְמוֹד הוּא, מְלֶכֶךְ הוּא

יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב. בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְוֹב.

אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב.

נֹרְאָה הוּא, סַגִּיב הוּא, עֲזוּז הוּא, פּוֹדֵה הוּא, צַדִּיק הוּא

יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב. בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְוֹב.

אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב.

קְדוֹשׁ הוּא, רַחוּם הוּא, שְׂפִי הוּא, תִּקְרָא הוּא

יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב. בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְוֹב.

אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב.

אָחַד מִי יוֹדַע. אָחַד אֲנִי יוֹדַע.

אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָץ:

שְׁנַיִם מִי יוֹדַע. שְׁנַיִם אֲנִי יוֹדַע.

שְׁנַיִם לַחֹת הַבְּרִית. אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָץ:

שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדַע. שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדַע.

שְׁלֹשָׁה אַבּוֹת. שְׁנַיִם לַחֹת הַבְּרִית. אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים

וּבְאֲרָץ:

אַרְבַּע מִי יוֹדַע. אַרְבַּע אֲנִי יוֹדַע.

אַרְבַּע אִמּוֹהוֹת. שְׁלֹשָׁה אַבּוֹת. שְׁנַיִם לַחֹת הַבְּרִית. אָחַד אֱלֹהֵינוּ

שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָץ:

חֲמִשָּׁה מִי יוֹדַע. חֲמִשָּׁה אֲנִי יוֹדַע.

חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמּוֹהוֹת. שְׁלֹשָׁה אַבּוֹת. שְׁנַיִם לַחֹת

הַבְּרִית. אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָץ:

שֵׁשׁ מִי יוֹדַע. שֵׁשׁ אֲנִי יוֹדַע.

שֵׁשׁ סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמּוֹהוֹת.

שְׁלֹשָׁה אַבּוֹת. שְׁנַיִם לַחֹת הַבְּרִית. אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים

וּבְאֲרָץ:

שִׁבְעָה מִי יוֹדַע. שִׁבְעָה אֲנִי יוֹדַע.

שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא. שֵׁשׁ סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה.

אַרְבַּע אִמּוֹהוֹת. שְׁלֹשָׁה אַבּוֹת. שְׁנַיִם לַחֹת הַבְּרִית. אָחַד אֱלֹהֵינוּ

שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָץ:

שְׁמוֹנָה מִי יוֹדַע. שְׁמוֹנָה אֲנִי יוֹדַע.

שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא. שֵׁשׁ סְדְרֵי מִשְׁנָה.

חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמּוֹהוֹת. שְׁלֹשָׁה אַבּוֹת. שְׁנַיִם לַחֹת

הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמוֹם וּבְאָרְץ:

תִּשְׁעָה מִי יוֹדֵעַ. תִּשְׁעָה אֲנִי יוֹדֵעַ.

תִּשְׁעָה יְרַחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה. שְׁבַעַת יָמֵי שְׁפָתָא. שְׁלֹשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמּוֹהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמוֹם וּבְאָרְץ:

עֲשָׂרָה מִי יוֹדֵעַ. עֲשָׂרָה אֲנִי יוֹדֵעַ.

עֲשָׂרָה דְּבָרֵיָא. תִּשְׁעָה יְרַחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה. שְׁבַעַת יָמֵי שְׁפָתָא. שְׁלֹשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמּוֹהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית אֶחָד אֱלֹהֵינוּ. שְׁבַשְׁמוֹם וּבְאָרְץ:

אֶחָד עֲשָׂר מִי יוֹדֵעַ אֶחָד עֲשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ.

אֶחָד עֲשָׂר בּוֹכְבֵיָא. עֲשָׂרָה דְּבָרֵיָא. תִּשְׁעָה יְרַחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה. שְׁבַעַת יָמֵי שְׁפָתָא. שְׁלֹשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמּוֹהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמוֹם וּבְאָרְץ:

שְׁנַיִם עֲשָׂר מִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם עֲשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ.

שְׁנַיִם עֲשָׂר שְׁבִטֵיָא. אֶחָד עֲשָׂר בּוֹכְבֵיָא. עֲשָׂרָה דְּבָרֵיָא. תִּשְׁעָה יְרַחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה. שְׁבַעַת יָמֵי שְׁפָתָא. שְׁלֹשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמּוֹהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמוֹם וּבְאָרְץ:

שְׁלֹשָׁה עֲשָׂר מִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה עֲשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ.

שְׁלֹשָׁה עֲשָׂר מִדְּבָרֵיָא. שְׁנַיִם עֲשָׂר שְׁבִטֵיָא. אֶחָד עֲשָׂר בּוֹכְבֵיָא. עֲשָׂרָה דְּבָרֵיָא. תִּשְׁעָה יְרַחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה. שְׁבַעַת יָמֵי שְׁפָתָא. שְׁלֹשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמּוֹהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמוֹם וּבְאָרְץ:

חד גדיא

חד גדיא. דזבין אפא בתרי זיזי. חד גדיא חד גדיא:

ואתא שונרא ואכלה לגדיא. דזבין אפא בתרי זיזי.

חד גדיא חד גדיא:

ואתא כלפא ונשך לשונרא. דאכלה לגדיא. דזבין אפא

בתרי זיזי.

חד גדיא חד גדיא:

ואתא חומרא. ויהפה לכלפא. דנשך לשונרא. דאכלה

לגדיא. דזבין אפא בתרי זיזי.

חד גדיא חד גדיא:

ואתא גורא. ושחרף לחומרא. דיהפה לכלפא. דנשך

לשונרא. דאכלה לגדיא. דזבין אפא בתרי זיזי.

חד גדיא חד גדיא:

ואתא מניא. וכבה לגורא. דשחרף לחומרא. דיהפה לכלפא.

דנשך לשונרא. דאכלה לגדיא. דזבין אפא בתרי זיזי.

חד גדיא חד גדיא:

ואתא תורא ושתה למניא. דיהפה לגורא. דשחרף לחומרא.

דהפה לכלפא. דנשך לשונרא. דאכלה לגדיא. דזבין אפא

בתרי זיזי.

חד גדיא חד גדיא:

ואתא השוחט. ושחט לתורא. דשתה למניא. דכבה לגורא.

דשחרף לחומרא. דיהפה לכלפא. דנשך לשונרא. דאכלה

לגדיא. דזבין אפא בתרי זיזי.

חד גדיא חד גדיא:

וַאֲתָא מְלֵאךְ הַמְּנוֹת. וְשַׁחַט לְשׁוֹחַט. דְּשַׁחַט לְתוֹרָא. דְּשַׁחַתָּה
 לְמֵיָא. דְּכָבֵה לְנוֹרָא. דְּשַׁרְף לְחוּטְמָא. דְּהַבֵּה לְכַלְפָּא.
 דְּנַשֵּׁךְ לְשׁוּנְרָא. דְּאַכְלָה לְגְדֵיָא. דְּזַבִּין אָפָא בְּתֵרֵי זַוְזֵי.
 חַד גְּדֵיָא חַד גְּדֵיָא:

וַאֲתָא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְשַׁחַט לְמְלֵאךְ הַמְּנוֹת. דְּשַׁחַט
 לְשׁוֹחַט. דְּשַׁחַט לְתוֹרָא. דְּשַׁחַתָּה לְמֵיָא. דְּכָבֵה לְנוֹרָא.
 דְּשַׁרְף לְחוּטְמָא. דְּהַבֵּה לְכַלְפָּא. דְּנַשֵּׁךְ לְשׁוּנְרָא. דְּאַכְלָה
 לְגְדֵיָא. דְּזַבִּין אָפָא בְּתֵרֵי זַוְזֵי.
 חַד גְּדֵיָא חַד גְּדֵיָא:

שִׁיר הַשִּׁירִים

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו, ורחימו ודחילו, ליחדא שם י"ה
 בו"ה ביחודא שלים (יהוה) בשם כל ישראל, הגה אנחנו באים לשיר בקול נעים שיר
 השירים לתקן את שורשה במקום עליון ויהי נועם וכו'.

א. שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לְשַׁלְמֵה: יִשְׁקְנִי מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ בִּי מִזִּבְחֵי מִיָּין:
 לְרֵיחַ שְׂמִינִיךְ מִזִּבְחֵי שְׂמֵן תּוֹרֵק שְׂמִיךְ עַל בֶּן עֲלְמוֹת אֶהְבוּךְ: מִשְׁכְּנֵי אַחֲרֵיךְ
 נְרוֹצָה יְבִיאֵנִי הַמְּלַךְ חֲדָרָיו נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בְּךָ נְזַבִּירָה דְדִיךְ מִיָּין מִיִּשְׁרִים
 אֶהְבוּךְ: שַׁחוּרָה אֲנִי וְנֹאדָה בָּנוֹת יְרוּשָׁלַם כְּפֶאֱהָלִי קִדְר פִּירִיעוֹת שְׁלֵמָה: אֵל
 תְּרַאוּנִי שְׂאֵנִי שַׁחַרְחֲרֵת שְׁשִׁזְפֵתֵנִי הַשְׁמֵשׁ בְּנֵי אֲמִי נִחְרוּ בִּי שְׁמֵנִי נִמְרָה אֵת
 הַבְּכָרִים בְּרַמִּי שְׁלִי לֹא נִמְרָתִי: הַגִּידָה לִּי שְׂאֶהְבֶּה נִפְשִׁי אֵיכָה תִרְעָה אֵיכָה
 תִּרְבִּיץ בְּצִהָרִים שְׁלֵמָה אֶהְיָה כְּעֶמְטָה עַל עֲדָרֵי חֲבֵרֶיךָ: אִם לֹא תִדְעִי לָךְ
 הִיפָה בְּנָשִׁים צְאִי לָךְ בְּעֵקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֵת גְּדִיתֶךְ עַל מִשְׁפְּנוֹת הָרְעִים:
 לְסִסְתִּי בְּרַכְבִּי פְרָעָה דְמוֹתֶיךָ רַעֲתֵי: נְאוּוּ לְחַיֶּיךָ בְּתֵרִים צְנֹאֲהֶךָ בְּחֶרְזִים:
 תוֹרֵי זָהָב גַּעֲשׂה לָךְ עַם נִקְדוֹת הַכֶּסֶף: עַד שְׁהִמְלֵךְ בְּמַסְבוֹ נִרְדִּי גֵתֵן רֵיחוֹ:
 צְרוּר הַפֹּר דוֹרֵי לִי בֵּין שְׂדֵי יְלִין: אֲשַׁפֵּל הַכַּפָּר דוֹרֵי לִי בְּכַרְמֵי עֵין גְּדִי: הַנֶּךְ

יָפָה רַעֲיָתִי הַגָּדַד יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים: הַגָּדַד יָפָה דוֹדִי אַף גַּעִים אַף עַרְשֵׁנִי רַעֲנָנָה:
קָרוֹת בְּתֵינִי אֲרָזִים (רחיטנו) רַהֲיִטְנוּ בְּרוֹתִים:

ב. אֲנִי חִבְּצַלְתַּת הַשְּׁרוֹן שׁוֹשְׁנַת הָעֵמְקִים: כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים בֵּין רַעֲיָתִי בֵּין
הַבְּנוֹת: כְּתַפּוּחַ בְּעֵצֵי הַיַּעַר בֵּין דוֹדֵי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חֲמֻדָּתִי וַיִּשְׁכַּתִּי וּפְרִיִּי
מִתּוֹק לְחֵבִי: הִבִּיאֲנִי אֶל בֵּית הַיָּיִן וְדִגְלוּ עָלַי אַהֲבָה: סִמְכוּנִי בְּאִשִּׁישׁוֹת
רַפְדוּנִי בַּתַּפּוּחִים כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי: שָׁמְאָלוּ תַחַת לְרֵאשֵׁי וַיִּמְיִנוּ תַחֲבָקְנִי:
הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת אוֹ בְּאֵילוֹת הַשְּׂדֵה אִם תַּעֲרִירוּ וְאִם
תַּעוֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה עַד שְׁתַּחֲפִּיץ: קוֹל דוֹדֵי הִנֵּה זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל הַהַרִים
מִקַּפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת: דוֹמָה דוֹדֵי לְצַבִּי אוֹ לְעַפְרַת הָאֵילִים הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחֵר
בְּתֵלְנוּ מִשְׁנִיחַ מִן הַחֲלֹנוֹת מִצִּיץ מִן הַחֲרָבִים: עֲנֵה דוֹדֵי וְאָמַר לִי קוֹיֵמִי לָךְ
רַעֲיָתִי יָפָתִי וְלִכְבִּי לָךְ: כִּי הִנֵּה (הַסְתוּ) הַסְתִּיו עֶבֶר הַגֹּשֶׁם חֲלָף הַלַּךְ לֹא:
הַנְּצָנִים נִרְאוּ בְּאֲרָץ עַת הַזְּמִיר הַגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר גִּשְׁמַע בְּאֲרָצְנוּ: הַתְּאֵנָה
חֲנֻטָה פָּגִיָה וְהַגְּפָנִים סְמָדָר נִתְּנוּ רֵיחַ קוֹיֵמִי (לְכִי) לָךְ רַעֲיָתִי יָפָתִי וְלִכְבִּי לָךְ:
יוֹנָתִי בְּחֻגֵי הַסֶּלַע בְּסֶתֶר הַמַּדְרֵגָה הִרְאִינִי אֶת מְרֹאֵךְ הַשְּׁמִיעִינִי אֶת קוֹלְךָ כִּי
קוֹלְךָ עָרַב וּמְרֹאֵךְ נֶאֱוָה: אֲחֻזּוֹ לָנוּ שׁוֹעֲלִים שׁוֹעֲלִים קַמְצִים מִחֲבָלִים כְּרָמִים
וּכְרָמֵינוּ סְמָדָר: דוֹדֵי לִי וְאֲנִי לֹא הִרְעָה בְּשׁוֹשְׁנִים: עַד שְׁיַפּוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ
הַצִּלְלִים סָבַדְמָה לָךְ דוֹדֵי לְצַבִּי אוֹ לְעַפְרַת הָאֵילִים עַל הַרֵי בְּתָר:

ג. עַל מִשְׁכְּבִי בְּלֵילוֹת בַּקֶּשֶׁתִי אֶת שְׂאֵהֲבָה נִפְשִׁי בַּקֶּשֶׁתִי וְלֹא מִצְאָתִי:
אֶקוּמָה זָא וְאֶסוּבְּבָה בְּעִיר בְּשֹׁנְקִים וּבְרַחֲבוֹת אֲבַקֶּשֶׁה אֶת שְׂאֵהֲבָה נִפְשִׁי
בַּקֶּשֶׁתִי וְלֹא מִצְאָתִי: מִצְאוּנִי הַשְּׁמֵרִים הַסְּבָבִים בְּעִיר אֶת שְׂאֵהֲבָה נִפְשִׁי
רְאִיתֶם: בְּמַעַט שְׁעַבְרָתִי מֵהֶם עַד שְׁמִצְאָתִי אֶת שְׂאֵהֲבָה נִפְשִׁי אֲחַזְזִתִּי וְלֹא
אֲרַפְנוּ עַד שֶׁהִבִּיאֲתִיו אֶל בֵּית אֲמִי וְאֶל חֵדֶר הַחוּרְתִי: הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת
יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת אוֹ בְּאֵילוֹת הַשְּׂדֵה אִם תַּעֲרִירוּ וְאִם תַּעוֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה
עַד שְׁתַּחֲפִּיץ: מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר כְּתִימְרוֹת עֵשֶׂן מִקַּטְרֶת מוֹר וְלִבְנוֹהַ
מִכַּל אֲבָקַת רוּכָל: הִנֵּה מִפְתּוֹ שְׁלֵשְׁלֹמָה שְׁשִׁים גְּבָרִים סָבִיב לָהּ מִגְּבָרֵי

ישראל: כלם אחזי חרב מלמדי מלחמה איש חרב על ירכו מפחד בלילות:
אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון: עמודיו עשה כסף רפידתו זהב
מרקבו ארזמן תוכו רצוף אהבה מפנות ירושלים: צאינה וראינה בנות ציון
במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו:

ד. הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים מבעד לצמתך שענהך בעדר העזים
שגלשו מהר גלעד: שניך בעדר הקצובות שעלו מן הרחצה שכלם
מתאימות ושכלה אין בהם: כחוט השני שפתתך ומדברך גאנה כפלה
הרמון רכתך מבעד לצמתך: כמגדל דויד צנארך פנוי לתלפיות אלף הפגן
תלוי עליו כל שלמי הגבורים: שני שדך פשני עפרים תאומי צביה הרועים
בשושנים: עד שיפוח היום ונסו הצללים אלך לי אל הר המור ואל גבעת
הלבונה: בלך יפה רעיתי ומום אין בך: אתי מלבנון פלה אתי מלבנון תבואי
תשורי מראש אמנה מראש שניר וחרמון מפענות אריות מהררי גמרים:
לפכתני אחתי כלה לפכתני (באחד) באחת מעיניך באחד ענק מצורגך:
מה יפו דרך אחתי כלה מה פבו דרך מיני וריח שמנוך מכל בשמים: נפת
תפנה שפתותך כלה דבש וחלב תחת לשונך וריח שלמותך פריח לבנון:
גן נעול אחתי כלה גל נעול מען חתום: שלחך פרדם רמונים עם פרי
מגדים בפריים עם גרדים: גרד וכרפם קנה וקנמון עם כל עצי לבונה מור
ואהללות עם כל ראשי בשמים: מען גנים באר מים חיים ונזלים מן לבנון:
עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יולו בשמיו יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו:

ה. פאתי לגני אחתי כלה אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי
שתיתי ייני עם חלבי אכלו רעים שתו ושכרו דודים: אני ישנה ולפי ער קול
דודי דופק פתחי לי אחתי רעיתי יונתי תפתי שר-אשי נמלא מל קנצותי רסיסי
לילה: פשמתי את פתגתי איכבה אלפשנה רחצתי את רגלי איכבה אמנפם:
דודי שלח ידו מן החר ומעי המו עליו: קמתי אני לפתח לדודי וידי נמפו מור
ואצבעתי מור עבר על כפות המנעול: פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר
נפשי יצאה בדברו בקשתיהו ולא מצאתיהו קראתיו ולא ענני: מצאני

השמרים הפככים בעיר הכוני פצעוני נשאו את רידי מעלי שמרי החמות:
השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת
אהבה אני: מה דורך מדוד הנפה בנשים מה דורך מדוד שפכה השבעתנו:
דודי צח ואדום דגול מרובה: ראשו פתם פו קוצותיו תלתלים שחרות
פעורב: עיניו כיונים על אפיקי מים רחצות בחלב ישבות על מלאת: לחיו
פערוגת הפשם מגדלות מרקחים שפתותיו שושנים נמפות מור עבר: ידיו
גלילי זהב ממלאים בתרשיש מעיו עשת שן מעלפת ספירים: שוקיו עמודי
יש מוסדים על אדני פו מראהו פלבנון בחור פארום: חפו ממתקים וכלו
מחמדים זה דודי וזה העי בנות ירושלים:

ו. אנה הלך דורך הנפה בנשים אנה פנה דורך ונבקשנו עמך: דודי נרד
לגנו לערוגות הפשם לרעות בנים וללקט שושנים: אני לדודי ודודי לי
הרעה בשושנים: יפה את רעתי בתרצה נאנה פירושלים אימה בנדגלות:
הסבי עינוך מנגדי שהם הרהיבני שערך פעדר העזים שגלשו מן הגלעד:
שניך פעדר הרחלים שעלו מן הרחצה שכלם מתאימות ושפלה אין בהם:
כפלח הרמון נקתך מבעד לצמתך: ששים המה מלכות ושמינים פילגשים
ועלמות אין מספר: אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה ברה היא
ליולדתה ראוה בנות ניאשרוה מלכות ופילגשים ניהללוה: מי זאת הנשקפה
כמו שחר יפה כלבנה ברה פחמה אימה בנדגלות: אל גנת אגוז ירדתי
לראות באפי הנחל לראות הפרחה הגפן הנצו הרפנים: לא ידעתי נפשי
שמתי מרפבות עמי נדיב:

ז. שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך מה תחזו בשולמית כמחלת
המחנים: מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב חמוקי ירכיך כמו חללים מעשה
ידי אמן: שררך אמן הסהר אל יחסר המנוג במנוג ערמת חפים סוגה
בשושנים: שני שדך פשני עפרים תאמי צביה: צוארך כמגדל השן עינוך
ברכות בחשבון על שער בת רבים ארך כמגדל הלכנון צופה פני דמשק:

ראשך עליך בפרמל ונדלת ראשך בארנמן מלך אסור ברהמים: מה יפית
ומה נעמית אהבה בתענוגים: זאת קומתך דמתה לתמר ושדך לאשכלות:
אמרתי אעלה בתמר אחזה בסנסניו ויהיו נא שדך באשכלות הגפן וריח
אפך בתפוחים: וחבך ביין הטוב הולך לדודי למישרים דוכב שפתי ישנים:
אני לדודי ועלי תשוקתו: לכה דודי גצא השדה גלינה בכפרים: גשבימה
לפרמים גראה אם פרחה הגפן פתח הסמדר הנצו הרמונים שם אתן את דדי
לך: הודקאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים חדשים גם ישנים דודי צפנתי
לך:

ח. מי יתנך באח לי יונק שדי אמי אמצאך בחיץ אשקך גם לא יבוזו לי:
אנהגך אביאך אל בית אמי תלמדני אשקך מיין הרקח מעסים רפני: שמאלו
תחת ראשי וימינו תחבקני: השבעתי אתכם בנות ירושלם מה תעירו ומה
תעירו את האהבה עד שתחפין: מי זאת עלה מן המדבר מתרפקת על
דודה תחת התפוח עורתיך שמה חבלתך אמך שמה חבלה ילדתך: שימיני
כחותם על לך כחותם על זרועך פי עזה כמות אהבה קשה כשואל קנאה
רשפיה רשפי אש שלהבתה: מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה
ונהרות לא ישטפוה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו:
אחות לנו קטנה ושדים אין לה מה נעשה לאחתנו ביום שיכרר בה: אם
חומה היא גבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז: אני
חומה ושדי כמגדלות אז הייתי בעיניו פמוצאת שלום: פרום הנה לשלמה
כבעל המון נתן את הפרם לנטרים איש יבא בפריו אלף כסף: פרמי שלי
לפני האלף לך שלמה ומאתים לנטרים את פריו: היושבת בגנים חברים
מקשיבים לקולך השמיעני: ברח דודי ודמה לך לצבי או לעפר האילים על
הרי בשמים: היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני:

לאחר שיר השירים יאמר:

רבון כל העולמים יהי רצון מלפני ה' אלהי ואלהי אבותי שבזכות שיר השירים אשר קריתי
ולמדתי שהוא קודש הקדשים, בזכות פסוקיו, ובזכות תבותיו, ובזכות אותיותיו, ובזכות
נקודותיו, ובזכות מעמיו ורצופיו ורמזיו וסודותיו הקדושים והטהורים הנוראים היוצאים
ממנו. שתהא שעה זו שעת רחמים שעת הקשבה שעת האזנה, ונקראך ותעננו נעתיר לך

והעתר לנו, ויהיה עולה לפניך קריאת ולמוד שיר השירים כאלו השגנו כל הסודות הנפלאות והנוראות אשר הם חתומים וסתומים בו בכל תנאיו, ונזכה למקום שנפשות הרוחות והנשמות נחצבות משם וכאילו עשינו כל מה שמוטל עלינו להשיג בין בגלגול זה בין בגלגולים אחרים, ולהיות מן העולים והזוכים לעולם הבא עם שאר צדיקים וחסידים, ומלא כל משאלות לבנו למוצה ותהיה עם לבבנו ואמרי פינו בעת מחשבותינו, ועם ידינו בעת מעבדינו, ותשלח ברכה והצלחה והרוחה בכל מעשה ידינו, ומעפר עניינו תקימנו מאשפות דלותנו תרוממנו, ותשיב שכינתך לעיר קדשך במהרה בימינו אמן:

הַשְּׁמִיטָה הַשְּׁמִיטָה הַשְּׁמִיטָה

שַׁעַר שְׁלִישִׁי

עַרְבֵי פְסָחִים

הַשְּׁמִיטָה הַשְּׁמִיטָה הַשְּׁמִיטָה

שמירה מן המזיקין בשבת ובפסח ידידה בדרסון ני / כיתה יא

השמירה מן המזיקין בליל פסח

- התורה קוראת לליל הסדר ליל שימורים: 'ליל שימורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים' (שת יב, מב) ומספרי דינים עולים מכך:
- א. הגמרא בפסחים בדף קט: שואלת על תקנת תקנת ארבע כסות- היכי מתקני רבנן מידי דאתי ביה לידי סכנה והא תניא לא יאכל אדם תרי ולא ישתה תרי וכו' אמר רב נחמן- אמר קרא 'ליל שימורים'- ליל המשומר ובא מן המזיקין כלומר שבלילה זה אין חשש למזיקים. ולכן אין לחשוש לשתות זוגות בליל הסדר.
  - ב. דין נוסף שעולה מהעובדה שהלילה הזה הוא 'ליל שימורים' הוא מה שכותב הטור (סי' תפ"ז)-כתב בעל המנהיג ע"ש רנ שכשחל יוט ראשון של פסח בשבת אין אומרים ברכה מעין שבע, שנתקנה בשביל המאחרים בבית הכנסת שלא יזיקום המזיקין, והאדינא אין צריך דליל שימורים הוא:
  - ג. כותב הרמא (סי' תפ"א סעי' ב')- 'נוהגים שלא לקרות על מיטתו רק פרשת שמע ולא שאר דברים שקוראים בשאר הלילות בכדי להגן מן המזיקין כי ליל שימורים הוא כותב המחצית השקל שאין לומר יותר מברכת המפיל שנראה שאינו מאמן חו לדברי חז"ל שהוא ליל שימורים.
  - ד. עוד מביא המגן אברהם את דברי המהר"ל שלא ינעל הדלת (והיכא דשכיח היזקא ינעל).

לילה של גאולה

כתב הרמ"א בסימן תפ"ג יש לומר 'שפך חמתך' קודם 'לא לנו ולפתוח הפתח, כדי לזכור שהוא ליל שימורים, בזכות אמונה זו יבא משיח וישפוך חמתו על עכורם. ומוסיף על זה בספר המנהג: 'מצאתי מנהג בכמה מקומות שאין נועלין החדרים שישנים שם בליל פסח, כי בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל דכתיב-ליל שימורים' המשומר מששת ימי בראשית ואם יבא אליהו ימצא פתח פתוח ונצא לקראתו במהרה, ואנו מאמינים בזאת:

כאן אנו מוצאים שהלילה הזה לא רק משומר מן המזיקין שלא יזיקו אלא יותר מזה בלילה הזה עתידין להגאל ושמור מששת ימי בראשית לשמש לגאולה כמו שאומרת הגמרא בראש השנה יא ע"א.

שמירה בשבת

כתב הטור בסימן רס"ז שבהשכיבנו בשבת אין חותמן 'שומר עמו ישראל לעד' אלא 'הפורס סוכת שלום עלינו וכו' וזה שאיתא במדרש 'בשבת אין צריכין שמירה שהשבת שומרת'

אבל כותב הפרישה שבכל זאת אומרים שיר של פגעים בלילה ניושב בסתר עליון בקיש שעל המיטה), למרות שאין נוהגין לאומרו בלילי פסח הראשון, מפני שהוא ליל שימורים. דקימא לן דשמירה זו בשבת מפני האויבים היא ולא מפני המזיקין דשכיחי בלילי שבת. ודברנו נסמכין על הגמרא (פסחים קי"ב): שרבי חנינא השאיר למזיקין יכולת להיכנס למקום ישוב בלילי שבתות ולילי רביעי בלבד, והטעם כתב בתוספות ראש לפי שאין אנשים מצויין בדרכים בימים אלו.

יוצא מדברי הפרישה שליל פסח שמור אפילו ממזיקין וליל שבת שמור מאויבים ולא ממזיקין. הדרישה (שם) מביא שני הסברים לבאר לאיכה ענין שבת אינה צריכה שמירה. הסבר אחד שהשבת שמורה מחליים ושאר פגעים רעים ולא ממזיקין. פירוש נוסף מביא שבשבת אין צורך להתפלל להשם יתברך שישמרנו ודי שישמור עצמו ולא ילך למקום סכנת מזיקין בערב שבת. ומוסיף ואומר שזה על דרך שכתוב בליל פסח ליל שימורים הוא ואפילו הכי כתוב ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו ואיתא בגמרא שזה משום שנתנה רשות למזיק להזיק ולחבל בחוץ. וצריך עיון על פירוש הפרישה והפירוש הראשון של הדרישה שהרי כל סיבת תקנת תפילת שומר עמו ישראל לעד היא לשמור ממזיקין כמו שכתב הטור בסימן רל"ו 'חותם שומר עמו ישראל לעד' מפני שלילה צריכה שימור מן המזיקין, ואם כן מדוע לא אומרים אותה בשבת, הרי השבת שומרת מפגעים וכו' אך לא ממזיקין. וכן יש להקשות לפירוש השני אם שבת ופסח שווין שהבית שמור ממזיקין ובחוץ עדין יש סכנה מדוע יש חילוק בין פסח לשבת לענין פסוקי השמירה שאומרים בקש על המיטה.

ואולי אפשר לחלוק ולומר שמה שאומר הדרישה שבפסח יש מזיקין בחוץ הכוונה בפסח מצרים שנתנה הרשות למזיק להזיק למצרים. אבל עתה אין מזיקין כלל בליל פסח. ולסיום כדאי להזכיר את דברי האבן עזרא על הפסוק 'ליל שימורים' וכך כותב: 'ויש מפרשים אותו כטעם 'שומרי החומות', שלא ישנו רק יודו ויספרו גבורות השם בצאתם ממצרים וככה רמזו חכמינו ז"ל הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

הפסקת אכילה ושתייה במוצאי שבת לפני ההבדלה

עדי טיירי ניי ויהודה מטרי ניי / כיתה י

איסור אכילה ושתייה לפני ההבדלה

הגמ' בפסחים קה. דנה בשאלה האם צריך להפסיק באכילה ושתייה במוצאי שבת לפני ההבדלה

לפי ההוא בגמ' צריך להפסיק להבדלה. הכוונה היא מי שנמצא באמצע סעודה והגיע זמן ההבדלה יש להפסיק מיד את הסעודה ולהבדיל. הסברא היא כמו שהשבת קובעת את הסעודה בליל שבת (אם התחילו סעודה וקדש עליהם היום) לסעודת שבת ואין צריך להפסיק ולהתחיל סעודה במיוחד לכבוד שבת, כך גם בהבדלה כיון שהגיע זמן הבדלה יש להפסיק ולהבדיל מיד כיון שסעודות שבת תלויות בזמן בלבד ולא בכוונת האדם, לכן כיון שיצאה שבת הסעודה הופכת לסעודת חול וכשנכנסה שבת הסעודה הופכת לסעודת שבת.

לפי מסקנת הגמ' אם התחילו סעודת שבת והגיעו עד מוצאי שבת א'צ להפסיק כיון שזהו כבוד שבת שיגמור את סעודתו ואפילו לאחר שהחשיך וסעודות שבת לא תלויות רק בזמן כמו בהוויא אלא תלויות גם בכוונת האדם כאשר יש בכך עניין של כבוד שבת ולכן אין צריך להפסיק.

אמנם להתחיל סעודה לפני ההבדלה אסור כיון שהגיע זמן ההבדלה, שלא ימשך בסעודתו וישכח לעשות הבדלה.

לעומת זאת- **לפי דעת הסמג** מה שהגמרא הכריעה שאין צריך להפסיק אם היה בתוך הסעודה מבעוד יום וחשיכה מדובר דווקא על ספק חשיכה, לכן לא צריך להפסיק, אבל אם הגיע ודאי חשיכה צריך להפסיק, והוא חולק על הדעה כי לדעתה אפילו אם הגיע ודאי חשיכה גם כן לא צריך להפסיק. ניתן להוסיף ולומר בסברה שלדעת הסמג ניתן לאדם לקבוע עי כוונתו את מהות הסעודה רק כאשר לא ודאי עבר זמן שבת, אך אם עבר זמנה של השבת הכל תלוי בזמן ולא בכוונת האדם ואפילו לצורך שבת !

דין סעודת יין ושכר אם התחיל ונמשך עד מוצאי שבת אינו כסעודה רגילה אלא צריך להפסיק מיד ולהתחיל לעשות הבדלה כיון ששתית יין ושכר איננה דבר חשוב ככ, וכיון שכך כל כוס וכוס ששותה הוא כאילו מתחיל לשתות מחדש ונחשב לו כאילו מתחיל סעודה חדשה במוצאי חוששים שמא ימשך בסעודתו וישכח לעשות הבדלה ואסור. אבל מים מותר אפילו להתחיל לשתות לפני הבדלה. כיון שאין חשש ששתית המים תימשך לכן מותר אפילו לכתחילה.

פסיקת ההלכה בדין אכילה ושתייה לפני הבדלה

השו"ע פוסק בסימן רצ"ט סעיף א' שאסור לאכול ולשתות משתחשך לפני הבדלה חוץ ממים שמוותר.

אבל אם כבר התחיל לאכול מבעוד יום (שעדיין לא החשיך היום) וחשיכה הוא לא צריך להפסיק. אבל אם היה יושב ושותה יין ושכר מבעוד יום שלא בתוך הסעודה והגיע צאת שבת

צריך להפסיק ולהבדיל. **ובשם יא** מביא דברי הסמיג שמה שאנו אומרים שאם היה בתוך הסעודה מבעוד יום וחשיכה לא צריך להפסיק, מדובר דווקא על ספק חשיכה שאז לא צריך להפסיק אבל אם ודאי חשיכה צריך להפסיק משמע לכאורה שיש לחוש לשיטה זו לכל הפחות לכתחילה אך **הרמא מכריע** שהמנהג כדעה הראשונה וכן המנהג.

אכילה ושתייה בין מנחה לערבית בשבת

לפי פשט הגמרא ולפי **הרשב"ם** מדובר שסעודה זו התחילה לפני שחשיכה ואז הגיע מוצאי שבת.

לעומת זאת **התוס' והראש כתבו שרת** אומר שלא נהגו לאכול בן מנחה לערבית. כמו שנאמר במדרש: 'השונה מים בשבת בין השמשות גזול את המתים. בנוסף לכך רת כעס על ר' משולם שאכל בין מנחה לערבית.

רת מקשה שהגמרא שלנו לא מובנת שהרי איך יכול להיות שאפשר לשתות מים אפילו לכתחילה, והרי המדרש סותר את דברי הגמרא שהרי מי ששותה מים בשבת בין השמשות גזול את המתים. הנימוק לדין הנאמר במדרש הוא כיון שהמתים שותים ברגע שהם רוצים לחזור לדינם. (מרדכי בשם המדרש)

לכן רת מעמיד את הגמרא שהסעודה היתה בהיתר לפני המנחה ואח"כ המשיך את הסעודה והגיע צאת שבת.

המרדכי הביא את דברי ר' תם ואת נזיפתו בר' משולם. המרדכי הוסיף **שרבינו משולם** שלח חזרה לר' תם תשובה ובה כתב שהגירסה במדרש היא: 'השונה מים **בערב שבת** בין השמשות גזול את המתים ולא בשבת כפי שהבין ר' תם, והסברא שגזול את המתים כיון שהם עייפים מהדין שסבלו כל השבוע לכן הם שותים בערב שבת, לכן זה בסדר אם אוכלים בין מנחה לערבית של סעודה שלישית והגמרא כן מסתדרת, שמוותר לכתחילה לשתות מים. **מהרמב"ם הרשב"ם** ועוד ראשונים משמע שפוסקים כדברי פשט הגמרא **ולא כדברי המדרש והמדרש דחוי מההלכה** שאין בעיה לאכול בין מנחה לערבית

פסיקת ההלכה בדין אכילה ושתייה בין מנחה לערבית בשבת

השוע בסימן רצ"א ס"א לא התייחס לכלל הדיון לעיל וכתב בסתמא שזמן סעודה שלישית משיגיע זמן המנחה. השוע לא פרט אם לפני המנחה או בין מנחה לערבית.

הרמא התייחס לשאלת זמן האכילה:

יש אומרים א' - אסור לשתות מים בין מנחה לערבית, שאז חוזרות הנשמות לגיהנם - דהיינו שזה זמן קרוב לכך שהנשמות חוזרות לגיהנם (מוצ"ש) והם שותים, ולכן אין לאכול סעודה שלישית בין מנחה לערבית של סעודה שלישית כדי שלא יבואו תוך כדי הסעודה לשתות מים אלא יאכל לפני המנחה כשיטת (תוס' והראש ומרדכי).

יש אומרים ב' - שאין בעיה כלל לאכול ולשתות ופוסקים כפשט הגמרא וכן נוהגים לכתחילה וכן אנו נוהגים הלכה למעשה. מכל מקום למרות שהרמא פסק שאין בעיה לאכול ולשתות כמו הרמב"ם סובר הרמא שאין לשתות מים מהנהרות בשבת בין השמשות כיון

שחוששים למדרש – דהיינו שגם שיטה זו חוששת למדרש רק שמעמידה אותו במים שבנהרות ומים שבבית מותר(מיב) (רמב"ם ועוד).

יש אומרים ג' - שאיסור שתיית מים (במדרש) הוא דוקא בערב שבת (תוס' והרא"ש והמרדכי בשם רבינו משולם והגהות מיימוניות).

זמור מדינה

דוד ברכה ניי ואלישיב מגארי כהן ניי / כיתה י

גדרי חמר מדינה

הגמרא בפסחים (ק"ז ע"א) דנה בענייני הבדלה וקידוש. הגמ' מספרת שכשאמימר היה אצל מר ינוקא ומר קשישא אמרו לו להבדיל על שכר והוא לא הסכים להבדיל והלך לישון כשהוא רעב. למחרת הביאו לו שכר ואמר כיון שכך זהו חמר מדינה וניתן להבדיל עליו הגמ' לומדת מסיפור זה שלשה דברים. והרשב"ם מסביר שניתן ללמוד גם דבר רביעי והוא: שאפשר להבדיל על חמר מדינה אלא שהגמ' לא הזכירה עניין זה מסיבות צדדיות.

מכאן מתעוררת השאלה מהו חמר מדינה שעליו ניתן להבדיל? **הרשב"ם**, למד את גדרי חמר מדינה מהמעשה בגמ' כפשוטו, חמר מדינה הוא השכר שמשמש את בני אותה מדינה **כאשר אין במדינה יין בכלל**, אך אם יש יין, חובה להבדיל דווקא על היין, כפי שנהג אמימר בשנה הראשונה.

הראש הביא שיטת הרשב"ם כשיטה עיקרית.

אומנם **הראש** מביא דעה נוספת בשם יש מפרשים, שמדובר שלא מגדלים יין בתחום העיר. ניתן להבין מכאן ששיטת הימ הגדר בחמר מדינה איננו חוסר מוחלט ביין אלא שאפילו אם יש יין בעיר היין לא מצוי בדרך כלל, ולכן השכר מצוי שם יקרא שכר מדינה.

דעה קרובה לכאורה לדעת הימ בראש הוא דעת הרמב"ם.

הרמב"ם, סובר שאפילו במדינה שרוב היין שלה הוא שכר אז למרות שיש בה גם מיעוט יין הרי מותר להבדיל עליו והוא חמר מדינה. ניתן לומר שגם דברי הרמב"ם מובנים לאור מעשה הגמ' באמימר- שהרי בשנה הראשונה שהיה שם הצליחו להשיג עבורו יין למחרת ולומדים מכך שגם אם יש יין היין איננו מצוי ולכן בשנה שלאחר מכן הוא הבדיל.

וכן כתב **ברמב"ם** בהלכות שבת פכ"ט: מדינה שרוב יינה שכר אע"פ שהוא פסול לקידוש מותר להבדיל עליו הואיל והוא חמר מדינה:

אפשר להסביר את דברי הרמב"ם בכמה דרכים:

1. אומר שלמדנו בדברי הרמב"ם שישנם שני תנאים לכך שהשכר יקרא חמר מדינה:
  - א. צריך שיהיה מדינה שרוב יינה הוא שכר. דהיינו שהיין איננו מצוי כמו השכר בה.
  - ב. צריך שהשכר יהיה משקה משכר דווקא אך משקה מצוי שאינו משכר איננו חמר מדינה ולכן איננו עונה להגדרה 'הואיל והוא חמר מדינה'
2. **הביאור הלכה** בסימן רע"ב סעיף ט' כותב שהקריטריון שהרמב"ם הגדיר לחמר מדינה הוא שאם רוב השתיה שיש במדינה הוא שכר אז הוא נקרא חמר מדינה. הבאה"ל לא התייחס לעניין הצורך שזה יהיה שכר דווקא ולכן יש שמפרשים שאפי' בלא משקה משכר אם רוב השתיה ממנו נחשב חמר מדינה.

חיזוק לתפישה זו הוא מדברי השו"ע בשו"ע כשהביא את שיטת המתירים לקדש על חמר מדינה כתב שמתירים לקדש על שכר או שאר משקין מדברים אלו משמע שלא דווקא משקה משכר אלא כל משקה שכית.

אמנם **הילקוט יוסף** (סימן רצ"ו סעיפים ז, ח) סובר:

א. הנמצא בחול או במדבר ואין יין כשר להבדלה אם יש שכר שהוא חמר מדינה מבדיל עליו.

ב. אין להבדיל על קפה או תה או על מיץ הדרים, מפני שאינם נחשבים שכר מדינה וכשאיין לו יין יכול להבדיל על חמר מדינה שהיא כל משקה המשכר כגון: בירה לבנה, קוניאק, ארק, ועוד... משמע שתופש הגדרת חמר מדינה כדברי רבי יוסף קאפח ברמבם ודלא כמשמעות פשט השו"ע. בהערותיו הסביר הילקוט יוסף שדברי השו"ע מצריכים משקה משכר דווקא וכן משמע בבית יוסף ודלא כפי שדייקו מדבריו בשו"ע חלק מהאחרונים.

לעומת זאת בספר **שמירת שבת** כהלכתה פרק ט' סעיפים ג,ד,ה,ו, סובר:

א. מי שאין לו יין להבדיל עליו יבדיל על 'חמר מדינה' - דהיינו משקה שלא שותים אותו סתם אלא שותים אותו כמשקה חשוב לכבוד הסעודה וכן כתב המשנה ברורה שעל חלב ושמץ אין לקדש כיון שאינם חשובים אע"פ שהם שכיחים. ומשמע בפשטות שאף המב סובר שלא דווקא משקה משכר העיקר שיהיה משקה חשוב ושכיח!

ב. אפשר להבדיל על בירה או יין.

ג. וכן כתב שמבדילין על מיץ תפוחים צהוב או אשכוליות ופסק בכך כסוברים ששאר משקין נחשבים 'חמר מדינה':

וכן כתב בסעיף ו' שבשעת הדחק יש לסמוך על המקלים ולהבדיל על תה ממותק או על קפה עם חלב.

אמתי מועיל חמר מדינה

בגמ' לעיל למדנו כי לדעת אמרי מותר להבדיל על חמר מדינה. אמנם בהמשך הגמ' דנה בשאלה האם ניתן לקדש וכן להבדיל על שכר ומביאה בזה מספר שיטות אמוראים:

א. רבי ורב רב חייה הסתפקו בדין קידוש ומשמע שסוברים לחומרא וכן דברי הברייתא בגמ':

ב. רב הונא ורב חסדא ורב תחליפא ושמאל סוברים לקדש על שכר ואסור להבדיל על שכר.

ג. ממעשהו של רב משמע שסובר שמוותר לקדש וכשיכ מותר להבדיל על שכר.

את שיטות האמוראים לעיל ניתן להסביר בכמה דרכים:

הרשבים מסביר שהגמ' דנה במצב בו אין יין ויש רק שכר ולפיכך מעוניינים לקדש או להבדיל עליו ובענין זה חלקו האמוראים! לפי דברו - **וכן פסק הרמבם** ניתן להכריע ולחלק בין הבדלה, בה ראינו מעשהו של אמרי וניתן להבדיל על שכר, לבין קידוש בו נפסוק כרב הונא וכברייתא שאין לקדש על שכר.

לפי הראש - מסקנת ההלכה מהסבר הגמ' ע"פ הרשבים אינה פשוטה כפי שחשבנו לומר מכיון שראינו שרב הונא אמר שאסור לקדש ואסור להבדיל ואמרי לעומתו סבר שמוותר להבדיל לכן ניתן לומר שאמרי חלק גם לענין קידוש, וכשם שפסקנו כדברי אמרי לענין הבדלה אז גם לענין קידוש נפסוק לקולא ונקדש על שכר.

הראש מוסיף הסבר שני על פיו הגמ' יכולה להיות מוסברת גם שלא כדברי הרשבים ומדובר במקרה שיש יין רק שהוא פחות חביב מהשכר ולכן פסק רב הונא שאסור לקדש על שכר אבל במקום שאין יין ודאי לנו שיתיר לקדש על שכר. ובזה אין מי שחולק, ולכן יש לפסוק להלכה לקולא גם בקידוש וגם בהבדלה. וכן פסקו רי וראב"ן.

מסקנת הראש - שאף על פי שמדינא יכול לקדש על שכר שהוא חמר מדינה אבל טוב יותר לקדש על הפת כדי לצאת ידי כל הדעות וכל זה לענין קידוש בליל שבת אבל בבוקר עדין לקדש על שכר. הסברה לחילוק זה היא שבלילה אומרים ברכת 'מקדש השבת' ולכן גם

בקידוש על הפת ניכר מעשה הקידוש אך ביום מברכים רק ב'ורא פרי הגפן' ואם יעשה קידוש ביום על הפת לא יהיה ניכר שעשה קידוש, לכן עדיף לקדש על שכר.

פסיקת השוע בדין קידוש בדרך רעב סימן ט: יש אומרים א' שאם היין לא מצוי באותו מקום אז אפשר לקדש על שכר ושאר המשקין חוץ מן המים –כשיטת רי' וראב"ן.

ויש אומרים ב' שאם אין לו יין לא יקדש על שכר- כשיטת רמבם ריף וגאונים.

למסקנת השוע- השוע כתב את דברי הראש שאמר בליל שבת לא יקדש על השכר אלא יקדש על הפת, ובבוקר יקדש עליו מהטעם הנזכר לעיל ואמר עליהם שהם דברי טעם ונראה שפוסק כמותם. וכן פסק הרמא בפשיטות.

בהבדלה- מותר להבדיל על שכר רק אם השכר חמר מדינה. וכדברי כל הראשונים לעיל.

קוראת לליל הסדר ליל שימורים: ליל שימורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים